

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

**ДО 25-РІЧЧЯ
ФАКУЛЬТЕТУ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

24 листопада 2016 р.

РІВНЕ 2016

УДК 81'37
ББК 81.2-3
П 78

П78 **Проблеми лінгвістичної семантики** : Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (24 листопада 2016 р.). – Рівне : РДГУ, 2016. – 196 с.

The Problems of Linguistic Semantics : The Collection of Conference Proceedings (November 24, 2016). – Rivne : RSUH, 2016. – 196 p.

У збірнику матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми лінгвістичної семантики» розглянуто низку питань, що стосуються актуальних проблем лінгвістичної семантики: когнітивної семантики, зіставної семантики, лексичної та граматичної семантики, семантики і прагматики мовних одиниць, семантики тексту і дискурсу, семантики і перекладу.

The Collection of Conference Proceedings «The Problems of Linguistic Semantics» focuses on the topical issues of Linguistic Semantics: Cognitive Semantics, Contrastive Semantics, Lexical and Grammatical Semantics, Semantics and Pragmatics of Linguistic Units, Semantics of Text and Discourse, Semantics and Translation.

Редакційна колегія:

Голова редакційної колегії – **Деменчук О.В.**, д-р філол. наук, професор.

Відповідальний секретар – **Аладько Д.О.**, канд. філол. наук, доцент.

Члени редакційної колегії:

Павлова О.І., канд. філол. наук, професор; **Калініченко М.М.**, канд. філол. наук, доцент; **Константинова О.В.**, канд. філол. наук, доцент; **Михайлова Є.В.**, канд. філол. наук, доцент; **Орел І.І.**, канд. філол. наук, доцент; **Павловська Л.О.**, канд. філол. наук, доцент; **Тарасюк Н.Ю.**, канд. філол. наук, доцент.

Друкується за ухвалою вченої ради

Рівненського державного гуманітарного університету.

Наукові роботи друкуються в авторській редакції.

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ: ТЕОРЕТИЧНІ
ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ**

УДК 811.161.1'373.611

Е.И. Главацкая, канд. филол. наук

Каменец-Подольский национальный университет имени Ивана Огиенко

**УНИВЕРБАЦИЯ КАК ОДИН ИЗ ВИДОВ КОМПРЕССИВНОГО
СЛОВООБРАЗОВАНИЯ В ЛИНГВИСТИКЕ**

Настоящее время, когда в центре внимания лингвистической науки оказались вопросы связи и взаимодействия различных лингвистических уровней, ознаменовано интенсивным исследованием проблемы «словообразование и синтаксис», когда семантика производного слова тесно связана с семантикой словосочетания или предложения, т.е. всё больше распространяется взгляд на словообразование как на явление семантико-синтаксическое. Основу понимания словообразования как универбации (результата конденсации синтаксических конструкций) составляют теории фразеологичности семантики производного слова, получившие своё развитие в работах В. Дорошевского, Е.А. Земской, О.П. Ермаковой, Е.С. Кубряковой, И.Г. Милославского, М.В. Панова, И.С. Улуханова, Н.А. Янко-Триницкой и др. лингвистов.

Впервые термин *универбация* был употреблён К. Бругманном для обозначения звуковых единиц, возникших на основе словосочетания, внешне цельнооформленных, но не обладающих содержательной изолированностью [13, с. 288]. Плодотворна идея Я. Розвадовского об исконной двучленности возникающих понятий, а следовательно, и их наименований. По Я. Розвадовскому, вновь возникающие понятия одними своими признаками связываются с уже существующими понятиями, другими от них отличаются,

поэтому языковой знак тоже состоит из двух компонентов – идентифицирующего и дифференцирующего [15, с. 11].

Упрощение речи приводит к замене двух или более слов одним, заключающим семантику всех членов однословного мотиватора, и является тенденцией, получившей название «языковой экономии» (О. Есперсен), или «законной экономии языковых усилий» (А. Мартине): «Если данный объект упоминается довольно часто, – экономичнее придать ему короткое обозначение, даже если это окажется дополнительной нагрузкой для памяти» [10, с. 534]. А.М. Пешковский, справедливо подчёркивая, что «язык по природе экономен в средствах», связывал замену сочетаний слов однословными номинациями по закону экономии языковых усилий с тенденцией к экспрессивности [12, с. 117].

Одним из первых в русистике специфику образований-универбатов выявил В.В. Виноградов, описавший тенденцию к «синтаксическому сжатию» составных именований (словосочетаний) в одно имя существительное [1, с. 164]. В научный оборот понятие *универбации* вошло благодаря А.В. Исаченко, с точки зрения которого, утрата первоначальной и семантической расчленённости наименования является одним из основных законов развития лексики вообще, а суть развития наименования состоит в том, что «один из элементов номинации, состоящей по происхождению из двух элементов, утрачивает свою самостоятельность, в связи с чем происходит объединение этих элементов в одно целое, так сказать, универбация, – переход слова из категории мотивированных в категорию немотивированных» [4, с. 338]. Отдельные замечания о процессе универбации можно встретить у М. Докулила, который различал собственно образование новых слов и образование слов посредством простой переделки уже существующего наименования. «Эта переделка, – писал он, – представляет собой чаще всего сжатие наименования, состоящего из нескольких слов, в однословное» [14, с. 196].

Сегодня в лингвистике нет установившегося понимания объёма универбации: следует ли рассматривать её в рамках всей словообразовательной системы или считать

отдельным способом словообразования. Так, В.В. Лопатин, Н.И. Клушина полагают, что универбация, будучи присуща разным способам словообразования (суффиксация, субстантивация, сложение, аббревиация), не являет собой отдельный способ словопроизводства [8, с. 40-51; 5, с. 47-48]. Универбатом можно считать не всякое производное слово, хотя большинство таких лексем представляют собой продукт определённого сжатия смысла, который можно выразить описательно, а «только такое мотивированное слово, наряду с которым имеется синонимичное словосочетание (с мотивирующим словом в его составе), носящее характер устойчивой языковой номинации. Такие сочетания являются, как правило, официальными названиями соответствующих понятий, в то время как слова-универбаты – названиями неофициальными и часто стилистически сниженными или употребительными только в разговорной речи» [9, с. 73]. Иная позиция у Е.А. Земской, квалифицирующей суффиксальную универбацию в качестве отдельного способа словообразования (наряду с усечением основ), характерного для разговорной речи [3, с. 113-114]. Существование в языке универбатов обусловлено тем, что носители языка соотносят их с известными словосочетаниями. Именно поэтому Е.А. Земская видит в таких образованиях семантическую зависимость производных от мотивирующих словосочетаний [2, с. 11].

Производные, созданные на базе сочетания слов посредством «сжатия» их в одно наименование и связанные с принципом «экономии» в языке, заслуживают специального внимания (Е.Д. Поливанов, Р.А. Будагов и др.).

Л.И. Осипова называет данное явление «компрессивным словообразованием» и связывает его действие с теми способами, «по которым образуются номинативные единицы, тождественные по значению базовому слову или словосочетанию, но отличающиеся краткой формой» [11, с. 14]. Л.В. Копоть рассматривает универбацию как один из видов компрессивного словообразования, представляющую собой «сжатие двухлексемного или многолексемного словосочетания до одной лексемы с последующей конденсацией семантики» [6, с. 5].

В ряде исследований представлена когнитивная природа словообразовательной номинации: Е.С. Кубрякова подходила к производному слову с ономаσιологических позиций, рассматривая его как способ компрессии развёрнутого суждения или его части [7, с. 46].

Список использованных источников:

1. Виноградов В.В. Избранные труды. Исследования по русской грамматике / В.В. Виноградов. – М. : Наука, 1975. – 558 с.
2. Земская Е.А. Понятия производности, оформленности и членимости основ / Е.А. Земская // Развитие словообразования современного русского языка. – М. : Наука, 1966. – С. 3-12.
3. Земская Е.А. Русская разговорная речь: лингвистический анализ и проблемы обучения / Е.А. Земская. – М. : Русский язык, 1987. – 237 с.
4. Исаченко А.В. К вопросу о структурной типологии словарного состава славянских литературных языков / А.В. Исаченко // Slavia, XXVI, 3. – Прага, 1958. – 338 с.
5. Клушина Н.Н. О модном способе окказионального словообразования / Н.Н. Клушина // Русская речь. – 2000. – № 2. – С. 47-50.
6. Копоть Л.В. Универбация как вид компрессивного словообразования в современном русском языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 – русский язык / Лилия Владимировна Копоть. – Майкоп, 2005. – 20 с.
7. Кубрякова Е.С. Когнитивные аспекты процессов деривации / Е.С. Кубрякова // Фактическое поле языка : Межвуз. сб. науч. трудов (памяти проф. Л.Н. Мурзина). – Пермь, 1998. – С. 45-51.
8. Лопатин В.В. Рождение слова: Неологизмы и окказиональные образования / В.В. Лопатин. – М. : Наука, 1973. – 152 с.
9. Лопатин В. В. Суффиксальная универбация и смежные явления в сфере образования новых слов / В.В. Лопатин // Новые слова и словари новых слов. – Л. : Наука, 1978. – С. 72-80.
10. Мартине А. Основы общей лингвистики / Андре Мартине // Новое в лингвистике. – Вып. 3. – М. : Иностранная литература, 1963. – С. 366-566.
11. Осипова Л.И. Активные процессы в русском словообразовании (суффиксальная универбация и усечение) / Л.И. Осипова. – М. : Прометей, 1994. – 115 с.
12. Пешковский А.М. Объективная и нормативная точка зрения на язык : сб. ст. / А.М. Пешковский. – Л.-М., 1925. – 190 с.
13. Brugmann K. Kurze vergleichende Grammatik der indogermanischen Sprachen / K. Brugmann. – Strassburg, 1904. – 48 s.
14. Dokulil M. Teorie odvozování slov / M. Dokulil // Tvoření slov v češtině. 1. – Praha, 1962. – 263 p.
15. Rozwadowski J. Wortbildung und Wortbedeutung / J. Rozwadowski. – Heidelberg, 1904. – 136 s.

УДК 81'22:7.036.6

С.О. Гурбанська, канд. філол. наук

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНИХ СТІЙКИХ ВИСЛОВЛЮВАНЬ У ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІЙ ХУДОЖНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Термінологічний зміст понять “концептуальна картина світу”, “мовна картина світу”, “художня картина світу” глибоко розкриває аналіз семантичної структури інтертекстуальних стійких висловлювань в українських, російських та англійських постмодерністських художніх текстах. У центрі уваги дослідників перебуває відображення особливостей національного менталітету, зокрема ситуацій екстралінгвістичної природи в семантичній структурі інтертекстуальних стійких висловлювань, яке може бути і конотативного, і денотативного плану. Під конотативним планом розуміється асоціативне значення цілого виразу або ж його окремого(-их) компонента(-ів), що є типовим і загальноновживаним для мовної спільноти; під денотативним – національно-специфічна ситуація як основа внутрішньої форми, етимон інтертекстуальних стійких висловлювань.

У сучасному мовознавстві представлено два аспекти аналізу національно-культурної специфіки стійких висловлювань – *інтроспективний* та *порівняльний* або *зіставний* (залежно від ступеня спорідненості чи неспорідненості мов) [1, с. 48–57]. Перший аспект аналізу національно-культурної специфіки стійких висловлювань ґрунтується на уявленнях носіїв мови про національне маркування одиниць своєї мови поза зіставленням з іншими мовами. Другий аспект виявлення національно-культурної специфіки стійких висловлювань є можливим при зіставленні з іншою(-ими) мовою(-ами). Для конкретнішого тлумачення поняття національно-культурної специфіки

інтертекстуальних стійких висловлювань у дисертаційній праці керуємося обома підходами, оскільки спершу виявити цю специфіку видається можливим на внутрішньомовному рівні, щоб надалі її зіставити в міжмовному форматі.

У семантиці мови віддзеркалюється унікальна і своєрідна для культури кожного окремого народу так звана “локалізована мікросоціумом інформація, зумовлена національно-культурною специфікою лінгвалізації світу” [2, с. 81]. Мова “об’єднує народ в етнокультурну духовну цілісність, поєднує сучасний досвід і пам’ять, гармоніює взаємини між людьми, суспільством, природою, традиціями, заповідями поколінь” [3, с. 1]; виступає результатом розумової діяльності та мовленнєвої творчості людства. Через систему значень та асоціацій мова забарвлює концептуальну картину світу в національно-культурні кольори, наділяючи її власною інтерпретацією за допомогою антропоцентричності, а також зрозумілих для людського сприйняття символів, образів, стереотипів, зокрема і стійких висловлювань. Під час зіставлення інтертекстуальних стійких висловлювань різних мов під кутом зору національно-культурної інформації варто враховувати, що відображення специфіки культурно-історичного фонду характерне передусім для споконвічних мовних одиниць. Саме вони наділені національно-культурною семантикою і відображають місцевий колорит, звичаї, традиції, реалії, пов’язані з історичними фактами, літературними джерелами, народною творчістю тощо.

Фразеологія є однією з найбільш національно-самобутніх складників мовної картини світу, оскільки у творенні інтертекстуальних стійких висловлювань як комплексних мовних знаків вторинної номінації міститься національна специфіка фразеології. Інтертекстуальні стійкі висловлювання відображають культурну обізнаність письменників-постмодерністів як представників національної культури, їхнє особисте ставлення до навколишньої дійсності, рівень освіченості, загальний настрій, асоціативне мислення тощо. Цінність фразеології полягає у концентрації історичного досвіду й культурної

пам'яті народу та збереженні кращих витворів народної творчості. Народна розмовно-побутова фразеологія розкриває художнє кредо письменників-постмодерністів, презентує їхню індивідуальну творчу манеру, слугуючи засобом посилення експресії художніх текстів. Загалом мову письменників не можна протиставляти загальнонародній мові чи розглядати окремо від неї: кожен окремий митець є представником певної національної культури із властивою лише їй унікальною картиною світу. “Пізнаючи навколишній світ, людина намагається визначити цінність предметів, явищ, законів природи та суспільства для свого буття. Мова, змінюючись на кожному історичному етапі розвитку суспільства, поповнюється новими лексичними та фразеологічними одиницями, які відображають оцінне ставлення людини до реальної дійсності” [3, с. 1].

Науковий інтерес становить країнознавча та культурологічна релевантність національної фразеології, а також дослідження суті відображення національної культури та її специфічних рис у семантичній структурі інтертекстуальних стійких висловлювань. Поряд із встановленням країнознавчої інформації, яка простежується в семантичній структурі інтертекстуальних стійких висловлювань за допомогою етимологічних розвідок, необхідним є визначення ідеоетнічності цієї структури на рівні синхронії. Водночас доцільним для дослідження проблеми національної маркованості інтертекстуальних стійких висловлювань є аналіз національно-культурної семантики у синхронному й діяхронному, прагмалінгвістичному й динамічному аспектах, зокрема синтез етимологічних та семасіологічних студій.

Актуальним і перспективним, на думку Н.М. Сологуб, є вивчення мови творів письменників через текст як цілісної мовної єдності, де картина світу народу, мовою якого пише письменник, перплітається з індивідуальною картиною світу автора [4, с. 11]. У постмодерністському художньому дискурсі інтертекстуальні стійкі висловлювання функціонують як його структурні

компоненти: у ролі зображально-виражальних засобів, вони наділені певним стилістичним навантаженням і підпорядковуються текстовим впливовим, естетичним та комунікативним завданням.

У постмодерністському художньому дискурсі фразеологічний фонд представлено цілісною системою мовних засобів, відповідною естетичній та ідейно-художній позиції автора, що є відображенням його світовідчуття та ціннісних орієнтирів. Факти загальнонаціональної мови найповніше представлені у художній літературі. У мовній тканині художнього твору мовні засоби підпорядковані презентації духовного світу письменника. Акумулюючи в собі етнокультурну інформацію, мова фіксує певні знання, перетворюючи їх на народне надбання і відтворюючи в такий спосіб колективний досвід. Для мовної картини світу автора характерне поєднання загального й індивідуального, а сприйняття світу відбувається крізь призму національного світовідчуття.

Список використаних джерел:

1. Добровольский Д. О. Национально-культурная специфика во фразеологии / Д. О. Добровольский // Вопросы языкознания. – 1998. – № 6. – С. 48–57.
2. Манакин В. Н. Языковая картина мира в перспективах контрастивной лингвистики / В. Н. Манакин // Язык и культура : II междунар. науч. конф. : докл. – К. : Библиотека журнала Collegium, 1993. – С. 77–83.
3. Равлюк С. І. Специфіка реалізації категорії оцінки у фразеології сучасної української художньої публіцистики [Електронний ресурс] / С. І. Равлюк // Культура народів Причорномор'я – 2007–2008. – Т. 30. – С. 1–4. – Режим доступу до журн.: http://elib.crimea.edu/index.php?option=com_content&task=view&id=50.
4. Сологуб Н. М. Мовний портрет Яра Славутича / Надія Миколаївна Сологуб. – К. : Дніпро ; Вінніпег : Українська Вільна Академія Наук, 1999. – 152 с.

УДК 81'37 : 159.93-115

О.В. Деменчук, д-р філол. наук

Рівненський державний гуманітарний університет

ЛІНГВІСТИЧНА СЕМАНТИКА В АСПЕКТІ МІЖМОВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Сучасна лінгвістична семантика обстоє пріоритет когнітивно-функціонального підходу до вивчення значення мовних одиниць. Такий підхід декларує необхідність і доцільність моделювання змісту мовної одиниці або класу мовних одиниць за зразком концепту ситуації багатовимірного типу, який відтворює динаміку концептуалізації світу дискурсу (певної ситуації або її фрагмента) в аспекті різних варіантів світосприймання людини.

У перспективі міжмовних досліджень когнітивно-функціональний підхід покликаний розкрити не лише характерні способи кодування і частку розподілу в семантиці зіставляваних мовних одиниць інформації про внутрішній світ людини, характер її взаємодій з оточенням, а й виявити структури репрезентації знань, що відображають особливості національно-мовної картини світу, специфіку етнічного менталітету, універсальні та унікальні характеристики предметно-пізнавальної діяльності представників різних мовних спільнот.

1. Методологічні постулати як передумова міжмовного дослідження семантики мовних одиниць.

1.1. *Екстенсіональний постулат: семантика мовної одиниці є багатовимірною, оскільки багатовимірним є об'єкт пізнання.* Максима обстоє ідею емпіричного аналізу мовних явищ, визначаючи зумовленість теоретичної настанови лінгвіста чинником «зовнішніх» (екстралінгвістичних) інформаційних даних. Багатовимірна природа об'єкта передбачає його репрезентативність у вигляді конфігурації екстенсіональних вимірів, які

засвідчують обсяг пізнавальної цінності цього об'єкта в заданих умовах пізнання (Ф.В. Лазарєв, М.М. Новосьолов).

1.2. *Прагматичний постулат: семантика мовної одиниці є багатовимірною, оскільки багатовимірним є пізнання.* Максима корелює з автопойєтичною (біологічною) концепцією теорії пізнання (У. Матурана, Ф. Варела), в якій визначальна роль відводиться спостерігачеві в аспекті його взаємодій з об'єктами зовнішнього поля. Багатовимірність пізнання виявляє стратегії спостереження об'єкта і тієї частини довкілля, яка входить у зону взаємодій цього об'єкта.

1.3. *Інтенціональний постулат: семантика мовної одиниці є багатовимірною, оскільки багатовимірним є мислення суб'єкта пізнання.* Максима обстоює ідею зумовленості теоретичних евристик лінгвіста чинником «внутрішніх» (ментальних) інформаційних даних. Важливим аспектом реалізації багатовимірного мислення в пізнавальній діяльності суб'єкта стає принцип інтенціональності свідомості, згідно з яким свідомість, виходячи з позицій пріоритетної поведінки людини (Дж. Брунер, Р. Шенк), спрямована не стільки на об'єкти реального світу, скільки на об'єкти самої свідомості (Е. Гуссерль).

2. Презумпції міжмовного дослідження семантики.

Методика міжмовного дослідження семантики орієнтується на низку припущень (презумпцій):

2.1. *Презумпція когнітивної зумовленості значення.* Семантика мовної одиниці кодує інформацію про особливості сприйняття світу людиною у форматі певної концептуальної структури. Концептуальна структура є результатом мовного осмислення світу дискурсу (Р. Джакендофф, О.С. Кубрякова, Дж. Лакофф, Р. Ленекер, О.В. Падучева та ін.).

2.2. *Презумпція багатовимірності концепту.* Концептуальна структура багатовимірна. Така структура відтворює динаміку концептуалізації світу дискурсу (певної ситуації або її фрагмента) в перспективі різних варіантів

світосприймання людини (Ю.Д. Апресян, А. Вежбицька, О.Є. Кібрик, Ю.С. Степанов та ін.).

2.3. *Презумпція репрезентативності значення мовної одиниці в форматі концепту ситуації.* Значення обумовлюються ситуаціями (Ч. Філлмор). Концепт ситуації – це лексичне відображення у мові певного фрагмента дійсності (Л.М. Йорданська, І.О. Мельчук). Концепт ситуації упорядкований у вигляді конфігурації семантичних вимірів, кожний із яких відображає певний аспект концептуалізації ситуації або її фрагмента (О.Є. Кібрик, О.В. Падучева).

2.4. *Презумпція іконічної мотивованості мовної структури.* Існує відповідність відношень між частинами мовної структури та частинами концептуальної структури, яка відображає дійсність (Дж. Лакофф, Р. Джакендофф, Р. Ленекер, І.М. Кобозєва та ін.).

2.5. *Презумпція гетероніміативності концепту.* Показником (репрезентантом) концептуальної структури можуть бути номінації різної «питомої ваги»: окреме слово, синтаксична конструкція або висловлення, в якому домінуючим предикатом є вершинне дієслово з відповідним кортежем актантів, засоби семантичної деривації (Н.Д. Арутюнова, М.М. Болдирєв, А.А. Залізник, О.С. Кубрякова та ін.).

2.6. *Презумпція релятивності іконічної мотивованості мовної структури.* Семантика лексики нерівномірно кодує та розподіляє інформацію концептуальної структури (М. Верспур, Р. Дірвен).

2.7. *Презумпція концептуальної еквівалентності.* Існують подібності і відмінності в мовній концептуалізації певної ситуації або її фрагмента (Е. Вайганд, В. Коллер).

2.8. *Презумпція міжмовних рангових зсувів.* Подібності і відмінності в мовній концептуалізації певної ситуації або її фрагмента встановлюються в перспективі залучення одиниць різних мовних рівнів (К. Джеймс).

3. *Tertium comparationis міжмовного дослідження семантики.* Обстоюється ідея використання моделі ситуації як *tertium*

comparationis у зіставленні семантики мовних одиниць. Модель ситуації – це еталон, який слугує основою мовної / мовленнєвої реалізації концепту ситуації. Як метамовний конструкт модель ситуації виявляє ознаки пропозиційної функції, в якій аргументи представляють результат осмислення людиною об'єктів внутрішнього світу (інтенсіональні об'єкти) та / або об'єктів зовнішнього поля (екстенсіональні об'єкти), а предикат – когнітивне уявлення про сам акт цього осмислення. З цього погляду модель ситуації представляє зміст мовної одиниці як реалізацію відношень ключових учасників ситуації. Доцільність використання моделі ситуації як основи зіставлення зумовлена чинником універсальності концептуалізації ситуації, її схематизації в аспекті базових когнітивних стратегій виокремлення, виділення, фокусування / дефокусування уваги тощо.

4. Параметри зіставлення семантики мовних одиниць.

Концепт ситуації відображає певний аспект концептуалізації ситуації або її фрагмента за параметрами, які визначають відношення та когнітивні / комунікативні характеристики учасників. В аспекті міжмовних досліджень такі параметри кваліфікуються не лише як показники обсягу семантичної конфігурації мовних одиниць, а й як багатовимірні осі, що визначають зони семантичної відповідності цих одиниць у мовах зіставлення. Ключовими параметрами, які відображають особливості концептуалізації ситуації в зіставляваних мовах, є: рольовий (інформація про типову характеристику учасників ситуації), комунікативний (інформація про ступінь прагматичної значущості учасників ситуації), таксономічний (інформація про категоріальну характеристику учасників ситуації), референційний (інформація про денотативну, пов'язану з правильним ототожненням референта, характеристику учасників ситуації) та дейктичний (інформація про позиційну – просторову або часову – характеристику учасників ситуації).

УДК 811.112.2'373.47

В.А. Тесля, канд. філол. наук

ЧНУ ім. Б. Хмельницького

МОВНА КОМУНІКАЦІЯ В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРИ

У кожній культурі існує історично зумовлене ставлення до предметів і явищ довкілля, а мова забезпечує його вираження знаками, притаманними певній мовній спільноті. Правильне розуміння і вживання мовної одиниці, залежно від мовленнєвої ситуації, є запорукою успішної комунікації.

З огляду на зазначене, зрозумілою є поява такої науки як лінгвокультурологія, що розкриває зв'язок між мовою і культурою всередині етносу, а також через мову допомагає нам вивчити національно-культурні особливості інших народів, дає змогу зрозуміти їхнє світосприйняття. Лінгвокультурологічний бум розпочався наприкінці ХХ століття. У цей час проблеми взаємозв'язку мови і культури були найактуальнішими проблемами сучасної лінгвістики [5, с. 72].

Лінгвокультурологія – це наукова дисципліна, яка вивчає взаємозв'язок і взаємодію культури і мови в їхньому функціонуванні й узагальнює цей процес як цілісну структуру одиниць у єдності їхнього мовного й культурного змісту за допомогою системних методів з орієнтацією на сучасні пріоритети та культурні установки (систему норм і суспільних цінностей) [1, с. 101]. Вона вивчає мову як феномен культури, інтерпретує сукупність культурних цінностей, досліджує особливе бачення світу крізь призму національного менталітету, а також описує мовні картини світу за допомогою відповідного термінологічного апарату, зокрема через аналіз концептів [2, с. 6].

Базове поняття лінгвокультурології – лінгвокультурема, складається з форми, мовного значення й культурного змісту. Лінгвокультурема поєднує в собі як власне мовні уявлення, так і тісно з ними пов'язане позамовне

культурне середовище [1, с. 101]. План форми може відповідати лексемі, словосполученню або тексту. План змісту несе в собі культурну інформацію (сукупність культурно-маркованих знань і уявлень носіїв певної етнічної культури) [6, с. 298].

Мова культури – сукупність усіх знакових способів вербальної й невербальної комунікації, які об'єктивують специфіку культури етносу й віддзеркалюють її взаємодію з культурами інших етносів [1, с. 110].

Предметом дослідження лінгвокультурології виступають одиниці мови, які набули символічного, еталонного, образно-метафоричного значення в культурі й узагальнюють результати діяльності людської свідомості, що закріплені в міфах, легендах, ритуалах, обрядах, фольклорних і релігійних дискурсах [1, с. 86]. Вивчення взаємодії мови і культури відбувається шляхом виокремлення лінгвокультурних концептів, що визначаються як ментальні одиниці фонетичного, лексичного та граматичного рівнів. Концептуальний характер мовної одиниці може бути зумовлений її звуковим складом, семантикою лексеми, граматичною побудовою. При дослідженні лінгвокультурного концепту розпізнається в мові те, що прямо або опосередковано вказує на особливості історії, життя і культури народу [3, с. 3].

Якщо поняття міжкультурної комунікації розглядати лише як спілкування людей з різних країн або різними мовами, це видається дуже обмеженим. Міжкультурне спілкування – це спілкування людей (різних за віком, місцем проживання, статтю, професією, культурним рівнем) однією і тією ж мовою, всередині однієї країни [7, с. 283].

У широкому розумінні міжкультурна комунікація – це весь спектр можливих типів спілкування, що відбувається поза межами можливих соціальних груп, починаючи від груп, представники яких є носіями різних культур, до комунікації між чоловіками і жінками або колегами різного віку [1, с. 83]. Формування значень мовних одиниць визначається спрямованістю суб'єкта на відображення внутрішньої структури об'єкта, його зв'язків

і відносин з навколишньою дійсністю. Цей процес характеризує особливості культури носіїв тієї чи іншої мови і відповідно її національно-культурну маркованість [4, с. 224].

Вигуки – мовні одиниці, що несуть у собі інформацію про установки культури певної спільноти. Наприклад, **вигук-ритуал** *toi, toi, toi!* (вимовляється з імітацією спльовування) вживають, щоб не наврочити, не накликати чогось поганого; побажати успіху, щастя [8, с. 634].

Вигуки *Gott!, ogottogott!, Mannomann!, Herrgott!, Himmel!, oje!, Herrje!, Dauz!, potz!* (*potztausend!* – *veralt.*) є **релігійними** і вказують на один із релігійних складників культури німецького народу – християнство.

Професійні вигуки *marsch!, vorwärts!, los!* – військові команди, що виражають вимогу почати рух; *allez!, allez hopp!* – циркові команди, *Feuer!, hau ruck!, ho ruck!, ruck zuck!* – вигуки, які використовують під час колективних робіт, при транспортуванні важких предметів.

Фольклорні вигуки *halli, hallo!, tridihejo!, eidihussasa!, dirallala!, ju ja!*. Більшість німецьких пісень, зокрема народних, містять у своїх текстах вигуки, що передають настрій автора й впливають на емоції та настрої виконавців і слухачів пісень.

Отже, вигуки тісно пов'язані з культурою народу, вказують на традиції, заняття, побут, вірування народу (вигуки-ритуали, релігійні, фольклорні, професійні вигуки. У текстах німецьких народних пісень зустрічаються емотивні вигуки, які виражають внутрішній стан автора, його ставлення до навколишньої дійсності і впливають на настрої слухачів. Вони містять лінгвокультурологічну інформацію про побут, традиції, заняття, уподобання, цінності німецького народу.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Флорій Сергійович Бацевич. – К. : Довіра, 2007. – 205 с.

2. Караулов Ю. Н. Русская языковая личность и задачи ее изучения / Юрий Николаевич Караулов // Актуальные проблемы современной лингвистики. – [3-е изд.]. – М. : Флинта : Наука, 2008. – С. 207–214.
3. Козловський В. В. Дослідження лінгвокультурного концепту / Віктор Володимирович Козловський // Іноземна філологія. Український науковий збірник. – Львів : Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2008. – Вип. 120. – С. 3–8.
4. Левицкий А. Э. Культурологический аспект функциональной переориентации единиц современного английского языка / Андрей Эдуардович Левицкий / Наук. вісник кафедри ЮНЕСКО Київського державного лінгвістичного ун-ту. Серія Філологія. Педагогіка. Психологія : Мова, освіта, культура : наукові парадигми у сучасному світі. – К. : Вид. центр КДПУ, 2000. – С. 223–229.
5. Маслова В. А. Лингвокультурология : [учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед.] / Валентина Авраамовна Маслова. – М. : Академия, 2001. – 208 с.
6. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля-К., 2008 – 712 с.
7. Шаховский В. И. Лингвистическая теория эмоций : [монография] / Виктор Иванович Шаховский. – М. : Гнозис, 2008. – 416 с.
8. Der Duden. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache in 6 Bänden / [unter Leitung von G. Drosdowski]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.duden.de/>

ПРОБЛЕМИ КОГНІТИВНОЇ СЕМАНТИКИ

УДК 81'25:811.112

А.В. Єгорова, Т.Ю. Халимон

Національний транспортний університет, Київ

ОБРАЗ ЖІНКИ-ВОДІЯ В АНГЛОМОВНОМУ ТА УКРАЇНОМОВНОМУ ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСІ.

Сучасні лінгвістичні дослідження характеризуються антропоцентричністю, тяжінням до синергетики та інтердисциплінарності, що дало початок таким дисциплінам як психолінгвістика, соціолінгвістика, лінгвокультурологія та ін. Вони не обмежуються вивченням лише граматичних, морфологічних та семантичних аспектів мови *per se*, а розглядають мову як засіб доступу до знань про нелінгвістичні феномени, що належать до соціокультурної та особистісної дійсності представників певної мовної спільноти. Відтак вислів В. фон Гумбольдта «Мова – це душа народу» став хрестоматійним, а мова стає засобом дослідження соціального, культурного та психічного буття людини. Нове розуміння дійсності під впливом постмодерністської філософії, переоцінка цінностей, котрі пробудили інтерес до приватного життя людини, та розвиток нових теорій особистості призвели до переосмислення наукових принципів вивчення соціально-релевантних категорій етносу, віку та статі.

В межах сучасної лінгвістичної парадигми, серед іншого, посилюється інтерес до гендерних аспектів мовлення та мови. Гендерні дослідження мовлення вивчають особливості використання мови, тобто комунікацію жінок та чоловіків, наприклад, звороти, що переважають у їх мовленні, присутність та частотність хеджування, вживання евфемізмів та ін. Гендерні дослідження мови зосереджують увагу на атрибутах, що приписуються жінці та чоловіку, що фіксуються, наприклад, в фразеологізмах, приказках, в дискурсі загалом, тобто

вивчають те, яким чином гендер маніфестується в мові та дискурсі. Такі дослідження покликані підкреслити загально-конструйований характер гендеру, його конвенціональність, інституційність та ритуалізованість [1, с. 70-71].

Гендер як продукт культури втілює стереотипні уявлення народу про образи жінки і чоловіка та їх відображення у мові та дискурсі. У колективній свідомості, картині світу певної спільноти, присутні гендерні стереотипи – уявлення про особливості та якості осіб тієї чи іншої статі [2, с. 169]. Такі уявлення зафіксовані у фольклорі, казках, анекдотах, певних усталених фразеологічних зворотах, а також знаходять своє відображення в медійному та інтернет-дискурсі.

Опозиція «жінка – чоловік» є однією з центральних дихотомій людської культури. Протиставлення жінки чоловіку присутнє як в класичній, так і в сучасній культурі та філософії. Але образи жінки і чоловіка та пов'язаних з ними гендерних атрибутів є змінними. Вони еволюціонують разом з соціально-економічними та політичними умовами, філософією і культурою, зміною світобачення, новими соціальними та професійними ролями, а тому можуть стати об'єктами дихотомічного вивчення, зокрема, через вивчення мови. Слід зазначити, що стереотипизація гендера неоднакова в різних культурах і може стати предметом синхронічного зіставлення.

Актуальність таких досліджень обумовлена необхідністю вивчення концептуального наповнення сучасного інтернет-дискурсу та репрезентації в ньому гендерних стереотипів, що експлікують гендерну асиметрію [3]. Гендерний дискурс – це система гендерних образів та символів, що сформована під впливом суспільних поглядів на роль чоловіка та жінки в соціумі, яка після появи в мережі інтернет визначає і закріплює в суспільній свідомості гендерні ролі представників обох статей, їхню значимість, гендерну ідентичність [3]. Варто також зазначити, що особливої уваги заслуговує порівняння гендерної асиметрії в українському та англomовному суспільстві. Одним з таких аспектів є образ жінки-водія, що виявляється гендерно маркованим концептом, і що

цікаво, в англomовному соціумі лексична одиниця *woman driver* характеризується як рідко вживана.

У структурі дискурсу концепт ЖІНКА-ВОДІЙ та його деривати можна виокремити використовуючи наступні методики виділення концептів у дискурсі:

Методика виявлення ключових слів. В текстах (в нашому випадку – статті в інтернет) досліджується сполучуваність даної концепту та його дериватів, і встановлюються важливі риси відповідного концепту [4].

Аналіз словникових дефініцій ключового слова. Із тлумачень словників робиться вибірка всіх потенційних характеристик концепту, аналізується багатозначність слова в процесі його розвитку, де увага приділяється черговості появи нових рис і значень концепту [4].

Аналіз паремій. Дослідження прислів'їв та приказок, що містять ключове слово, або містять оцінку концепту, навіть якщо останні не містять компонента-імнені концепту.

Контрастивний аналіз еквівалентних за прямим значенням лексем порівнюваних мов дозволяє виявити національно-культурну специфіку концепту.

При дослідженні стереотипізації англomовним та українomовним соціумами образу жінки-водія варто також враховувати історично-обумовлені особливості та тенденції змін цінностей, картини світу та переважаючої ідеології в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Нерознак В. П. Языковая личность в гендерном измерении / Гендер: язык, культура, коммуникация : тез. I Междунар. конф. М., 1999. С. 70—71.
2. Кирилина А. В. Гендерные аспекты языка и коммуникации / А. В. Кирилина. – М. : Ин-т социологии РАН, 2000. – 369 с.
3. Маслова Ю. П. Концептосфера гендерного дискурсу ЗМІ / Ю.П. Маслова // Нова інформаційна ситуація та тенденції альтернативного розвитку ЗМК в Україні. – Острог : Вид-во НаУ “Острозька академія”, 2012. – С. 57–69.
4. Слободян М. Методика концептуального аналізу у сучасній когнітивній лінгвістиці / М. Слободян // Мовознавство. – 2009. – № 17. – С. 105-115.

УДК 81'373.7:811.112.2

І.І. Орел, канд. філол. наук

Рівненський державний гуманітарний університет

СЕМАНТИЧНІ ВІДМІННОСТІ СТЕРЕОТИПІВ ВІД СИМВОЛІВ, ШТАМПІВ, КЛІШЕ, УПЕРЕДЖЕНЬ

Вивчення стереотипів у лінгвістиці зумовлено антропоцентричним характером сучасних мовознавчих студій. Інтерес до стереотипів, репрезентованих засобами фразеологічних одиниць (далі – ФО), у галузі семантики не зменшується. Саме тому **актуальність** пропонованої розвідки вбачаємо у недостатньому вивченні проблеми структурних та семантичних характеристик стереотипів на матеріалі німецької мови. **Об'єктом** нашого дослідження є семантичні особливості стереотипів німецької мови, вербалізованих засобами ФО. **Мета** розвідки полягає у виявленні відмінних ознак стереотипів від символів, штампів, кліше та упереджень. Саме встановлення семантичних ознак досліджуваних одиниць уможливить обґрунтовану інвентаризацію матеріалу для подальшого дослідження.

Мовне кліше тлумачать як готовий зворот, що вживається в "Текст" текстах офіційно-ділового стилю [9], мовна одиниця, яка характеризується постійним лексичним складом та відтворюваністю у мовленні, що наближає їх до ФО. Проте, на відміну від ФО, компоненти мовних кліше семантично незалежні, тобто не зазнають переосмислення. Вони, не володіють, також, емоційно-експресивним забарвленням [3]. Українська енциклопедія «Словопедія» [7] визначає мовне кліше як зворот, що легко відтворюється в певних контекстах, зберігає свою семантику і виразність, відповідає психічним стереотипам національного світобачення, сприяє автоматизації мовлення, пришвидшує процес комунікації, економить час і зусилля мовців. Вирази-кліше регулярно повторюються у певних ситуаціях, на основі чого виокремлюють

декілька груп [3]: кліше мовного етикету (*Guten Tag, Schönes Wochenende, Alles Gute*), кліше для позначення суспільно-політичних явищ (*die absolute Mehrheit, stärkste Partei werden, unter die Fünf-Prozent-Hürde fallen*), кліше для офіційно-ділового спілкування (*in Bezug, der unter Korruptionsverdacht stehende*) тощо.

Штампи розуміємо як усталені вирази, що втратили свою інформативність, проте на семантичному рівні лише деякі з них зазнали певного образного переосмислення (*schwarzes Gold* – нафта, *weisses Gold* – сіль та ін.). Варто зауважити, що вмотивованість таких виразів прозора. Штампи найчастіше використовуються у офіційно-діловому мовленні, публіцистиці, наукових працях. Існує думка про те, що штампи через зайве нагромадження слів (*eine Frage Zusammenhang damit haben, Zusammenhang mit ehrenden Finanzen*) ускладнюють розуміння висловлювань. Саме тому низка мовознавців радить уникати мовних штамів [3].

"Упередження (психологія) (ще не написана)" **Упередження** — це невинувато негати́вна оцінка якої-небудь групи, або її представників [4], хибна "Думка" думка, яка складається щодо когось / чого-небудь та пов'язане з нею відповідне ставлення [9]. Термін «упередження» використовується для позначення негати́вних тенденцій у сприйнятті об'єктивної реальності. Гордон Олпорт у своїй праці «Природа упереджень» (1958) назвав упередження антипатією, заснованою на помилковому і негнучкому узагальненні. Підґрунтям упереджень визначають установки та стереотипи. Відтак упередження – це поєднання певних установок (емоцій, почуттів та готовності до дій) та стереотипів (переконань) [4].

Упередження перешкоджають сприйняттю реальності. Забобони і упередження – це той людський чинник, який впливає на сприйняття інформації, часто спотворюючи її [5].

Результати опитувань громадської думки В.Кооменом і М.Бехлером (1996) дозволяють говорити про те, що європейці мають певну думку про інших європейців. Про німців кажуть, що вони «трудоголіки» (*arbeiten / schuften wie*

ein Berserker, arbeiten wie ein Ochse/ Pferd), французи — любителі задоволень (*eine französische Krankheit haben*), англійці — педантичні і незворушні (*nicht die feine englische Art sein*). Інші дослідження вказують на те, що мешканці країн Північної Європи вважають «південних» європейців емоційнішими і менш кваліфікованими, ніж вони самі [4].

Символи (з грец. *знак*) — умовне позначення якого-небудь предмета, поняття або явища; художній образ, що умовно відтворює усталену думку, ідею, почуття [9]. Символи розглядаються як знаки — матеріальний, чуттєво сприйнятий об'єкт, який виступає в процесах пізнання та спілкування в ролі заміни іншого предмета, явища, дії або події, і використовується для одержання, зберігання, перетворення та передачі інформації [9]. Знак тлумачиться як носій певного смислу, значення. В семіотиці термін «символ» функціонує поряд з терміном «знак». Символ відрізняється від конвенційного знаку наявністю іконічного елементу, певною подібністю між планами вираження і змісту [1]. Символи розглядають як механізм пам'яті культури. Константні набори символів беруть на себе функцію об'єднавчих механізмів. Єдність набору домінантних символів і тривалість їхнього культурного життя зумовлюють «національні й ареальні межі культури» [2]. Символ вважається потужним інструментом реалізації духовних можливостей культури, тому що виконує роль семіотичного конденсатора [там само].

Термін «**стереотип**» було введено в науковий обіг американським дослідником Волтером Ліппманом у праці «Громадська думка» (1922 р.). Стереотип описувався як особлива форма сприйняття світу, [6]. Дослідник вважав, що людина, намагаючись досягнути навколишній світ, створює своєрідну картину в своїй голові щодо тих явищ та об'єктів, які вона безпосередньо не спостерігала [8; с. 23, 95]. Такі уявлення-стереотипи формуються під впливом культурного оточення даного індивідуума, який спочатку визначає для себе те чи інше явище, а потім вже спостерігає його. Серед всіх елементів зовнішнього

світу людина вихоплює саме те, що нав'язує культура. Ця інформація сприймається і засвоюється у формі стереотипів [8].

Стереотипи, на відміну від упереджень, можуть бути як позитивні (автостереотипи), так і негативні (переважно гетеростереотипи). Семантична структура стереотипів, представлених ФО, завжди формується на основі асоціацій, які спричиняють перенесене значення (*schwarz wie die Nacht, sich wie im Himmel fühlen, aufpassen wie ein Luchs, aussehen wie Sau*). Стереотипи репрезентують когнітивну інформацію, пов'язану із різними фрагментами національної картини світу мовців.

Отже, різниця між стереотипами та кліше, штампами, символами та упередженнями очевидна. Стереотипи виникають на основі спільних для певної етногрупи культурних норм, цінностей; можуть мати як позитивну, так і негативну оцінку; їх семантика – це завжди результат переосмислення на основі асоціації; транслують когнітивну інформацію, яка пов'язана із фрагментами національної картини світу.

Література:

1. Лотман Ю. М. Семиосфера // Лотман Ю. М. — Санкт-Петербург: «Искусство—СПБ». — 2000. — 476 с.
2. Лотман Ю. М. Символ в системе культуры // Лотман Ю. М. Избранные статьи. — Т. I. — Таллинн, 1992. — С. 191-199.
3. Мовні кліше, штампи, складені найменування. http://ukrainskamova.com/publ/leksika/movni_klishe_shtampi_skladeni_najmenuvannja/5-1-0-75
4. Природа та різновиди упереджень. <http://studopedia.org/7-14375.html>
5. Психологіс. Енциклопедія практичного психолога. <http://psychologis.com.ua/predubezhdenie.htm>
6. Стереотип как явление культурного пространства. <http://zinki.ru/book/lingvokulturologiya/stereotip-kak-yavlenie/>
7. Українська енциклопедія «Словопедія» <http://slovopedia.org.ua/37/53402/251456.html>
8. Lippman W. Public Opinion. - New York, 1950. — 420 с.
9. Wikipedia <https://uk.wikipedia.org/wiki>

Л.О. Павловська, канд. філол. наук

Рівненський державний гуманітарний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ КУЛЬТУРНИХ СИМВОЛІВ У СЕМАНТИЦІ ПОБАЖАНЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ.

Проблеми співвідношення мови та культури завжди цікавили людство. Культура – це своєрідна історична пам'ять народу. І мова, завдяки її кумулятивній функції, зберігає її, забезпечуючи діалог поколінь не тільки з минулого в сьогодення, а й навпаки. Одним з перших, хто писав про те, що мова є "духом народу", а отже, і способом втілення в мовну форму світобачення, був В. фон Гумбольдт, а слідом за ним до цієї проблеми зверталися О. Потебня, Л. Вейсгербер, Г. Шпет та ін.

Спираючись на розуміння кореляції мови й культури у наукових дослідженнях, можемо синтезувати позиції учених за трьома концепціями: 1) *лінгвістичного детермінізму* (В. фон Гумбольдт, Е. Сепір, Б. Уорф та їхні послідовники); 2) *культурного детермінізму* (Д. Хаймс); 3) *лінгвокультурного симбіозу*, що заперечує однобічний детермінізм (О.О. Потебня, Є.М. Верещагін і В.Г. Костомаров). Незважаючи на те, що кожна концепція підтверджується реальними фактами, найбільш привабливою на сьогодні залишається остання позиція, що пояснюється кількома причинами. По-перше, до цього часу не існує фундаментально доведених теорій щодо причинної зумовленості культури мовою, і навпаки; по-друге, питання про вплив мови на культуру досі залишається відкритим; по-третє, питання про детермінованість мови й культури загалом неможливо розв'язати методологічно, оскільки не можна виокремити й досліджувати Людину поза Культурою і поза Мовою.

Лінгвокультурологія як наукова дисципліна, що досліджує матеріальну культуру і менталітет, які втілені в живу національну мову й виявляються в мовних процесах (Томахин 1993), має на меті дослідження й опис взаємодії

мови й культури у формах національної й загальнолюдської культур в їх сучасному стані або в певні синхронні зрізи цієї взаємодії.

Слова мови як соціального явища завжди несуть на собі відбиток життя суспільства, його матеріальної і духовної культури. Це «культурне значення» є частиною мови (Комлев М.Г., с. 46). Спираючись на ідеї Р. Ладо та Ч. Фріза про те, що культурне значення є частиною лінгвістичного значення, М.Г. Комлев уперше виокремлює культурний компонент, у іншій праці називаючи його культурно-цивілізаційним. Цей компонент відображає залежність семантики мови від культурного середовища її носіїв. Про культурний складник можна говорити і на рівні значення мовної одиниці і на рівні її форми.

Культурний зміст побажань в англійській та українській мовах як знаків культури апелює передусім до міфопоетичних, релігійних уявлень. Такий зміст на рівні семантики є очевидно інтеркультурним, так само як інтеркультурними є загальнолюдські поняття добра і зла. Створений Ю.С. Степановим «образ культури» як образ простору, у якому «що б ми не сказали, яку б ідею не висловили, який би образ не створили – усьому відразу озветься відлуння у ідеях, образах і думках, які раніше виникали і які відгукуються на наші тихим, але гармонійним співзвуччям», спирається на думку вченого про те, що людина пронизана культурою завдяки згусткам культурного середовища у її свідомості (Степанов Ю.С.).

Щодо побажальних формул, які використовуються у побутовій повсякденній практиці (поза рамками обрядового контексту), то звичайно на першому місці тут стоять побажання здоров'я та довгого віку: укр. *Дай Боже (Бог) здоров'я!* Уживається для вираження побажання добра, благополуччя кому-небудь з приводу подяки [ФСУМ, с. 219], *Бувай здорова од припінка до порога!* [Пазяк, с. 319], *Дай, Боже, разом двоє — щастя і здоров'я!* [Пазяк, с. 320], *Дай, Боже, віку довгого і здоров'я доброго!* [Пазяк, с. 378], англ. *Health be yours* [IBPS, p. 19], укр. *Дай Боже (Бог) здоров'я.* Уживається для вираження побажання добра, благополуччя кому-небудь як вияв подяки [ФСУМ, с. 219],

Бувай здорова од припінка до порога [Паз., с. 319], *Дай, Боже, разом двоє – щастя і здоров'я* [Паз., с. 320], *Дай, Боже, віку довгого і здоров'я доброго* [Паз., с. 378].

Поширені також образні порівняння, що часто межують з варіантними мотивами, семантично наближеними до побажання здоров'я: 'залишатися кріпкими, товстими, вправними, свіжими, пригожими'. Такі порівняння звичайно мають комплексний характер, у них домінують порівняння 'з водою, рибою, бджолою, весною': *Щоб ти був здоровий, як вода* [Паз., с. 318], *Бувай здорова, як риба, гожа, як вода, весела, як весна, робоча, як бджола, багата, як земля* [Паз., с. 318], 'з дубом, вербою': *Щоб ти був сильним, як дуб, Будь великий, як верба* [Ном., с. 6], *Щоб здоровим був та великим, як верба*, Побажання радощів з семантикою 'сердечної приязні' виявляємо у англ. *May God fill your heart with gladness to cheer you* [Brig., V. 1, p. 46], *In the fullness of one's heart (joy)* [АУФС, с. 540]. Із побажанням здоров'я корелюють і побажання душевного здоров'я, зокрема світлого і тверезого розуму: укр. *Дай, Боже, щоб клепка видержала* [Паз., с. 378], *Щоб твої думки були повні, як криниця водою* [Паз., с. 378], Побажання 'довгого віку' вербалізується через метафоричні формули, зокрема такі, що містять звертання до старих черевиків, щоб вони служили ще довго: англ. *Blast my old shoes* [АРФС, с. 820], В англійській та українській мові натрапляємо на безпосереднє побажання довгого віку англ. *т*[IBPS, p. 23], укр. *Доброму чоловіку продовж, боже, віку!* [Паз., с. 320], та побажання 'діждати онуків': англ. *May you see your children's children* [IBPS, p. 25], укр. *Дай, Боже, діждати онуків* [Паз., с. 378]; у іншому у благопобажанні віддзеркалене повір'я про те, що зозуля може накувати довгого віку: укр. *Хай зозуля тобі довгий вік кує*.

Побажання 'щастя й удачі'. В англійській традиції удача, успіх пов'язується з непарними числами – *There is luck in odd numbers* (шекспірівський вираз) [АУФС, с. 936]. Вираз *Much good may it do you* [АУФС, с. 676] вербально експлікує побажання успіхів, удачі: *To wish one all the luck in*

the world [АУФС, с. 1013] містить компоненти, співвідносні з ідеєю удачі, везіння, успіху. З мотивом щастя корелює й уявлення про ‘колесо фортуни’: *The ball of fortune is at one` feet* [АУФС, с. 61]. Уявлення про щастя в англійській традиції виражається і через образ ‘мотузки’ як відмірювання життєвої долі у біблійному за походженням виразі – *The lines have fallen to me in pleasant places* [АУФС, с. 608]. У деяких одиницях спостерігаємо просто побажання щастя (*As good fortune (luck) would have it*) та удачі (*To wish one well (to wish well to one)*).

В українській мові щастя сприймається як невіддільний елемент здоров’я: укр. *Дай, Боже, разом двоє – щастя і здоров’я* [Паз., с. 320], яке асоціативно пов’язується із зорею: укр. *Будь здорова, як вода, багата, як земля, щаслива, як зоря* [Паз., с. 318].

Побажання ‘гараздів у господарстві’ мотиваційно пов’язується із ‘хлібом, врожаєм’: укр. *Хліб-сіль! Пошли вам здоров’я, та з неба дощ, та хліб, та цвіт, на всячину* [Паз., с. 327], *Дай Боже хлібцеві урожаю, а вам здоров’я Виємок із жебрацької молитви* [Фр., т. 3, с. 350, 351], *Кілько в небі зірочок, тільки на полі копочок* [Фр., т. 3, с. 357].

Побажання ‘багатства’. У слов’янських мовах побажання багатства передусім асоціюється із землею та весною й осінню як періодами сівби та збирання врожаю: укр. *Будь здорова, як вода, багата, як земля, щаслива, як зоря* [Паз., с. 318], *Абисте були багаті, як весна, плідні, як перепелиця* [Вес., с. 204], *Щоби ся мав, як свята земля* [Паз., с. 321].

У англійській мові натрапляємо на побажання, щоб усе було адресатові на користь: *Much good may it do you* [АУФС, с. 676], мати повні кишені золота: *May your pockets be filled with gold* [IBPS, p. 21] та мати гроші: *May your pockets hold always a coin or two* [IBPS, p. 25], *God, send you more wit and me more money* [Smith, p. 312].

Побажання ‘блага для душі та заступництва божественних сил’. Численними у мовах є побажання, що мотиваційно спираються на християнські символи. Тут фігурує побажання спасіння душі: укр. *Боже вам ударуй на тіло*

здоров'є, на душу спасеніє. Побожне бажанє. Із жебрацької молитви [Фр., т. 3, с. 309], та побажання заступництва, допомоги, милосердя з боку Богоматері, Господа, святих і взагалі божого благословення: англ. *God (Lord) bless you, God bless me, God bless my life, God bless my soul, God bless my heart* [АУФС, с. 119], *May the good saints protect you* [IBPS, р. 34], *May God be with you and bless you*, укр. *Подаруй тебе, Боже, ласков своїов* [120, 14].

Таким чином, основою своєрідної “історичної пам’яті” побажального висловлення в англійській та українській мовах є передусім емпіричні знання про навколишню дійсність, а також культурний, історичний і власне мовний досвід, що втілюється у значенні цих одиниць через внутрішню форму. Фундаментом лексичного значення і словесного оформлення побажань є внутрішня форма останнього, під якою розуміються глибинні мотиви, покладені в основу номінації при асоціативно-образному переосмисленні значення. Внутрішня форма побажань є згустком смислу, концентратом значення, що породжує складний асоціативний механізм руху думки від абстрагованих понять, що є відображеннями дискретних елементів дійсності, до їх образного об’єктивування у номінативно-комунікативному знакові.

Наявність таких усталених образів дозволяє стверджувати, що цивілізація народу є продуктом "якогось давнього стану, в якому варто шукати пояснення образів та архетипів" (Костомаров М. І., с. 47).

С.С. Потапчук, канд. філол. наук

*Національний університет водного господарства і
природокористування, Рівне*

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ БРЕХНЯ В АСПЕКТІ МОВНИХ І КОНЦЕПТУАЛЬНИХ КАРТИН СВІТУ

Мовознавство кінця ХХ – поч. ХХІ століття характеризується антропоцентричною спрямованістю на розгляд мовних фактів у тісному зв'язку з етнічною свідомістю, матеріальною та духовною культурою народу, когнітивними структурами мислення та пізнання довкілля (Н. Арутюнова, А. Вежбицька, І. Голубовська, Ю. Степанов). Тому в центрі уваги сучасних досліджень перебуває вербальний образ світу, сформований у свідомості носіїв певної мови, а культурологічна орієнтація стає провідним напрямом праць із когнітивної семантики (Є. Бартмінський, О. Левченко, В. Маслова, В. Телія).

Зазначений підхід зумовлює необхідність вивчення лінгвокультурних концептів, які становлять сукупність колективних знань про внутрішній світ і ментальний лексикон людини (О. Кубрякова, Т. Радзієвська, Г. Яворська, О. Яковлева).

Аналіз останніх досліджень з проблем мовних і концептуальних картин світу (А. Белова, О. Корнілов, Н. Слухай) засвідчує, що в центрі уваги вчених перебувають поняття, образи, стереотипи і символи повсякденної етнокультурної свідомості певного етносу, зафіксовані в одиницях мови, які репрезентують сукупність знань про світ за допомогою концептів – ідеальних, абстрактних структур, якими людина оперує в процесі мислення.

Основними напрямками вивчення концепту є лінгвокогнітивний і лінгвокультурологічний. Представники першого напрямку (С. Жаботинська, О. Кубрякова, О. Селіванова, Дж. Лакофф, Р. Ленекер) інтерпретують концепт як одиницю ментальних або психічних ресурсів свідомості й тієї інформаційної

структури, яка відображає знання і досвід людини. Сутність лінгвокультурологічного підходу до тлумачення концепту полягає в тому, що останній визнається базовою одиницею культури. Зокрема М. Алефіренко, В. Жайворонок, В. Маслова, О. Урисон та ін. розглядають концепт як ментальне утворення, марковане етносемантичною специфікою, і передусім з позиції його місця в системі цінностей соціуму, етимології, історії, асоціацій, з якими він пов'язаний. Основним завданням цього підходу є виявлення культурної значущості мовної одиниці на основі її співвіднесення з кодами культури. Зважаючи на те, що взаємний вплив мови і культури відбувається насамперед на рівні свідомості, будь-яке лінгвокультурологічне дослідження є одночасно і когнітивним.

Одиницею лінгвокультурологічного аналізу вважається лінгвокультурний концепт (далі ЛК), який опредмечується через мову, а тому може бути об'єктивно описаний за допомогою лінгвістичних методів. ЛК відрізняється від решти одиниць, що досліджуються в лінгвокультурології (логоепістема, лінгвокультурема), своєю ментальною природою. Водночас ЛК відмежовується від таких ментальних одиниць, як фрейм, сценарій, скрипт, поняття, передусім акцентуацією його ціннісної складової (В. Карасик, Г. Слишкін). Оскільки поняття духовних цінностей є ключовим у лінгвокультурологічному підході до вивчення концепту, то широке їх виявлення у засобах лексико-семантичної і фразеологічної систем є наслідком аксіологічної маркованості концепту.

Концепт – це ментальне і / або смислове утворення, що акумулює знання колективного соціуму або соціальної групи про певний фрагмент дійсності. Він є частиною картини світу, яка існує в колективній свідомості лінгвокультурної спільноти.

Головною ознакою, яка відокремлює лінгвістичне розуміння концепту від логічного і загальносеміотичного, є закріпленість за певним способом мовної реалізації, що передбачає його співвіднесення з вербальними засобами (лексемами, фразеологічними одиницями, паремійними одиницями), сукупність

яких складає план вираження відповідного лексико-семантичного поля, побудованого навкруги ядра, представленого іменем концепту.

З огляду на сказане, концепт БРЕХНЯ визначається в дослідженні, з одного боку, як результат пізнавальної діяльності особистості та суспільства в процесі сприйняття брехні та інтерпретація її у мовній свідомості, а з іншого, – як етнокультурне структурно-сміслове, лексично і фразеологічно вербалізоване утворення, що базується на понятійній основі й містить, окрім поняття, образ і оцінку. Таке розуміння концепту БРЕХНЯ дозволяє виділити у його структурі три якісно відмінних складових: понятійну (представлена дистинктивними ознаками первинної номінації), асоціативно-образну (репрезентована образно-метафоричними номінаціями брехні) і ціннісну (відбита через асоціативно-вторинні смисли, пов'язані із оцінками, емотивно-прагматичними настановами певного етносу). Відображення уявлення про брехню в мовній свідомості англійського та українського етносів можна представити за допомогою польової моделі. Концепт БРЕХНЯ є семантичною основою для сигніфікативного і метафоричного полів, внутрішня організація яких визначається семантичними відношеннями поняття про брехню з іншими суміжними поняттями і становить підґрунтя для розвитку інтерпретаційного поля. Понятійна, асоціативно-образна та ціннісна складові концепту БРЕХНЯ утворюють його ядро, формуючись набором ознак морального, соціального, національно-культурного характеру, що ґрунтуються на перцептивних образах і оцінці. Понятійна складова співвідноситься з сигніфікативним полем, асоціативно-образна складова – з метафоричним полем, ціннісну складову репрезентує інтерпретаційне поле концепту. Периферію утворюють кореляції концепту з суміжними концептосферами. Зіставне дослідження семантико-когнітивної структури концепту БРЕХНЯ в англійській та українській мовах здійснюється на рівні семантичних компонентів та концептуальних ознак з урахуванням понятійної, асоціативно-образної та ціннісної складових аналізованого концепту.

УДК 811.134.2'42:165.194

С.І. Сечіна, аспірант

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

РЕАЛІЗАЦІЯ ТЕОРІЇ ПРОТОТИПІВ ДЛЯ ПОЗНАЧЕННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ В ПОЛІНАЦІОНАЛЬНІЙ ІСПАНСЬКІЙ МОВІ

В основу когнітивної лінгвістики лягла ідея прототипу, прототипного об'єкта та прототипної ситуації, маючи на увазі єдину природу мовних й інших когнітивних механізмів та процесів, пов'язаних безпосередньо з природою та людиною [6, с. 109]. Когнітивна теорія лінгвістики спирається на теорію номінації, відповідно до якої процес найменування встановлює зв'язок мовних елементів із фактами реальної дійсності, включаючи понятійний клас позначення предметів у певну систему мовних знаків, які безпосередньо пов'язані з поняттям [5, с. 86]. Таким чином створюється прототипний набір базових видів дій, понять, відношень, подій, що організує найбільш засвоєне коло функціональних людських дій у межах певного природного, соціального чи культурного простору.

Цей прототипний набір, або клас основних об'єктів та ситуацій, поступово розширюється, доповнюється новими значеннями та ознаками. Процес позначення нових життєвих ситуацій реалізується не шляхом вигадування нових слів, а саме внаслідок використання вже існуючих зразків, наприклад за допомогою словотворчих моделей.

Згідно з концепцією, яка отримала визнання та розвиток у лінгвістиці, прототип – це певний образ, у якому об'єднуються найбільш характерні ознаки, притаманні певному набору екземплярів. Цей образ і є найкращим представником відповідної категорії [7, с. 15].

Теорія прототипів припускає віднесення об'єкта до певної категорії на основі прототипу – найбільш типового зразка категорії, для якого характерна

переважна більшість ознак, властивих також іншим, окремо взятим представникам категорії. На периферії категорії виявляються її члени, які мають лише окремі ознаки зі всією категорією [7, с. 117]. Прототип можна також визначити як різновид способу осмислення людиною світу через власні досвід та ментальний простір. Усі складники категорії наближені до прототипу залежно від наявності чи відсутності характерних ознак.

Таким чином, прототипна категорія структурується шляхом виокремлення центральної (ядерної) та периферійних зон. Однак центральна й периферійна зони також піддаються структуруванню. При цьому центральні, близькі до прототипу члени категорії швидше засвоюються, їх легше розпізнати, вони частіше вживаються для позначення того, що є найбільш релевантним, тобто використовуються для розуміння категорії загалом.

В нашому дослідженні ми використовуємо теорію прототипів для аналізу категорії ІДЕНТИЧНІСТЬ в полінаціональній іспанській мові. Була здійснена спроба систематизувати відповідно до ступеня *cue validity* прототипні слова, які входять в цю категорію, а також розглянути як саме ці слова взаємодіють та яких значення можуть набути, відповідно до таких критеріїв, як частотність, накопичення, варіативність та репрезентативність. Деякі з цих критеріїв є більш релевантними, а інші займають периферійну позицію.

Наприклад, дослідження виявили те, що частотність вживання прототипних слів є тим критерієм, що займає основну роль для встановлення зв'язків в межах одної категорії та за її межами. Так, наприклад, носії полінаціональної іспанської мови слово *identidad* найчастіше використовують з таким словом, як *carné, carnet*, а саме *carné de identidad, cédula de identidad, documento nacional de identidad, tarjeta de identidad*.

Накопичення прототипних значень є одним з найбільш важливих критеріїв теорії прототипу для встановлення категоріальних меж і організації всередині самої категорії. Цей критерій часто пов'язують та співвідносять з частотністю. Цей критерій виявляє найбільш типові та розповсюджені ознаки

категорії. З точки зору когнітивної семантики носій іспанської мови відносить до категорії ІДЕНТИЧНІСТЬ такі слова, як *similitud, igualdad, exactitud, equivalencia, homogeneidad, parentesco, paridad, hermandad, afinidad, familiaridad, uniformidad, compatibilidad, contigüidad, conexión*. Такі слова безпосередньо виникають в мовній картині світу шляхом асоціативного співставлення та використання в повсякденному житті.

Таким чином, після проведеного аналізу можна стверджувати, що з усіх критеріїв, запропонованих для вимірювання прототипічності, деякі є більш релевантними, ніж інші, які, в свою чергу, можуть вважатися наслідком попередніх. Безперечно всі критерії дають змогу інтерпретувати прототип і знайти обґрунтування тому, які саме слова можуть набути прототипічності. Тому всі критерії тісно взаємопов'язані і доповнюють один одного.

Список використаних джерел:

1. Герасимов В. И. К становлению “когнитивной грамматики” / В. И. Герасимов // Современные зарубежные грамматические теории : сб. аналит. обзоров. – М. : ИНИОН АН СССР, 2000. – С. 213–250.
2. Демьянков В. З. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретирующего подхода / В. З. Демьянков // Вопр. языкознания. – 1994. – № 4. – С. 17–33.
3. Жаботинская С. А. Концептуальная модель частеречных систем (германские и славянские языки) / С. А. Жаботинская – Черкассы : Изд-во ЧГУ, 1999.
4. Кубрякова Е. С. Типы языковых значений. Семантика производного слова / Е. С. Кубрякова – М. : Наука, 1981. – 200 с.
5. Кустова Г. И. Когнитивные модели в семантической деривации и система производных значений / Г. И. Кустова // Вопр. языкознания. – 2000. – № 4. – С. 85–109.
6. Солсо Р.Л. Когнитивная психология / Р. Л. Солсо: пер. с англ. – М.: Тривола, 1996. – 600 с.
7. Lakoff G. Women, Fire and Dangerous Things : What Categories Reveal about the Mind / G. Lakoff – Chicago : Chicago Univ. Press, 1987. – 614 p.

ПРОБЛЕМИ ЗІСТАВНОЇ СЕМАНТИКИ

Д.О. Аладько, канд. філол. наук

Рівненський державний гуманітарний університет

МЕТАФОРИЧНІ МОДЕЛІ НАЙМЕНУВАННЯ ПОСУДУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ КРІЗЬ ПРИЗМУ СОЦІАЛЬНИХ СТОСУНКІВ

Аналіз мотиваційних моделей лексичних одиниць різного рівня й надалі залишається важливою складовою частиною сучасних лінгвістичних студій. Вивчення механізмів номінації, мотиваційних основ найменування об'єктів оточуючого світу набуває особливої значущості в світлі антропоцентричної парадигми дослідження мовних одиниць. Явище мотивації та теорія номінації перебуває в центрі уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників (О. Тараненко, І. Голубовська, О. Селіванова, В. Гак, С. Толстая, Н. Арутюнова, Ю. Апресян, Є. Кубрякова, В. Телія, М. Рут, А. Вежицька та інші).

Номінації посуду, що мотивовані діями, діяльністю людини, стосунками між людьми, значно ширше представлені в англійському мовному просторі. Всі вони пов'язані із сценарієм споживання спиртних напоїв і характеризують посуд (виступають назвами для нього) в цьому ракурсі.

Англійська номінація *constable* "велика склянка для пиття" [7, т. 1, с. 718] пояснюється в діалектному словнику таким чином: велика склянка з якої повинна була випити людина, помічена в тому, що випиває менше ніж інші в компанії. У даному випадку назва посуду тісно пов'язана із вмістом (спиртним напоєм), однак, можемо вважати її повноцінним найменуванням предмета посуду хоча б на момент розгортання такого сценарію (можливе і існування в пабі спеціальної склянки, яка використовується лише в подібних випадках). Мотивація зазначеної назви очевидно пов'язана з асоціацією: констебль

(полісмен) підтримує порядок – склянка регулює кількість випитого (свого роду підтримання порядку). Пляшка в даному випадку схожа не на людину-констебля, а асоціюється із констеблем як символом порядку (пор. *їсть як свиня* – не власне як тварина, а як символ ненажерливості [1, с. 236]). Схожу мотивацію має українське *штрафна* "чарка горілки, що її мусить випити той, хто спізнився" [2]. Хоча англійська номінація актуалізує образ актанта (того хто штрафує), а українська власне штраф, проте обидві назви є частинами однакового метафоричного перенесення елементів одного сценарію на інший (спілкування з поліцією – вживання алкоголю в компанії). Подібну мотивацію має і англійське найменування *sconce*, який пов'язаний із звичаєм студентів Оксфорду "штрафувати" за погану поведінку під час застілля (зазвичай великий келих пива, який потрібно випити залпом). Від назви процесу *to sconce* шляхом метонімії "дія – предмет, що вживається під час такої дії" (спосіб словотворення – конверсія) утворюється ЛСВ *sconce* "келих, який використовується для такого штрафу" [4].

Вживання алкоголю може також асоціюватись із пострілом, мотиваційною ознакою при цьому є швидкість, миттєвість пострілу та "перевертання" (швидке пиття чарки) в номінації *shot* "склянка алкоголю" [4]. Порівняймо також із ЛСВ *pocket pistol* "кишенькова фляжка" [4]. У зазначених назвах можливе також співвіднесення дії пострілу та алкоголю на людину (і вогнепальна зброя, і спиртне певною мірою виводять людину з ладу). З дією спиртних напоїв на організм людини пов'язані і номінації посуду *spur* [6, с. 54], *cheerer* [7, т. 1, с. 575], *livener* [7, т. 3, с. 628], *throat seasoner* [7, т. 6, с. 114] – усі зі значенням "склянка алкоголю". Назва *spur* є результатом співвіднесення дії алкоголю з дією шпори, подібна асоціація підтверджується паремією *a spur in the head is worth two in the heel* "шпора в голові варта двох на п'ятах". Номінації *cheerer* та *livener* вербалізують підбадьорюючий та "оживляючий" ефект алкоголю. Утворення НП *throat seasoner* викликане порівнянням із дією спецій,

приправ (опік горла) при вживанні алкоголю. Усі наведені номінації тісно пов'язують предмет посуду (склянку) із його вмістом (спиртним напоєм).

Найменування *pick-me-up* "чарка" [7, т. 3, с. 628] виникло як результат лексикалізації словосполучення "підніми мене", тобто вербалізує предмет посуду як такий, який потрібно підняти (і випити). Назва *dead man* "порожня пляшка" [3] є результатом асоціації мертвої людини з порожньою пляшкою на основі ознаки, що обидва об'єкти більше ні на що не придатні. Із кінцем застілля пов'язана і номінація *gomer* "свинцеве блюдо, таріль" [5, с. 37], яку англійські діалектологи виводять як похідну від *go-homer*, тобто останнє пригощення, після якого час йти до домівки. В номінації *charger* "велике блюдо" [4] реалізується асоціація накладання їжі в предмет посуду із заряджанням, завантаженням.

Найменування *bed partner* "пляшка з гарячою водою для розігріву ліжка перед сном" вербалізує сприйняття посуду як людини, з якою сплять [7, т. 1, с. 214].

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що джерелом метафоричної номінації предметів посуду в обох зіставляваних мовах може бути сфера соціальних стосунків між людьми.

Література

1. Миллер Дж. Образы и модели, уподобления и метафоры / Дж. Миллер // Теория метафоры. – М. : Прогресс, 1990. – С. 236-283.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – [Електронний ресурс] // ABBYY Lingvo 12 [Електронний ресурс] : електронний словарь. – 4,7 Gb. – ABBYY Software, 2006. – 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM) ; 12 см. – Систем. вимоги : Pentium ; 32 Mb Ram ; Windows 98, 2000, XP. – Назва з контейнера.
3. Кунин А. В. Большой англо-русский фразеологический словарь / А. В. Кунин. – [Електронний ресурс] // ABBYY Lingvo 12 [Електронний ресурс] : електронний словарь. – 4,7 Gb. – ABBYY Software, 2006. – 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM) ; 12 см. – Систем. вимоги : Pentium ; 32 Mb Ram ; Windows 98, 2000, XP. – Назва з контейнера.
4. Collins English Dictionary. – [Електронний ресурс] // ABBYY Lingvo 12 [Електронний ресурс] : електронний словарь. – 4,7 Gb. – ABBYY Software, 2006. – 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM) ; 12 см. – Систем. вимоги : Pentium ; 32 Mb Ram ; Windows 98, 2000, XP. – Назва з контейнера.

5. Cope W. A glossary of Hampshire words and phrases / W. Cope. – London : Trubner, 1883. – 104 p.
6. Courtney M. A. Glossary of words in use in Cornwall / M. A. Courtney, T. Q. Couch. – London : Trubner, 1880. – 109 p.
7. Wright J. The English Dialect Dictionary : 6 vol. / J. Wright. – London : Published by Henry Frowde, 1898 – 1905. – Vol. 1. – 1898. – 864 p. ; – Vol. 3. – 1902. – 698 p. ; – Vol. 6. – 596 p. + Supplement. – 179 p.

УДК 81'373.23:811.161.2:811.162.1:811.112.2

Т.В. Кучма, канд. філол. наук

Рівненський інститут слов'янознавства

Київського славистичного університету

**НОМІНАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ ЛЮДИНИ:
СЕМАНТИЧНИЙ ТА ГЕНЕТИЧНИЙ АСПЕКТ
(на матеріалі української, польської та німецької мов)**

Проблема номінації залишається однією з актуальних проблем сучасного мовознавства. Терміном “номінація” позначають як процес утворення мовних одиниць, які характеризуються номінативною функцією, слугують для називання та виокремлення фрагментів дійсності й формування відповідних понять про них у формі слів, словосполучень, фразеологізмів та речень, так і його результат – значущу мовну одиницю [3, с. 336].

Увагу учених привертають номінації, що іменують людину: як суспільний феномен у різних соціумах (А. В. Мамрак, О. А. Маклакова, О. В. Кашпур, Н. Ю. Микитенко); як носія соціальних стереотипів (Т. Zgółka, Н. Zgółkowa, М. Karwatowska, Т. О. Голікова, І. О. Голубовська, І. М. Кобозєва, О. А. Маклакова, С. Г. Тер-Мінасова, J. Bartmiński, J. Misiukajtis).

Джерельною базою роботи є тлумачні і етимологічні словники української, польської та німецької мов [1, 2, 4, 5, 6, 7].

Соціальна організація суспільства є складною взаємопов'язаною системою соціальних статусів, номінації яких можна класифікувати за п'ятьма ЛСГ тематичного поля: “національність і територіальні ознаки”; “сімейні стосунки, кривність та свояцтво”; “дворянське звання, звання володаря держави (титул)”; “професія та рід занять”; “суспільно-політичне та релігійне становище”.

Проаналізувавши номінації соціального статусу людини (НССЛ) в українській, польській та німецькій мовах (по 1000 од. у кожній мові), було виявлено, що у досліджуваних одиниць наявні як первинні прямі, так і вторинні прямо- і переноснопохідні значення. В усіх трьох мовах вторинні значення на базі основного лексичного властиві одиницям, які функціонують протягом тривалого часу (напр. укр. *дипломат* / пол. *dyplomata* / нім. *Diplomat*); одиниці, які виникли відносно недавно, мають, як правило, лише прямі значення (напр. укр. *маркетолог*, пол. *marketingowiec*, нім. *Marketingmanager*).

Лексико-семантичні групи (ЛСГ) номінацій соціального статусу людини склалися впродовж тисячоліть, найдавніші НССЛ цього поля мають індоєвропейське, спільнослов'янське походження, є давніми запозиченнями з інших мов. До індоєвропейського шару лексики належать НССЛ на позначення родинних стосунків і свояцтва, оскільки сім'я є однією з перших форм соціальної спільноти людей і потреба в таких номінаціях виникла першою.

Для одиниць тематичного поля номінацій соціального статусу людини характерними є три способи родової диференціації: лексичний, лексико-словотвірний та аналітичний. Українській та польській мові притаманні усі три способи, німецькій – перші два, оскільки у цій мові поширений словотвірний спосіб утворення назв осіб жіночої статі, тому у синтаксичному способі немає потреби.

У ЛСГ НССЛ в українській, польській та німецькій мовах виявлено, що семантичні відповідники чоловічого і жіночого роду в українській та польській мові склали близько 75 % досліджуваних одиниць, найбільше представлено у

німецькій мові – близько 97 % досліджуваних одиниць; німецькій мові притаманна наявність лексикографічно зафіксованих форм жіночого роду для усіх досліджених одиниць. Зафіксовані випадки, коли НССЛ жіночого роду не мають відповідника чоловічого роду, а також, коли семантика НССЛ чоловічого і жіночого роду відрізняється. В українській мові кількість таких відповідників найменша, хоча деякі з них використовуються у розмовному мовленні, засобах масової інформації. ЛСГ НССЛ за професією та родом занять є відкритою системою, постійно поповнюється новими одиницями.

В українській, польській та німецькій мовах до ЛСГ “суспільно-політичні та релігійні погляди” належать НССЛ переважно латинського походження. Наявність лексикографічно зафіксованих форм жіночого роду до усіх відповідних НССЛ чоловічого роду спостерігається у німецькій мові. В українській і польській мовах є частково відсутніми форми жіночого роду у словниках, проте вони зустрічаються у ЗМІ.

У ЛСГ “дворянське звання, звання володаря держави (титул)” спостерігається у більшості випадків наявність відповідних НССЛ у трьох досліджуваних мовах. У ряді прикладів наявні семи, які дозволять віднести їх одразу до кількох ЛСГ. У таких випадках їх віднесено за належністю диференційної семи до певної ЛСГ. У ряді прикладів форма жіночого роду не зафіксована або в усіх трьох мовах, або в деяких із них. Наприклад, укр. *курфюрст* не має відповідника жіночого роду, на відміну від польської (*kurfirst* – *kurfirstowa*) та німецької (*Kurfürst* – *Kurfürstin*). НССЛ цієї ЛСГ мають як спільне для трьох мов, так і відмінне походження. Зафіксовано НССЛ, які сягають праслов'янської мови, прагерманської, арабської, частина походить із латинської мови. Деякі НССЛ охоплюють два або більше значень у зіставляваних мовах. Ця ЛСГ є закритою, частина номінацій відійшла до пасивного складу мови.

Порівняльний аналіз НССЛ на позначення сімейних стосунків за кривністю та свояцтвом української, польської та німецької мов виявив майже

повну відповідність основних значень слів у трьох мовах, що зумовлено спільністю походження НССЛ. Вони належать переважно до індоєвропейського шару лексики. ЛСГ НССЛ “сімейні стосунки, кривність та свояцтво” не поповнюється, навпаки, окремі слова виходять з ужитку, часто витісняються описовими найменуваннями.

Одиницям ЛСГ “національність і територіальні ознаки” властиві численні конотації, проте переважно у розмовному мовленні.

Проаналізувавши походження номінацій соціального статусу людини, було виявлено, що спільне індоєвропейське в українській, польській та німецькій мовах мають тільки НССЛ ЛСГ “сімейні стосунки, кривність та свояцтво”; спільнослов'янське (в укр. та пол. мовах) – НССЛ ЛСГ “сімейні стосунки, кривність та свояцтво”: укр. *зять* – пол. *zięć* та НССЛ ЛСГ “професія і рід занять”: укр. *лікар* – пол. *lekarz*”; спільне шляхом запозичення в українській, польській та німецькій мовах – НССЛ ЛСГ “суспільно-політичні та релігійні погляди” із латинської, із французької, НССЛ ЛСГ “професія і рід занять” із англійської, із німецької. Зафіксовані випадки відмінного в усіх трьох мовах походження НССЛ.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови онлайн [Електронний ресурс] : Базується на 2-му виданні ВТС СУМ / Гол. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2005. – 1728 с. – Режим доступу : <http://www.slovyk.net>
2. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / Гол. ред. О. С. Мельничук. – К. : Наукова думка, 1982–2006. – Т. 1-5.
3. Телия В. Н. Номинация / В. Н. Телия // Большой энциклопедический словарь. Языкознание / [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – М. : Научн. изд-во “Большая Российская энциклопедия”. – 2-е изд., 1998. – С. 336-337.
4. Bankowski A. Etymologiczny słownik języka polskiego / A. Bankowski. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN SA. – 2000. Tom 1. A-K. – 874 s. ; Tom 2. L-P. – 980 s.
5. Duden Deutsches Universalwörterbuch. – 6. Aufl. – Mannheim : Duden-Verlag, 2006. – 2016 s.
6. Pfeifer W. Etymologisches Wörterbuch des Deutschen / W. Pfeifer. – Berlin : Akademie-Verlag. – 1989. – Band 1. A–G. – 622 S. ; – Band 2. H–P. – 1346 S. ; – Band 3. Q–Z. – 2094 s.
7. Słownik języka polskiego / [pod red. W. Doroszewskiego]. – (pierwodruk 1958-1969). – T. 1-11. Przedruk elektroniczny 1997.

УДК - 81-112

О.М. Яницька, викладач

Рівненський державний гуманітарний університет

ЗІСТАВЛЕННЯ СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ КЛЮЧОВИХ ЛЕКСЕМ КОНЦЕПТУ ВІРА (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ, УКРАЇНСЬКОЇ ТА ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВ)

Проблема опису і дослідження концептів є надзвичайно актуальною у сучасній лінгвістиці. З.Попова, Й.Стернін визначають концепт як “дискретне ментальне утворення, яке є базовою одиницею розумового коду людини, який має відносно впорядковану внутрішню структуру...” [6, с.24]. Поряд з концептами, дослідник В.А. Маслова виділяє також поняття “константи культури” – це такі концепти, які виявляються у глибокій давнині та прослідковуються через погляди філософів, письменників та носіїв мови. Концепт ВІРА, на думку дослідниці, відноситься до константів культури [4]. Візьмемо за основу визначення Маслової, згідно якого концепт – це семантичне утворення, яке відмічене лінгвокультурною специфікою і тою або іншою мірою характеризує носіїв певної етнокультури [4].

Для визначення семантичної структури ключових лексем концепту ВІРА, потрібно опрацювати словникові дефініції. У ході корпусного аналізу, було встановлено лексеми, які номінують концепт у англійській мові *FAITH*, українській *ВІРА* і французькій *LA FOI*. Семантичний аналіз концепту передбачає виявлення його конститутивних ознак, відображених у словникових дефініціях, та визначення його системних опозиційних зв’язків з іншими концептами [2]: англ. *FAITH* (*Cambridge dictionary*) – 1) great trust or confidence in something or someone 2) a particular religion 3) strong belief in God or a particular religion [12]; укр. ВІРА укр. *віра*, -и, ж. 1. упевненість у чомусь, у здійсненні чого-небудь. у комусь. Впевненість у позитивних якостях кого-

небудь, у правильності, розумності чиєїсь поведінки. 2. Те саме, що довір'я. 3. *рел.* визнання існування Бога, переконання в реальному існуванні чогось надприродного, те або інше релігійне вчення, віровизнання [1, с. 189] ; фр. FOI – n.f. I. Assurance donnée d'être fidèle à sa parole, d'accomplir exactement ce que l'on a promis. II. Le fait de croire qqn, d'avoir confiance en qqch. 2. Confiance absolue que l'on met en qqn, en qqch. 3. Le fait de croire en Dieu, en un dogme par une adhésion profonde de l'esprit et du coeur [9, с. 547].

Спільними семантичними ознаками зіставляваних концептів є насамперед : «віра – це впевненість», «віра – це довіра», «віра – це релігія» Таким чином, виявили, що англійський *faith*, український *віра* та французький концепт *la foi* є складними ментальними структурами, що складаються з підструктур, що входять до складу цього концепту на правах простіших його частин. Як бачимо, ці дефініції демонструють тісні семантичні перетини в зіставляваних мовах: в англійській мовній картині світу віра – це насамперед велика довіра, впевненість у комусь чи чомусь, а вже потім релігійне переконання, віра у Бога. Як визнання існування Бога, переконання, довіру тлумачать віру українці. Однак у мовній свідомості представників українського етносу віра – це передусім почуття впевненості у чомусь або комусь. Такі асоціації ВІРА викликає і у французів, впевненість у даному слові, у здійсненні того, що пообіцяно, повна довіра комусь або чомусь, факт віри у Бога, повна згода.

Розглянемо тепер синонімічні ряди для доповнення аналізу ключових лексем концепту ВІРА. У семантиці лексичних одиниць, що входять до номінативного поля концептів містяться ядерні семи віри, довіри, віри у Бога в комбінації з диференціальними семами переконання, відданості, обіцянки, опіки, кредиту, довірчої власності, надії, зобов'язання, співтовариства.

FAITH 1. belief, credence, confidence, conviction, trust, certainty, certitude, assurance, assuredness, sureness, reliance, dependence. 2. belief, religion, creed, persuasion, dogma, teaching, doctrine, denomination, sect. 3. duty, allegiance,

obligation, promise, faithfulness, loyalty, fidelity, devotion, consecration, dedication, fealty, obedience [11, с. 536] .

В Українській ВІРА релігія, вірування, віросповідання, упевненість, (до кого) довіра, довір'я, (Христова) релігія, віровизнання; (у містичні істоти) вірування [3, с. 56].

У французькій LA FOI : 1. croyance, conviction 2. religion, confession, culte, dogme, église 3. confiance, crédit 4. conscience, honneur, loyauté, probité, sincérité ; droiture , franchise, honnêteté, loyauté, sincérité [10, с :498].

Таким чином, ми дослідили, що базові ознаки кожного концепту формуються понятійними ознаками, актуалізованими в словникових дефініціях відповідної лексеми, - репрезентанта концепту - у вигляді семантичних компонентів, а також в системі синонімів [5, с . 73]. Як одиниця пізнання світу концепт може мати різну міру інформативної насиченості, залишаючись при цьому цілісним утворенням, здатним поповнюватися, змінюватися і відбивати людський досвід [7, с . 77]. Сумарна кількість синонімів є маркером семіотичної щільності концепту. Чим більша кількість синонімів налічується в плані вербалізації концепту, тим вище його актуальність. Можемо стверджувати про семіотичну щільність французького концепту *la foi*, британського *faith*, та українського *віра*. Віра у англійській, французькій та українських лінгвокультурах – це необхідний елемент індивідуальної і громадської свідомості і тісно пов'язується з духовним світом людини, виступаючи важливим елементом ціннісної свідомості кожної особи. Виступаючи важливим громадським феноменом, віра знаходить своє джерело в "існуванні змістової потреби людини зменшити невизначеність навколишнього світу і зняти відчуття негарантованості людського життя і його перспектив" [8, с. 134]. Аналіз концептів показав трьохедність віри, що відповідає трьом теоріям про віру [8, с. 134] вона може бути: емоційною - віра є почуття; інтелектуальною - віра є феномен інтелекту; вольовий - віра є атрибут волі. Віра поєднує у собі і релігійні переконання і світську віру, об'єктивує знання онтологічної істини, яка

розкривається в людині за допомогою віри релігійної і може мати навіть різні соціальні форми, включаючи різноманітні варіанти соціальної міфології. Основною формою світської віри є довіра, вона носить імовірнісний характер і базується на доказах, фактах, психологічних прийомах, на наслідуванні ідеалів культури, авторитетної думки, тобто на все тому, що має суб'єктивний характер.

Список використаних джерел :

1. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – Київ, Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
2. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477с.
3. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. – Київ : Українська книга, 2000. – 480 с.
4. Маслова В.А. Введение в когнитивную лингвистику — 5-е изд. — М.: ФЛИНТА: Наука, 2011. — 296 с.
5. Пименова М.В. Предисловие / М.В. Пименова // Введение в когнитивную лингвистику ; [под ред. М.В. Пименовой ; 4-е изд.]. – Кемерово : ИПК «Графика», 2004. – 210 с.
6. Попова З. Д., Стернин И. А. Очерки по когнитивной лингвистике. – Воронеж: Истоки, 2002. – 250с.
7. Рябцева Н. К. Мысль как действие или риторика рассуждения / Н. К. Рябцева // Логический анализ языка. Модели действия. – М. : Наука, 1991. – С. 77.
8. Философский словарь / Сост. И.В. Андрущенко.. – К. : А.С.К., 2006. – 1056с.
9. Rey A. Grand Robert de la langue francaise, Dictionnaires. - Paris : Le Robert, nouv. ed., 2001 – 547 p.
10. Le Fur, Dominique, Dictionnaire des synonymes, nuances et contraires sous la direction de. – Paris : Le Robert, 2005 – 1232 p.
11. Oxford Thesaurus, An A-Z Dictionary of Synonyms, 2062 p.
12. Oxford dictionary of English language online– режим доступу (дата звернення 31.10.2015) - http://www.etymonline.com/index.php?term=faith&allowed_in_frame=0

ФОНЕТИЧНА, ЛЕКСИЧНА І ГРАМАТИЧНА СЕМАНТИКИ

О.Д. Аладько, магістрант

Університет Марії Кюрі-Склодовської, Польща

КВАЛІФІКАТИВНІ МЕТОНІМІЧНІ МОДЕЛІ В НОМІНАЦІЇ ПРЕДМЕТІВ ОДЯГУ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

За характером мотиваційної ознаки виокремлюються кваліфікативні та релятивні номінації [2]. *Кваліфікативні* номінації характеризують предмет одягу за його власною ознакою (форма, колір, матеріал, розмір тощо); *релятивні* – через зв'язки предмету із іншими об'єктами (просторові відносини, приналежність, функцію і т.п.).

Основою класифікації є поділ на метонімічні та метафоричні моделі із зазначенням характеру ознаки (кваліфікативна/релятивна). Релятивними є усі метафоричні моделі, оскільки вони співвідносять предмет одягу з об'єктом іншої сфери (людина, тварина, рослина, артефакт), а також частина метонімічних, суміжність яких пов'язана із взаємодією з людиною.

До кваліфікативних відносимо вісім метонімічних моделей "матеріал – одяг з такого матеріалу", "розмір – одяг такого розміру", "колір – одяг такого кольору", "форма – одяг такої форми", "спосіб носіння", "якість – одяг такої якості", "стан – одяг у такому стані", "частина – ціле".

Будь-який предмет одягу, як і будь-який інший артефакт, є зробленим з певного матеріалу, назва якого стає джерелом метонімічного перенесення. Обрати матеріал ознакою найменування означає не просто сказати, що предмет

зроблений, скажімо, з вовни. Це говорить також про те, що матеріал виробу є важливим у процесі комунікації [4, с. 28]. Продуктивність моделі "матеріал – одяг з такого матеріалу" ілюструється наступними прикладами: *jeans* [3]; *leather* "a shoe" [5, с. 238]; *clog* "a shoe with a woolen bottom" (from *clog* "wool") [5, с. 83]; *clout* "a garment" (from *clout* "a cloth" [6, т. 1, с. 662]; *cord* "corduroy clothes" [6, т. 1, с. 730]; *camlet* "a cloak or other garment" (from *camlet* "woolen material") [6, т. 1, с. 499]; *banian* "a flannel jacket" (from Indian material) [6, т. 1, с. 154]; *beaver* "a hat" [6, т. 1, с. 212]; *barracan* "clothes made of such material" [6, т. 1, с. 171]; *twilly* "woolen dress of such material" [6, т. 6, с. 284]; *laner-gown* "a garment made of wool" [6, т. 3, с. 518]; *linen* "underclothes" [6, т. 3, с. 612].

Однією з якісних характеристик будь-якого артефакту є його розмір. Тому, розглядаючи номінації одягу, що є позначеннями конкретних матеріальних об'єктів певного розміру, ми вважаємо доцільним виокремити метонімічну мотиваційну модель "розмір – одяг такого розміру". Ю. Д. Апресян називає такі значення параметричними (тобто такими, що характеризуються високим ступенем властивості за даним параметром), відносячи до них просторові характеристики об'єкту [2, с. 203]. Зазначена модель виражена найменуваннями *shorts* (from *short*) [3]; *shirt*, *skirt* (both from Old English *short*) [3]; *blousy* "summer wear" (smaller than regular *blouse*) [6, т. 1, с. 307]; *big-coat*, *great-coat* [6, т. 1, с. 261]; *petticoat* [6, т. 1, с. 742]; *halfboots* [6, т. 1, с. 344]; *long-hat* [6, т. 3, с. 646].

Наступною є метонімічна модель "форма – одяг такої форми". Параметр форми є невід'ємною складовою частиною тлумачення лексичної одиниці, що підтверджується номінаціями одягу в англійській мові: *T-shirt*

(resembles letter "T") [3]; *tights* (from *tight*) [3]; *top-hat* [6, т. 1, с. 212]; *wide-coat* [6, т. 6, с. 486].

Ще однієї атрибутивною характеристикою об'єкта є його колір, який, на нашу думку, стає ознакою номінації в метонімічній моделі **"колір – одяг такого кольору"**. Можемо проілюструвати існування подібної моделі прикладами *black* "mourning clothes" [6, т. 1, с. 279]; *bangy* "brown trousers" (from *bangy* "brown") [6, т. 1, с. 154]; *white* "white clothes" [6, т. 6, с. 475].

Можемо припустити також існування моделі **"спосіб носіння"**, яка проявляється у найменуваннях *tie* (from *to tie*) [3]; *slipper* (from *to slip*) [3]; *pullover* (from *to pull over*) [3]; *sleeve* (from *to slip*) [3].

Якість предмета одягу також є однією з важливих його характеристик, що знаходить відображення у номінативних одиницях. Якість розуміється як власна властивість предмета, на відміну від оцінки, яка розглядається в релятивних найменуваннях. Прикладами моделі **"якість – одяг такої якості"** є – *thick* "a suit of clothes made of strong thick cloth" [6, т. 6, с. 88]; *harden-gown* [6, т. 3, с. 65].

Як і будь-який інший об'єкт матеріального світу, одяг може зношуватись, ставати непридатним до використання, що викликає потребу належним чином позначати подібні предмети одягу. Мова, знову ж таки, іде не про оцінку (скажімо, добрий чи поганий, або гарний/не гарний), а про констатацію реального стану речей, що дозволяє виділити модель **"стан – одяг у такому стані"**: *trog* "old clothes" [6, т. 6, с. 242]; *upplings* "new or rep41red clothes" [6, т. 6, с. 327]; *trollock* "an old garment" [6, т. 6, с. 243].

Класичним проявом метонімії є модель **"частина – ціле"**, наявність якої зазначали ще античні давньогрецькі вчені. Основою подібного перенесення значення є називання цілого предмета за його окремою частиною. Цілком

природно, що одяг, який складається з певних компонентів, може отримувати найменування завдяки дії моделі "частина – ціле": *singlet* "a waistcoat" (from *single*) [5, с. 241]; *bellaces* "boots" (from *bellaces* "the tongues of boots" [6, т. 1, с. 235]; *button-clothes* "a boy's suit with buttons" [6, т. 1, с. 467]; *bang-down* "a coat with square tails" [6, т. 1, с. 151]; *button-stockings* "leggings" [6, т. 1, с. 467]; *brimmer* "a broad-brimmed hat" [35, с. 189]; *linder* "undershirt" (from *lined*) [6, т. 3, с. 611]; *halfendeal* "a garment composed of two different materials" [6, т. 3, с. 30].

Література

1. Апресян Ю. Д. Избранные труды : В 2 т. / Юрий Дереникович Апресян. – М. : Школа "Языки русской культуры" : "Вост. лит." РАН, 1995. – Т.1: Лексическая семантика: Синонимические средства языка. – 472 с.
2. Гак В. Г. К типологии лингвистических номинаций / В. Г. Гак // Языковая номинация. Общие вопросы. – М. : Наука, 1977. – С. 230-293.
3. АBBYY Lingvo 12 [Електронний ресурс] : електронний словарь. – 4,7 Gb. – АBBYY Software, 2006. – 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM) ; 12 см. – Систем. вимоги : Pentium ; 32 Mb Ram ; Windows 98, 2000, XP. – Назва з контейнера.
4. Hoffman R. Some implications of metaphor for philosophy and psychology of science // The ubiquity of metaphor. – Amsterdam, 1985, p. 315-330.
5. Nodal J. A glossary of the Lancashire dialect / J. Nodal. – Manchester : Literary Club, 1875. – 316 p.
6. Wright J. The English Dialect Dictionary : 6 vol. / J. Wright. – London : Published by Henry Frowde, 1898 – 1905. – Vol. 1. – 1898. – 864 p. ; – Vol. 3. – 1902. – 698 p. ; – Vol. 6. – 596 p. + Supplement. – 179 p.

УДК 811. 112. 2

А.В. Ришкова

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

ОНОМАСІОЛОГІЧНА СТРУКТУРА НІМЕЦЬКИХ КОМПОЗИТНИХ НАЙМЕНУВАНЬ ОСІБ

Термін «ономасіологічна структура» запропонував чеський мовознавець М. Докуліл як позначення поєднання ономасіологічної ознаки (мотиватора, твірної основи) й ономасіологічного базису (словотворчого форманта).

Ономасіологічну структуру, слідом за О.О. Селівановою, розуміємо як результат мотивації й тому залучаємо до з'ясування механізму формування ономасіологічної структури мотив, мету номінаторів, проектування ономасіологічної ознаки чи ознак, ономасіологічний базис й імпліковану частину мотиваційної бази з урахуванням значення найменування на певну структуру знань про позначене [1, с. 245]. Згідно з концепцією дослідниці композитна ономасіологічна структура містить: постійні граматичні показники (для іменників – рід); порядок розташування компонентів, акцентологічне оформлення; ономасіологічний базис (може бути факультативним компонентом), форманти попередніх стадій деривації з урахуванням їхніх семантичних функцій; ономасіологічні ознаки (мотивуючі корені чи основи), їхню семантику (береться до уваги лексико-семантичний варіант мотиваторів); характер концептуального зв'язку між ономасіологічними ознаками, який не завжди є предикатним; тип зв'язку між формантом й ознаками (факультативно); емотивний компонент як результат загальної мети номінації; статус мотиватора у структурі знань про позначене [2, с. 154].

Кількість ономасіологічних ознак у німецьких композитних найменувань осіб може бути різною. Абсолютну більшість складають композити з двома ономасіологічними ознаками, що є типовим для німецької мови (*Berufssportler, Allvater, Waffenhändler*). Однак серед найменувань осіб наявні також композити з трьома ономасіологічними ознаками, утворені за схемою $((a+b)+c)$, наприклад, *Rotkreuzschwester, Maschinenbauingenieur, Fließbandarbeiter* або $(a+(b+c))$, приміром, *Diplomwirtschaftsingenieur, Altbundeskanzler, Bezirkshauptmann*. Значно рідше трапляються найменування осіб з чотирма ономасіологічними ознаками, які можуть мати схему $((a+b)+(c+d))$, наприклад, *Fußballbundestrainer, Einzelhandelskaufmann* або $((a+b+c)+d)$ *Lastkraftwagenfahrer, Hals-Nasen-Ohren-Arzt*. І. Барц вважає подібні композитні утворення зі складною структурою відносно складними для розуміння [3, с. 716]. Композитні найменування осіб з ще більшою кількістю

ономасіологічних ознак також можливі в мовленні, зокрема, у формі фразових композитів. Проте вони мають okazіональний характер і не фіксуються у словниках.

Найчастотнішим для композитних найменувань осіб в німецькій мові є ономасіологічний базис *-er*. Рідше представлені словотвірні форманти *-ent*, *-ant*, *-ist*, *-ler* та інші. В конструкціях, де використовується ці базиси, можуть граматично поєднуватись ономасіологічні ознаки різних частин мови у різноманітних комбінаціях (*Musikjournalist*, *Jungakademiker*, *Außenpolitiker*, *Berichterstatter*, *Icherzähler*, *Nichtraucher* usw.).

За умови відсутності словотвірних формантів використовуємо для визначення базису композитної номінації особи частиномовний статус або словотвірний тип найменування [1, с. 245]. У цьому випадку зазвичай граматично поєднуються ономасіологічні ознаки таких частин мови: іменника та іменника (*Augenarzt*); дієслова та іменника (*Leitfigur*, *Lernschwester*); прикметника та іменника (*Bleichgesicht*); прийменника та іменника (*Mitmensch*, *Nebenmann*); займенника та іменника (*Ichmensch*); прислівника та іменника (*Nurhausfrau*, *Außenminister*), частки та іменника (*Nichtkatholik*, *Nichtchrist*).

У масиві німецьких композитних найменувань осіб наявна велика кількість композитів із вираженням синтаксичним зв'язком. Наприклад, ономасіологічна структура складного слова *Briefträger* – іменник чоловічого роду, інверсійний, з головним і другорядним наголосом, позначення людини (значення словотвірного форманта *-er*), рід занять якої характеризується дією «tragen», спрямованою на об'єкт «Brief», нейтральне.

Серед німецьких композитних назв осіб широко представлені складні слова, де відсутній безпосередній синтаксичний зв'язок між ономасіологічними ознаками. У таких складних словах елементи, що опосередковують зв'язок, зазнають імплікації. Наприклад, ономасіологічна структура композита *Gemüsefrau* – іменник жіночого роду, інверсійний, що має головний і

другорядний наголос, позначення особи жіночої статі, діяльність якої пов'язана з об'єктом «Gemüse», розмовне, імпліковано предикат «verkaufen».

У наведених прикладах встановлення ономасіологічної структури складних номінацій особи здійснюється на базі безпосередніх синтаксичних відношень між ономасіологічними ознаками.

В асоціативних композитних найменуваннях осіб виявлення синтаксичного зв'язку між кореневими компонентами опосередковане або неможливе. Синтагма може бути виявлена лише шляхом асоціювання. Наприклад, ономасіологічна структура асоціативного композита *Elefantenbaby* – іменник середнього роду, інверсійний, з наявним головним і другорядним наголосами, позначення дитини, якій притаманний імплікований показник рівня кількості «groß», пов'язаний асоціативними зв'язками з компонентом «Elefant» (його знак запозичений з предметної сфери ТВАРИНА), знижено-оцінне.

Отже, у масиві німецьких композитних найменувань осіб широко представлені лексичні одиниці з експліцитним та імпліцитним синтаксичним зв'язком між ономасіологічними ознаками. Водночас для інтерпретації ономасіологічної структури асоціативних композитних найменувань необхідно пояснити асоціативні зв'язки позначеного з мотиваторами, іноді вдаючись до складного ланцюжка асоціацій.

Список використаних джерел:

1. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.
2. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
3. Duden, Die Grammatik : unentbehrlich für richtiges Deutsch / hrsg. von der Dudenredaktion [Red. Bearb.: Kathrin Kunkel-Razum ; Franziska Münzberg. Autoren: Peter Eisenberg ...] – 8., überarb. Aufl. – Mannheim ; Wien ; Zürich : Dudenverl. – 2009. – 1343 S.

Н.Ю. Тарасюк, канд. філол. наук

Рівненський державний гуманітарний університет

ЕТИМОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ВІДДІЄСЛІВНОЇ ТА ВІДІМЕННИКОВОЇ МОТИВАЦІЇ СЛОВОТВІРНОГО ЗНАЧЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОГО АД'ЕКТИВА.

Розвиток словотвору в наш час зосереджує увагу на виокремленні основних тенденцій у плані метамовної категоризації словотворчих процесів та явищ, котрі актуалізуються в межах системи лексико-семантичних одиниць. Вивчення словотворчої активності у корпусі лексики французької мови привертало увагу багатьох вчених[1, 3, 4, 5].

Аспектне бачення словотворчої активності лексем[2] з огляду на морфологічну репрезентацію мотиваційної основи сприяє уточненню чинників формування словотвірного значення та виявляє специфіку концептуалізації словотворчих процесів похідної лексеми та французького ад'єктива зокрема.

Актуальність розвідки визначається пошуком підходів та бачення методології вивчення словотворчої активності похідних лексем з огляду на когнітивну та функціональну лінгвістику, котрий виокремлює аспектне бачення словотворчих процесів як концепт.

Метою даної розвідки є вивчення чинників мотивації словотвірного значення французьких похідних ад'єктивів, утворених від дієслівних та від іменникових основ з огляду на етимологічний аспект розгляду словотворчих процесів.

Вираження понять мовними засобами та їхня систематизація корелює з категоріальною класифікацією частин мови у граматиці. Твірна основа несе номінативне навантаження, котре узагальнюється класифікацією даних основ згідно з критерієм граматичної категорії частини мови.

Хоча у процесі словотворення французьких ад'єктивів твірні основи різних частин мови оформлюються афіксальними морфемами, з яких суфіксальні чітко закріплюють за похідними лексемами граматичну категорію частини мови, подібна класифікація твірних основ доцільна як з точки зору дослідження взаємодії морфем твірної та похідної лексем, так і з точки зору вивчення проблеми мотивації словотвірного значення похідної лексеми.

Наші спостереження словотворчих процесів, котрі знайшли втілення у ад'єктивній граматичній категорії, дають змогу говорити про участь в утворенні французьких прикметників твірних основ таких частин мови, як іменник, прикметник, дієслово, дієприкметник, прислівник, ономаіопея, дієприкметник теперішнього часу, займенник, прийменник, артикль, частка.

Окрему групу утворюють основи латинського та грецького походження. Слід зазначити, що такі частини мови, як іменник, дієслово та прикметник, широко представлені твірною основою у прикметниковому словотворенні (*coïncident,e <coïncide ; attributif,ve< attribution ;organicien,ne <organique*).

Від дієслівної основи утворюються зворотно-парасинтетичні (*préconçu,e< pré+concevoir, inassouissable< in+assouvir , antidérapant,e< anti+déraper*) та зворотно-суфіксальні словотвірні типи (*coïncident,e< coïncider, entrepositaire< entreposer, détenu,e< détenir*). Щодо інших частин мови, то вони зустрічаються як поодинокі випадки(*aprioriste< a+priori, froufroutant,e< frou+frou, débonnaire< dé+bonne+aire, soi-disant< soi+disant, lavallière< La+Vallière, bigot,te< bî god(angl.by god), malvenu,e< mal+venu*).

Розглянуті нами словотвірні типи прикметників французької мови на підставі вивчення повного лексичного корпусу французького ад'єктива, дібраного з академічного словника французької мови *Petit Robert*[6], дозволяють говорити про роль кожного з засобів словотворення у прикметниковому словотворчому процесі французької мови.

Найбільшу активність виявляє суфіксальний засіб словотворення, який зустрічається у 65% словотвірних типів похідних прикметників (*azotique<*

azote ; dansable < dance ; tunisien, ne < Tunisie ; comateux, se < coma ; ténorisant, e < ténor ; bleuté, ée < bleu).

Зворотнє словотворення зустрічається у 31,5% словотвірних типів (*appellatif, ve < appellativus ; continu, e < continuus ; cycliste < bicycliste ; apriorique < aprioristique ; ricain < américain*). Префіксація має 9,3% активності (*asocial, ale , aux < a+social ; colinéaire < co+linéaire ; antituberculeux, se < anti+ tuberculeux, se*). Складання основ виявляє 6,6% участі в утворенні похідних прикметників (*immunodépressif, ve < immuno+dépressif, ve ; malayo-polynésien, ne < malais+polynésien ; thermostable < thermo+stable ; malodorant, e < mal+odorant*). Одним з найбільш розповсюджених засобів словотворення є суфіксальний та зворотній.

Суфіксальні морфеми, вказуючи на граматичну категорію частини мови усієї лексеми, функціонально виходять на синтаксичний мовний рівень, що підсилює їхні семні характеристики та впливає на функціональну роль у процесі словотворення.

На наше переконання, незаперечним є той факт, що саме афіксальні засоби утворення прикметників переважають над іншими у французькій мові. Питання вивчення суфіксального утворення прикметників є досить актуальним у сучасній лінгвістиці як з точки зору дослідження словотворчих тенденцій, що поширюються на ад'єктивний пласт лексики, так і з позицій виявлення та класифікації суфіксальних ресурсів, що входять до складу морфематичних форм французьких прикметників.

Вивчення ад'єктивного словотворення французької мови дозволяє говорити про виявлення суфіксів, що безпосередньо беруть участь в утворенні похідних лексем, а також про визначення ступеню їхньої продуктивності у словотворчому процесі.

Ми виокремлюємо 57 суфіксальних морфем, які є засобом утворення словотвірних типів французьких прикметників, з-поміж них найбільш

продуктивним є віддієслівний суфікс *-é,ée* (13% продуктивності) у порівнянні з відіменниковим суфіксом *-ique* (8,3% продуктивності).

Вияв словотворчої активності віддієслівної суфіксальної морфеми *-é,ée* дисонує результатам існуючих досліджень у даній галузі, де найактивнішою з-поміж словотворчих формантів вважається суфіксальна морфема *-ique*[5].

Суфіксальна словотворча морфема французького ад'єктива *-é,ée* корелює переважною більшістю з дієслівною, іменниковою та прикметниковою основами твірних етимонів. Тут спостерігаємо активність в утворенні зворотно-суфіксальних (*appliqué,ée* < *appliquer* ; *gardé,ée* < *garder* ; *offensé,ée* < *offenser* ; *hominisé,ée* < *hominisation*), суфіксальних (*bandé,ée* < *bande* ; *chocolaté,ée* < *chocolat* ; *diplômé,ée* < *diplôme*), префіксальних (*irraisonné,ée* < *in* + *raisonné,ée* ; *préfabriqué,ée* < *pré* + *fabriqué* ; *dévoisé,ée* < *dé* + *voisé*) та парасинтетичних (*diphassé,ée* < *di* + *phase* ; *déwatté,ée* < *dé* + *watt* ; *écervelé,ée* < *é* + *cervelle*) словотвірних типів від дієслівних та іменникових основ.

З-поміж зворотно-суфіксальних словотвірних типів французьких прикметників найбільш продуктивними (що складає 8,1% похідних прикметників від 826 зворотно-суфіксальних словотвірних типів) є такі, що утворились від дієслівних твірних основ шляхом відкидання закінчень та додаванням до твірних основ прикметникових суфіксів. Ми практично не зустрічаємо похідних прикметників, що зберігають дієслівні закінчення твірних лексем у морфемних типах прикметникових новоутворень (*avalent,e* < *aval* ; *axilé,ée* < *axil* ; *guéable* < *guéer* ; *douteux,se* < *douter*).

Словотворча функція найактивнішого суфіксального форманту *-é,ée* вмотивована дієслівною твірною основою та етимологічним її походженням від форми *participe passé*, що закріплює за семантикою словотворчого суфікса дієслівну словотвірну мотивацію, котра корелює з ознакою дії твірного етимона. Суфіксальна словотворча морфема *-ique*, яка традиційно вважається найактивнішою, на відміну від наших спостережень, у французькому словотворенні , утворює переважно суфіксальні словотвірні типи від

іменникових основ. Вияв суфіксальної словотворчої морфеми –*é,ée* як найбільш активної з-поміж афіксальних словотворчих формантів французьких прикметників дозволяє зробити висновок про закріплення у похідних ад'єктивах французької мови ознаки дії поряд з ознакою предмету як засобу розвитку семантичного поля прикметника як характеризуючої частини мови.

Аспектне бачення ад'єктивного словотворення, котре виокремлює діяхронію як базовий принцип організації словотвірної пари, реалізовує синтагматичні зв'язки в межах даної пари, виокремлюючи форму етимона як твірну лексему, що експлікує мотивацію словотвірного значення похідного ад'єктива із суфіксальною словотворчою морфемою –*é,ée* в аспекті морфологічних ознак ад'єктивної граматичної категорії частини мови.

Література

1. Воробьева М.Б. Французский научный язык: Структуры. Прагматика. – Л.: Наука, 1991.
2. Тарасюк Наталія. Словотвірна модель бачення світу як чинник мотивації словотвірного значення // Славістичні студії. Етнолінгвістика і міжкультурна комунікація. – Люблін: Видавництво Католицького Люблінського Університету Іоанна Павла II, 2016. – с.287-294.
3. Cottez H. La place des termes techniques et scientifiques dans un dictionnaire de langue // Français scientifique et technique et dictionnaire de langue. - P.: éd. Didier, 1994. – P. 13-26.
4. Dubois J. Etude sur la dérivation suffixale en français moderne et contemporain: Essai d'interprétation des mouvements observés dans le domaine de la morphologie des mots construits. – P : Larousse, 1962. – XI. – 118p.
5. Retman R. Un inventaire des suffixes adjectivaux du français contemporain // Le Français moderne. – 1980, #1. – p.6-15.
6. Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française. – Paris: Société du Nouveau Littré, 1970. – 1955p.

СЕМАНТИКА І ПРАГМАТИКА МОВНИХ ОДИНИЦЬ

УДК: 811.161.2

Л.А. Бісовецька, канд. філол. наук

Рівненський державний гуманітарний університет

ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ОЦІНКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

(на матеріалі творів І. Роздобудько)

Оцінка як лінгвістична категорія є одним з основних компонентів процесу комунікації. Різні аспекти оцінки та оцінного значення були предметом розвідок вітчизняних та зарубіжних лінгвістів: оцінної модальності та логіки оцінок (Н. Арутюнова, О. Вольф, О. Івін, М. Ляпон та ін.); семантико-прагматичних особливостей реалізації оцінного значення (Н. Арутюнова, Т. Космеда, Т. Маркелова, З. Фоміна та ін.); оцінки як типу мовного значення та співвідношення емоційного й оцінного компонентів у структурі значення (І. Арнольд, І. Стернін, В. Телія, В. Шаховський та ін.); мовних засобів вираження оцінки (Н. Бойченко, Т. Вендіна, Б. Коваленко, Н. Падич та ін.).

Оцінка – це універсальна категорія, що виражає позитивне чи негативне ставлення мовця до змісту мовлення й реалізується в частинах слова, вигуках, модальних частках, повнозначних лексемах, словосполученнях, фразах, у мовленнєвих актах й аксіологічних категоріях [2, с. 55].

У лінгвістичних дослідженнях останніх десятиліть, присвячених проблемі прагматичного значення слова, прийнято розрізняти два типи оцінок, що можуть передаватися мовними засобами. Це логічні (раціональні, об'єктивні) оцінки, які впливають з ціннісних орієнтацій мовного колективу в цілому, та емоційні (суб'єктивні) оцінки, що виражають ставлення мовців до конкретної ситуації чи реалії. У суб'єктивній оцінці, як зазначає В. Телія, «домінує емоційне сприйняття певної ознаки, яка виділена у цьому понятті» [4,

с. 15]. На думку О.Вольф, «суб'єктивний компонент передбачає позитивне чи негативне ставлення суб'єкта оцінки до її об'єкта (іноді його представляють у вигляді відношень «подобатися / не подобатися», «цінувати / не цінувати», «схвалювати / не схвалювати»), в той час як об'єктивний (дескриптивний, ознаковий) компонент оцінки орієнтується на власні ознаки предметів чи явищ, на основі яких виноситься оцінка» [1, с. 22-23].

Оцінка як оцінний аспект значення присутня в найрізноманітніших мовних виразах. Вона може бути обмежена елементами, меншими за слово, а може характеризувати групу слів, і цілий вираз. Існують цілі прошарки лексики, які призначені для вираження оцінки. Це, в першу чергу, прикметники й прислівники, які мають багату різноманітність оцінної семантики. Також оцінювальний зміст може бути вилучений із висловлень на підставі контексту.

Мовна одиниця, за якою закріплено позитивний або негативний оцінний зміст, використовується, як правило, як засіб виявлення внутрішнього стану мовця, його реакцій на позамовний світ, а також служить для підвищення експресивності висловлювання. У тексті оцінка частіше за все не буває незалежною, вона є частиною загальної побудови опису або міркування і органічно пов'язана із дескриптивним аспектом тексту в цілому. Оцінка ніби розміщує об'єкти по їх місцях, визначаючи їх взаємодію. Вивчення оціночних структур лінгвістами доводить, що оцінка торкається різних аспектів мовної системи. Оцінний аспект тексту складається із значень, які реалізуються на всіх рівнях мови – в лексиці, морфології, синтаксисі.

Оцінний фрагмент у «мовній картині світу» вирізняється багатою палітрою різнорівневих засобів вираження у мові, до якої відносяться інтонаційні, графічні, словотвірні, лексичні і граматичні засоби.

Проаналізуємо засоби вербалізації оцінки у збірці оповідань Ірен Роздобудько «Гра в пацьорки». Авторка використовує різноманітні засоби вираження оцінки. Наприклад, лексичні: *Моя ти красуня!* [3, с. 42] *Я була щаслива я була вільна* [3, с. 233]; *теплий весняний ранок* [3, с. 234]; *Ненавиджу*

осінь! [3, с. 32]; словотвірні: *містечко* [3, с. 3]; *стосик паперу* [3, с. 4]; папірці 4; *віконце* [3, с. 4]; *дурненька* [3, с. 37]; графічні: *Я така жи-и-и-ирна* [3, с. 42]; *без-пер-спек-тивно* [3, с. 54].

До основних графічних засобів вираження оцінного значення належить використання курсиву, лапок, із метою виділення, привернення уваги до вміщеної в них інформації, тире, три крапки, знака оклику, що відображають емоційний стан суб'єкта, подвоєння (потроєння) окремих графем. *Я – кохана. (Тут, власне, варто б розсміятися!)* [3, с. 6].

До синтаксичних засобів вираження оцінки в художніх текстах відносяться вставні слова, питальні та окличні конструкції: *А дзуськи!* [3, с. 11]; *Жах!* [3, с. 42].

Слова, що містять позитивну чи негативну оцінку, у поєднанні з заперечною часткою не, змінюють свою семантичну ознаку і трансформують позитивне значення у негативне і навпаки. *А мені це не сподобалося, бо бабуса одразу ж заплела моє волосся в тугу косу, а я не любила ходити з косами* [3, с. 231].

Було виявлено творення негативної оцінки за допомогою слів та виразів з позитивною семантикою. Наприклад, в оповіданні «Оселедець з гірчицею»: *Під здивованим поглядом офіціанта намастила шматок оселедця гірчицею ... щоб звільнитися від присмаку мармеладу в роті* [3, с. 27].

В оповіданні «Я – є!» І. Роздобудько використовує суміщення різних точок зору при описі, коли одна й та сама сцена описується з двох різних точок зору: відомої співачки та її юної провінційної шанувальниці. Авторка говорить не тільки про те, що вони зробили, але й про те, що вони подумали і відчули. Розповідь являє собою синтез описів. Розповідь йде від першої особи, тобто через призму сприйняття однієї з героїнь. При цьому кожен раз до чергового носія авторського бачення застосовуються дієслова внутрішнього стану, в той час як дії інших людей описуються так, як їх бачить цей носій.

Порівняймо, якою бачить дівчину естрадна зірка: *Ця картинка чітко закарбувалась у пам'яті: в мерехтливому світлі фар, прямо посеред дороги, розгублено розкинувши руки, стоїть вона: чорні штанці «під шкіру» з дешевого цупкого атласу, такий же топ на тоненьких бретельках, неймовірного вигляду і якості дерев'яні босоніжки-стукалки (тоді вони лише входили в моду) на височенній платформі – вершина майстерності якогось місцевого теслі. Повний несмак!* [3, с. 4].

Дівчина ж, навпаки, була переконана, що виглядає модно й елегантно: ... *Увечері я одягла свій найкращий одяг: шикарні атласні брючки і модніючі босоніжки на височезній дерев'яній платформі. До речі, загогулисті візерунки на них я зробила власноруч розпеченим цвяхом, і сама вкрила всю поверхню смердючим меблевим лаком. Щоб було не гірше, ніж «фірма»!* [3, с. 11]. Проте після невдалої спроби спілкування їх думки щодо оцінки юної шанувальниці збігаються – *провінційна дурепа: Як, власне, і було безліч ось таких провінційних дуреп, готових зненацька кинутися під колеса* [3, с. 4]. *Я більше ніколи не побачу її. І ніколи нічого не зможу сказати. І що я – мала провінційна дурепа* [3, с. 12]. *Різні точки зору (системи оцінок), представлені у творі, вступають в певні відношення, утворюючи таким чином систему протиставлень (розбіжностей і тотожностей): деякі точки зору збігаються, інші протиставляються. Різні точки зору подано як рівноправні, тобто цей твір є поліфонічним. Перспективу подальших досліджень вбачаємо в аналізі оцінних прикметників і прислівників, використаних авторкою.*

Список використаних джерел:

1. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / Е. М. Вольф. Вступ. ст. Н. Арутюновой, И. Чельшевой. Изд. 3-е. – М. : КомКнига, 2006. – 280 с.
2. Нагель В. В. Різновиди оцінки як лінгвістичної категорії / В. В. Нагель [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/dlgum/2007_6/15.html. – Заголовок з екрана.
3. Роздобудько І. *Гра в пацьорки*. Оповідання / І. Роздобудько. – К. : Нора-Друк, 2009. – 240 с
4. Телия В. Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В. Н. Телия. – М. : Наука, 1986. – 143 с.

УДК 81'37:81'373.7

О.П. Борзенко, канд. пед. наук

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

СЕМАНТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЧНОЇ ОДИНИЦІ МОВИ

Мова є не лише засобом людського спілкування, передачі думок, але й виступає у ролі дзеркала національної культури, її хранителем. Тому для дослідження так важлива й цікава національно-культурна семантика мови, яка відображає характерні риси нації, її фольклор, а також особливості побуту, звичаїв та історії, тобто лінгвокультурологічні аспекти мови [2, с.59]. Тому можна зазначити, що мова – феномен кожного народу, відображення його минулого, сучасного й майбутнього [5, с.115].

Основним способом спілкування між людьми є вербальна (словесна) комунікація. Вона поширюється на всі сфери людської діяльності, оскільки саме вербальні компоненти (слова) є основними носіями значень повідомлень [4, с.126]. Більшість мовознавців вважають, що слово – найконкретніша мовна одиниця, основна і базисна. Мова – це перш за все мова слів, а не форм чи звуків [3, с.166]. Приклад деяких з визначень: «Слово – найменша смислова одиниця мови, вільно відтворювана в мовленні для побудови висловлювань» (Б.М. Головін); «Слово – найважливіша одиниця мови, яка позначає явища дійсності та психічного життя людини і звичайно однаково розуміється колективом людей, які розмовляють однією мовою й історично пов'язані між собою» (Р.О. Будагов); «Слово – мінімальна структурно-семантична одиниця мови, яка виражає своїм звуковим складом поняття про предмети, процеси, явища дійсності, їхні ознаки чи відношення між ними, вільно

відтворюється в мовленні і служить для побудови висловлювань» (Д.І. Ганич, І.С. Олійник).

Слова в мові існують не ізольовано. Вони об'єднані за спільністю значень у групи, мікросистеми. Кожне слово в своїй мікросистемі має певне місце, і його значеннєвість визначається цим місцем, бо семантичний зміст слова зумовлений відношеннями, які формуються в переліку протиставлень даного слова іншим словам цієї ж мікросистеми. Лексико-семантична система є найрухомішою серед усіх мовних рівнів. Однак, змінюючись, вона має здатність до саморегулювання, тобто такої перебудови, яка б не порушувала системності, що необхідно для постійної комунікативної придатності. Будь-яка зміна в лексичному складі мови позначається на системних відношеннях. Нерідко трапляються випадки, коли слово, набуваючи нового значення, впливає на появу подібних значень у всіх інших семантично пов'язаних із ним слів [3,с.190].

Найяскравіші з погляду національної специфіки способи реалізації значень слова актуалізуються саме в складі стійких виразів – фразеологізмів [4, с.132].

Національно-культурна специфіка фразеологічної одиниці може виявлятися у сукупному фразеологічному значенні (семантичний рівень). Найповніше семантика лексичних одиниць виражається на ідіоматичному (психолінгвістичному) рівні, що знаходить своє відображення у фразеологічних одиницях мови. Саме фразеологія належить до тих рівнів мовної системи, які протягом історичного розвитку мови не зазнали суттєвих змін, тобто відзначається стабільністю як у структурному плані, так і семантичному [5,с.115].

Мови різняться як за складом, так і за семантикою слів. Мова є одним із виявів сутності людини, а мовну комунікацію характеризує людський вимір. Адже особистість привносить у спілкування надбання ментального і життєвого досвіду особливості, світосприймання та мислення, інтереси тощо. Увібраний

мовою людський чинник – основоположний феномен лінгвістичної прагматики як напряму сучасного мовознавства [1, с.3].

Прагматичні аспекти загального лексичного значення слів формуються як результат дії багатьох чинників, пов'язаних із пізнавальною діяльністю людини. Лексичні одиниці мови класифікують за різними характеристиками: стилістична – пов'язана з уживанням лексем (слів) у різних типах, стилях та жанрах мови; реєстрова – стосується узагальнено-ситуативних складників значень лексем (слів); емоційна – стосується передовсім позитивного і негативного емоційного ставлення до об'єктів, станів, фактів, подій, дій тощо. Отже, протягом багатовікової історії кожної ідіоетнічної мови її лексичні та фразеологічні одиниці «накопичили» у своїх комунікативних смислах різноманітні складники, які відображають ставлення носіїв цієї мови до реалій, що стоять за ними, тобто прагматичні елементи семантики, а також сформували значну кількість різноманітних засобів фіксації прагматичних чинників, які стали постійними, стабільними, тобто явищами семантичного опису [1, с.82-83].

О. Падучева вважає, що прагматика – це особливий тип семантики, зорієнтований на учасників спілкування, а тому семантика вивчає значення, що виражаються в кожній мові конвенціональним чином, тобто за допомогою немотивованих мовних знаків; прагматика – це неконвенціоналізовані «прирошення» до мовних знаків у комунікації.

На сучасному етапі розвитку науки про мову не існує єдиної думки щодо визначення семантичних і прагматичних чинників. Розмежування семантичних і прагматичних чинників значною мірою залежить від внутрішнього світу людей, які спілкуються з використанням живої природної мови. Важливою умовою цього є розмежування семантичних і прагматичних явищ та пізнання законів їх взаємодії в текстах (дискурсах), інтеракції носіїв різних мов і культур у різних ситуаціях спілкування [1, с.32].

Живе спілкування людей є найважливішим джерелом виявлення суб'єктивного чинника в мові, формування прагматичних складників лексичних

і граматичних одиниць та категорій. Ці складники можуть мати своєю основою як системні, так і позасистемні чинники, що залежать від конкретної ситуації спілкування особистостей із застосуванням живої природної мови. Дослідження сутності, природи та організації людського вербального спілкування неможливе без звернення до семантичних і прагматичних особливостей слів, які формують його структуру, визначають його плин і природа яких є винятково (або переважно) комунікативною [1,с.87].

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф.С. Вступ до лінгвістичної прагматики: підручник / Ф.С.Бацевич. – К.: ВЦ «Академія», 2011. – 304 с. – (Серія «Альма-матер»).
2. Біднова Ю.І. Фразеологізми як засоби формування лінгвокультурологічної компетенції студентів. Англістика та американістика. 2014. – №11. – С. 58-62.
3. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: підручник / М. П. Кочерган. – 3-тє вид., стереотип. – К.: ВЦ «Академія». – 2014. – 304 с. – (Серія «Альма-матер»)
4. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб. / В.М. Манакін. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – 288 с. – (Серія «Альма-матер»).
5. Марченко Т.А. Семантичні паралелі фразеологічних одиниць. Філологічні трактати. – Том 3. №4 2011. – С.115-121.

A. Bauzer

*Étudiante en master Langues, littératures et civilisations étrangères
Université Bordeaux Montaigne, France*

TOWARDS MODELING SEMANTICS

The topicality of the subject is determined by anthropocentric trends of contemporary linguistic theories, tendencies to profound studies of the ways the semantics of linguistic units encodes information on how a person comprehends and interprets the reality. The informational approach towards the study of linguistic units' semantics provides for the elaboration of models of meaning that are supposed to mark the conceptual entity, verbalized in a language sign.

The attempts to make a model that might reveal the connections of conceptual categories with the semantics of linguistic units are inseparable from the search of universal properties of language. The history of linguistics provides for numerous attempts to make an ‘ideal’ language. Formerly, it was considered to be ‘De alphabeto cogitationum humanarum ‘alphabet of human thought’’ [8, p. 270], or ‘lingua mentalis’ with semantic primes underlying it [11]. The elaboration of primes gave rise to new conceptions and approaches that aimed at creating a universal language:

(a) Logic Language (Martin of Dacia, Siger of Courtrai, Thomas of Erfurt) with modes of being (*modi essendi*), modes of understanding (*modi intelligendi*), and modes of signifying (*modi significandi*) underlying it [5; 9; 10];

(b) Port-Royal Grammar, positing universal mental structures to underlie the language structures [1];

(c) Natural Grammar, upholding the idea of universal language to be derived from the nature of things [2; 3; 12].

Contemporary linguistics manifests the priority of a mentalist approach towards universal language modeling, relating language, and semantics in particular to knowledge structures [7, p. 2]. To proceed with a regular analysis, it is essential to establish the ways those structures arrange and relate to each other and one another in the semantics of linguistic units.

We claim two types of models to reveal the encoded information in the semantics of linguistic units: actantial and constructional.

The **actantial** model reveals the relations of participants within a set of basic semantic roles. Basic semantic roles perform the functions of tokens of those participants, which one may conventionally correlate with the notions of a ‘subject’ and ‘object’ correspondingly. From this perspective, the actantial model characterizes participants as ‘non-specific’ actants, whose semantic roles are set not by the definition itself, but by the predicate, that ‘imposes’ such roles on them. The actantial model encodes information about gnoseological values of situation participants.

Gnoseological values of participants are determined by their relation to a certain conceptual domain: perceptual, evaluative, taxonomic, etc. Any of these domains determines the way a participant – either subject or object – is interpreted. Such an approach conforms to one of the Lexical-Functional Grammar assertions: thematic relations are “descriptions of certain aspects of cognitive conceptualization” [4, p. 99].

The **constructional** model reveals syntactical relations of participants within *argument structure constructions* [6, p. 3]. The argument structure constructions set (specify) the semantic pattern of a situation (e.g. ‘someone causing something to move’, ‘someone experiencing something’, ‘something moving’, etc.) and the way this pattern correlates with the arrangement of syntactical elements in a sentence. The semantic patterns are qualified as arguments patterns, which are functionally more oriented on certain types of predicates, rather than on the description of a specific head verb. Cf. “constructions – form-meaning correspondences that exist independently of particular verbs” [6, p. 1]. The explanatory effect of the constructional model is reduced to the establishment of peculiarities of positional (morphological and syntactical) characteristics of participants.

It is efficient to elaborate the models within the cross-linguistic studies. This may provide for natural and universal notions to be revealed. In this perspective, the models are supposed to provide for establishing the peculiarities of the ways the semantics of linguistic units encode and distribute the information on a certain state of affairs in both related and non-related languages.

References

1. Arnauld A. Grammaire générale et raisonnée, ou La Grammaire de Port-Royal / A. Arnauld and C. Lancelot. – Stuttgart & Bad Cannstatt : Friedrich Frommann Verlag, 1966. – 161 p.
2. Dalgarno G. Ars signorum, vulgo character universalis et lingua philosophica / G. Dalgarno. – Londoni : Excudebat J. Hayes, 1661. – 127 p.
3. Elliott R. Isaac Newton’s ‘Of an universall language’ / R. Elliott // Modern Language Review. – 1957. – 52 (1). – P. 1–18.
4. Falk Y. Lexical-functional grammar: An introduction to parallel constraint-based syntax / Y. Falk. – Stanford : Center for the Study of Language and Information, 2001. – 253 p.

5. Godfrey R. The language theory of Thomas of Erfurt / R. Godfrey // Studies in Philology. – 1960. – 57 (1). – P. 22–29.
6. Goldberg A. Constructions: A construction grammar approach to argument structure / A. Goldberb. – Chicago : University of Chicago Press, 1995. – 271 p.
7. Langacker R. Foundations of cognitive grammar: Theoretical prerequisites / R. Langacker. – Stanford, CA : Stanford University Press, 1987. – 540 p.
8. Leibniz G. Philosophische Schriften / G. Leibnitz. – Berlin : Akademie Verlag, 1999. – Band 4. – 3449 S.
9. Pinborg J. Sigerus de Cortraco. Summa modorum significandi; Sophismata / J. Pinborg. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publ., 1977. – 108 p.
10. Roos H. Die “Modi significandi” des Martinus de Dacia: Forschungen zur Geschichte der Sprachlogik im Mittelalter / H. Roos. – Münster : Asschendorffsche Verlasbuchhandlung ; Kopenhagen : Arne Frost, 1952. – 167 S.
11. Wierzbicka A. Lingua Mentalis: The semantics of natural language / A. Wierzbicka. – Sydney ; New York : Academic Press, 1980. – 367 p.
12. Wilkins J. An essay towards a real character and a philosophical language / J. Wilkins. – London : S. Gellibrand, 1668. – 627 p.

УДК 811. 112. 2

Я.П. Ковтун, викладач

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ СЛОВОТВІРНОГО ТИПУ

Похідне слово є основним об'єктом словотворення. Кожне конкретне слово – це, перш за все, одиниця словника, лексична одиниця, яка входить у систему словотворення і лежить в основі цієї системи. Похідне слово існує в системній організації словотворення лише у складі словотвірного типу, являючись його елементом. Словотвірний тип є основною одиницею синхронної системи словотворення, яка виступає у системно утворюючій функції [5, с. 3].

Мотивоване (похідне) і немотивуюче слова в сукупності складають словотвірні пари, у межах яких мотивоване і мотивуюче слова знаходяться у

відношеннях словотвірної мотивації. Словотвірні пари входять в словотвірні типи, на базі яких формуються словотвірні парадигми.

Словотвір являє собою шлях розвитку словника, при якому головну роль відіграє зміна морфологічного складу уже існуючих у мові слів і лексичних основ. Такі зміни виникають не випадково: вони визначаються наявністю в мові певних словотвірних типів та моделей, за якими утворюються нові слова [4, с. 62].

У лінгвістичній літературі за останні роки закріпилось поняття основної одиниці системи словотворення, яка називається **словотвірним типом (СТ)**, і яке вміщує три компоненти: спільність частини мови твірних слів, спільність словоутворюючого афікса і спільність словотвірного значення похідних слів [2, с. 79].

СТ є схемою побудови похідних слів, які характеризуються спільністю трьох елементів: 1) частиномовної приналежності твірних і похідних слів; 2) словотворчого форманту; 3) словотвірного значення [6, с. 11-12]. СТ розрізняються один від одного ступеню регулярності та продуктивності. Словотвірна регулярність – це повторюваність формальних і семантичних відношень словотвірно співвіднесених слів. Так, *die Studentenschaft* належить до *die Studenten*, *das Geschick*, *das Schicksal* до дієслова *schicken*, у внутрішній формі якого етимологічно виявляється сема „долі“. Формальна і семантична регулярність є тією властивістю, яка визначає СТ. Так, похідні іменники *die Studentenschaft*, *das Geschick*, *das Schicksal*, *das Schuhwerk*, *das Geglügel*, характеризуються: а) семантичним відношенням до категоріальної ознаки „збірність“; б) формальним відношенням, „основою мотивуючих слів „ (*die Studenten* і *schicken* або *das Schick*).

Семантична регулярність СТ визначається наявністю всіх слів, які до нього належать за спільністю словотвірного значення. Похідні *die Studentenschaft*, *die Bruderschaft*, *die Arbeiterschaft*, *die Witwenschaft* та інші позначають спільноту осіб різних соціальних груп. СТ можуть бути

високопродуктивними, малопродуктивними і непродуктивними. Продуктивність типу – це його здатність слугувати зразком для утворення похідних слів. Тип, за яким постійно утворюються нові слова, називається високопродуктивним, і ряд слів, що належить до нього є незамкнутим. Тип, за яким вже не утворюються нові слова, є непродуктивним, і словотвірний ряд є замкнутим.

Виникненню новоутворень усередині продуктивного типу іноді заважає формальна і семантична словотвірна валентність. Крім того, якщо нові слова певного словотвірного значення активно утворюються за схемою одного типу, то це звичайно стримує можливість новоутворень за іншими СТ, що мають те ж саме словотвірне значення. Перші активно утворюють за своїми зразками нові слова, другі не виявляють такої активності, треті зовсім не утворюють нових слів.

Вивчення словотвірного механізму мови спрямоване, перш за все, на визначення особливостей семантичної і матеріальної структури СТ. При дослідженні поняття “СТ” враховуються: а) реалізовані й потенціальні семантичні можливості твірного ряду; б) семантичну сторону в різних значеннях слів твірного ряду, яка виявляється спільною для всього ряду і “входить” у типові словотвірне значення; в) визначення словотвірного значення; г) тотожність і відмінності твірного й похідного рядів (семантичні та матеріально-структурні); д) способи словотворення; е) місце словотвірного типу серед інших словотвірних типів, зв'язки та відношення між типами; ж) умови функціонування типу (лексичні, морфологічні та ін.), взаємодію його з лексикою, морфологією [1, с. 167]. СТ охоплює багато словотвірних явищ, які більш чітко характеризують будь-яку одиницю словотвору і характеризується єдністю трьох вимірів: 1. *спільністю словотвірно-розрядного значення* (у відповідності з цим виміром СТ вміщує в узагальненому вигляді указання на певний розряд семантично однорідних слів у рамках конкретної частини мови, наприклад, типи суфіксальних іменників зі значенням збірності, місця дії,

знаряддя дії і т.п.; 2. єдністю лексико-граматичної та структурної характеристики твірної 3. основи (належністю одноструктурних слів, яких об'єднує спільність семантики певної частини мови); 3. тотожністю словоутворюючого форманту [3, с. 11-12].

Список використаних джерел:

1. Березин Ф. М., Головин Б. Н. Общее языкознание: Учеб. пособие для студентов пед. институтов по спец. № 2101 «Рус. яз. и лит.» / Ф. М. Березин. – М.: Просвещение, 1979. – 416 с.
2. Гимпелевич В.С. Заметки об окказиональном и потенциальном словообразовании. Ученые записки, т. №143. // Актуальные проблемы русского словообразования. – Ташкент. – 1975. – С. 79.
3. Зенков Г. С. Вопросы теории словообразования / Г. С. Зенков. – Фрунзе: Изд-во Фрунзенск. гос. ун-та, 1969. – 169 с.
4. Степанова М.Д., Чернышева И.И. Лексикология современного немецкого языка. / М. Д. Степанова. – М.: Русский язык, 1979. – 536 с.
5. Тихонов А. Н. Проблемы изучения комплексных единиц системы словообразования // Актуальные проблемы русского словообразования. – Ташкент: Укитувчи, 1982. – С.3.
6. Улукханов И. С. Словообразовательная семантика в русском языке и принципы ее описания / И. С. Улукханов. – М.: Изд-во “Наука”, 1977. – 255 с.

УДК 81'366=512,161

Є.В. Михайлова, канд. філол. наук

Рівненський державний гуманітарний університет

ПРИКМЕТНИКИ УЗАГАЛЬНЕНО-ВКАЗІВНОЇ СЕМАНТИКИ СУЧАСНОЇ ТУРЕЦЬКОЇ МОВИ

Прикметники узагальнено-вказівної семантики (займенникові прикметники) становлять окремий клас прикметників за способом номінації ознаки предмета. На відміну від прикметників визначеної семантики, займенникові прикметники характеризуються узагальнено-вказівною семантикою. Поза контекстом вони вказують на ознаку предмета, не виражаючи конкретного лексичного значення, але при цьому виражають узагальнену

семантику і передають категорійне значення прикметника. Прикметники узагальненої семантики пов'язуються з конкретною ситуацією, відображеною у контексті, і опосередковано, через зв'язок з іншими ознаками, предметами, особами, лексично актуалізованими в цьому контексті, асоціюються з конкретною ознакою, тобто лексично наповнюються. Відповідно до шляхів лексичного наповнення займенникові прикметники поділяються на:

1) дейктичні, зміст яких розуміється з конкретної мовленнєвої ситуації: *Zaten benimki oğlan büyüyünce, insanlar için faydalı şeyler yapacak.* /Хоча мій хлопчик, коли виросте, буде робити багато корисного для людей./;

2) анафоричні, зміст яких встановлюється опосередковано через попередній чи інколи наступний контекст: *Lidya uygarlığının işaretleri ve şifreleri şimdeye dek tamamen çözülmüş. Ama resimlerde bazı işaret ve şifreler bize anlatmamış kaldı.* /Знаки та символи лідійської цивілізації на сьогодні майже розшифровані. Але деякі символи та знаки на малюнках й досі залишаються нам незрозумілими./

За особливостями узагальнено-вказівної семантики у межах займенникових прикметників виділяються 6 лексико-граматичних розрядів.

1. **Присвійні займенникові прикметники** вказують на належність предмета особі: *benimki* /мій/ (1-й особі однини), *seninki* /твій/ (2-й особі однини), *onunki* /його/ (3-й особі однини), *bizimki* /наш/ (1-й особі множини), *sizinki* /ваш/ (2-й особі множини), *onlarkin* /їх/ (3-й особі множини): *Çünkü, tüm zamanların gündeminde olan onunki merak, iyiden iyiye, insanların genlerinde işlemiş.* / Тому, що його інтерес, який у всі часи був актуальним, вже вкорінився у людську природу./

Ці займенникові прикметники утворюються за словотвірною моделлю: **ТО (особовий займенник у формі Р.в.) + Аф -ki**: *benim* → *benim-ki* /мій/, *senin* → *senin-ki* /твій/, *onun* → *onun-ki* /його / її/, *bizim* → *bizim-ki* /наш/, *sizin* → *sizin-ki* /ваш/, *onların* → *onların-ki* /їх/.

2. **Вказівні займенникові прикметники** вказують на ознаки предметів,

істот і виражають найбільш узагальнене вказівне значення, яке в контексті може набувати конкретного змісту через відношення з необмеженою кількістю семантично неоднорідних ознак: *bu /цей/, şu /той/, o /такий/*:

Ancak, büyük hedefe ulaşmak, çok çok zordu. /Проте досягнути великої цілі надзвичайно важко/ → Ancak, şu hedefe ulaşmak, çok çok zordu. /Проте досягнути цієї цілі надзвичайно важко./; Hücresel çözümün sırasında, ruhsal çözümüm de gerçekleşmişti. /Під час клітинного розпаду відбувається і розпад духовний./ → Bu çözümün sırasında, ruhsal çözümüm de gerçekleşmişti. /Під час цього розпаду відбувається і розпад духовний./

Вказівні займенникові прикметники є непохідними.

3. **Ототожнювальний займенниковий прикметник** є непохідним і вказує на ознаку тотожності предмета – *aynı /такий самий/*:

Ancak aynı yolculuk pek kolay olmuyordu. /Проте той самий шлях не завжди буває простим. /

4. **Означальні займенникові прикметники** є непохідними і об'єднуються в один розряд за вираженням узагальнено-означальних відношень: *başka /інший/, diğer /інший, інакший/* указує на обмежувально-протиставну ознаку; *her /кожний/* указує на обмежувально-розподільну ознаку; *her /всякий/, tüm (bütün) /весь/* указує на узагальнено цілісну ознаку:

Diğer araştırma yarmam gerekti. /Мені ще потрібно було провести інші дослідження. /]; Mezopotamya'dan çıkan her eser, yurtdışına kaçırıldı. /Кожний витвір мистецтва, знайдений у Месопотамії, був вивезений закордон./; Ben bütün eserleri çalmyasam. /Я не викраду всі мистецькі витвори /

5. **Питальні займенникові прикметники** виражають питання про ознаку і використовуються в питальних реченнях. Питальний займенниковий прикметник *nasıl? /який?/* виражає питання про ознаку як типову якість предмета не співвідносну з конкретним денотатом; *hangi? /який?/* виражає питання про ознаку референційну, яка співвідносна з конкретним денотатом іменником і виділяє його з-поміж інших; *kaçıncı? /котрий?/* виражає питання

про ознаку предмета за порядком його слідування при лічбі:

Babana karşı hangi duyguları var? / Які в тебе почуття до батька?/;
Kaçıncı defa buraya geliyorsun? /Котрий вже раз ти сюди приходиш?/.

Питальні займенники *nasıl? hangi?* – непохідні, а *kaçıncı?* – похідний займенниковий прикметник, який утворюється за словотвірною моделлю **ТО (питальний числівник) + Аф -ıncı:** *kaç /скільки/ → kaç-ıncı /котрий/.*

6. **Неозначені займенникові прикметники** вказують на нечітко визначену ознаку предмета і можуть бути непохідними (*bazı /деякий/*) та похідними, які утворюються за словотвірною моделлю **ТО (означальний займенниковий прикметник) + ТО (питальний займенниковий прикметник):** наприклад, *her /кожен/ + hangi /який/ -> herhangi /будь-який/.*

Bizler de sizler gibi onlara herhangi yardıma hazırız. /Ми, так само як і ви, готові надати їм будь-яку допомогу/; Bu konularda, inançlara göre bazı yorumlar var. /Стосовно цього існують деякі релігійні твердження./

УДК 81'27'373.46

Я.О. Мозгова, канд. філол. наук, Ю.В. Вовкогон
Національний транспортний університет, Київ

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТОЛОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

В епоху інноваційних технологій проблеми термінології цікавлять не тільки фахівців певної галузі, але й лінгвістів. Основу англомовної термінологічної системи становить питома лексика, що увійшла в науковий обіг шляхом її домінування.

Термін – слово, яке має якість позначати наукове поняття, що складає разом з іншими поняттями даної галузі науки або техніки одну семантичну систему [3]. До терміну висувають певні вимоги:

- термін має бути по можливості коротким і точним, чітко і повністю подавати характеристики поняття;

- термінологічне найменування повинне бути однозначним у межах окремої галузевої термінології і не мати синонімів;

- термін не повинен мати емоційно-експресивного забарвлення, а повинен бути спрямований на об'єкт у системі або ряді та відповідати словотворчим закономірностям мови [1, с. 20]. Проте сукупність перелічених ознак, як показує практика, існує лише в ідеалі для невеликої кількості термінів. У дійсності ж та чи інша ознака або відсутня або існує у послабленному стані. Термін має спеціалізоване значення, обмежене будь-якою вузькою спеціальністю на відміну від загальноживаного слова. Особливо широке соціальне функціонування набувають політологічні терміни, які проникають у всі сфери діяльності людини. Це викликане тим, що політологічні терміни за своєю актуальністю та значущістю набувають широкої популярності у різних спеціальних підмовах [4, с. 16].

Політологічний термін – виразник суспільно-політичного поняття розкриває його суть у результаті того, що за кожним стоїть певне визначення, пов'язане з відповідною ідеологічною концепцією. Досліджувана термінологія зазнала політичних змін, спричинених поступом науки й техніки та зміненням політичного устрою.

Під суспільно-політичною термінологією розуміємо відкриту систему номінативних одиниць різних за походженням, які спеціалізовані лексично (створені або запозичені терміни), семантично (загальноживані слова, що отримали термінологічне значення) і фразеологічно (новостворені словосполучення номінативного характеру) для вираження понять, що відбивають сферу суспільно-виробничого, політичного життя [5, с. 37].

Політичні терміни зазнають впливу загальних семантичних законів зміни значення слів. Основними джерелами поповнення сучасного англійського глосарію політичних термінів є спорт, жаргон ЗМІ. Політичний глосарій

поповнюється переважно за рахунок дериватів вже відомих словотвірних основ, або виникнення усталених словосполучень, які за своїм функціонуванням тотожні термінам. Характерною ознакою термінології політичного дискурсу останнього десятиліття стала персоніфікація соціально-значущих подій і поява іменників, прикметників та дієслів, утворених від прізвищ відомих політичних діячів.

Натомість, щодо стилістичних особливостей політичного терміну, то більшість авторів схильні вважати, що, на відміну від загальновживаного слова, термін стилістично нейтральний, тобто позбавлений будь-якої експресії та суб'єктивної оцінки. У свою чергу, О. О. Реформатський стверджує, що термін перебуває поза стилістикою [6]. Проте, менш категоричну позицію висловлює Л. А. Булаховський, не відкидаючи стилістичного забарвлення терміна та вважаючи, що воно має для терміна лише мінімальне значення [2]. Однак, слід зауважити, що експресія та образність термінів допускається, оскільки вони є важливими факторами для утворення нових термінів. Терміни, що позначають явища суспільного життя, яке щоденно тих, хто ці терміни вживають, зберігають оцінний характер впродовж свого існування.

Таким чином, слід зазначити, що політична термінологія – відкрита система, яка постійно поповнюється новими одиницями інших лексичних розрядів. Політична термінологія становить таку частину словника, яка особливо гостро реагує на зміни, що відбуваються у світі реалій. Отже, зміни в соціальному житті суспільства відразу знаходять своє відображення в політичній терміносистемі.

Список використаних джерел:

1. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад: навч. посібник для студ. філол. напряму підготовки / Л. П. Білозерська, Н. В. Возненко, С. В. Радецька. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 232 с.
2. Булаховский Л. А. Введение в языкознание / Л. А. Булаховский. – М., 1953. – Ч. 2. – 26 с.
3. Короткий словник лінгвістичних термінів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lnu.edu.ua/faculty/intrel/tpp/glossary.htm>

4. Крючкова Т. Б. Особенности формирования и развития общественно политической лексики и терминологии / Т. Б. Крючкова. – Москва, 1989. – 151 с.
5. Панько Т. І. Українське термінознавство: підручник / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів: Світ, 1994. – 216 с.
6. Реформатский А. А. Термин как член лексической системы языка / А. А. Реформатский // Проблемы структурной лингвистики / под ред. О. Г. Ревзиной. – М., 1968. – С. 103–126.

УДК 811.111:659

С.К. Романюк, канд. філол. наук

Рівненський державний гуманітарний університет

ПРАГМАСЕМАНТИЧНІ КАТЕГОРІЇ РЕКЛАМНОГО ДИСКУРСУ

Для рекламного дискурсу вирішальним є конотативне значення одиниць, що породжує його прагматичний потенціал. Оцінна та емотивна складові рекламних текстів є ефективними засобами реалізації дискурсивних стратегій та відображення емоційних станів суб'єктів дискурсу.

Оцінка є одним із найголовніших проявів інтелекту людини і властива всім видам відображення дійсності людиною. Вона неодмінно знаходить вираження в мовленні, оскільки у процесі відображення суб'єкт наділяє значимістю (оцінює) всі елементи дійсності, і, таким чином, інтерпретуюча функція мови базується на ціннісних параметрах відображення дійсності, а оцінка служить базисом конкретно-лінгвістичних механізмів суб'єктивності мови [2, с. 6-10].

Оцінка визначається як соціально стале і закріплене в семантиці мовленнєвих одиниць позитивне або негативне, експліцитне або імпліцитне ставлення суб'єкта до об'єктів дійсності, як компонент, який можна виділити в складній взаємодії суб'єкта оцінки та її об'єкта [6, с. 145].

Основними елементами оцінки є суб'єкт та об'єкт. Суб'єктом оцінки є адресант текстів рекламного дискурсу, її об'єктом – рекламований товар/послуга.

Взаємодія суб'єкта оцінки з її об'єктом лежить в основі класифікації конкретнооцінних значень. Конкретнооцінні значення класифікуємо услід за Н. Д. Арутюновою, яка розрізняє:

сенсорні оцінки, які поділяються на: а) сенсорно-смакові, або гедоністичні оцінки – те, що подобається; б) психологічні, серед яких розрізняються: інтелектуальні й емоційні оцінки;

2) сублімовані, або абсолютні оцінки: а) естетичні, засновані на синтезі сенсорних і психологічних; б) етичні оцінки, що стосуються норми;

3) раціоналістичні оцінки, пов'язані з практичною діяльністю людини. Вони включають: а) утилітарні оцінки, що характеризують особливості знання людини і практичні наслідки цього знання; б) нормативні оцінки, що пов'язані з нормою, її схваленням або несхваленням, засудженням явищ; в) телеологічні оцінки, які вказують на те, що розвиток дії дозволяє досягнути цілі [1, с. 75-76].

Оцінка – один із головних компонентів мовленнєвого впливу – є каталізатором прагматичної функції мови рекламного дискурсу. Саме оцінні судження, у першу чергу, впливають на адресата й підштовхують його зацікавитися об'єктом реклами, щоб надалі вибрати його, тобто реалізувати кінцеву мету адресанта [8, с. 6]. Головним призначенням оцінних суджень є не повідомляти факти, а чинити вплив [11, с. 129; 325, с. 16].

Оцінний компонент комерційної реклами завжди пов'язаний зі сферою потреб адресата. Товар перетворюється на знак, символ, який повинен задовольнити ту, чи іншу психологічну потребу адресата. Рекламний дискурс повинен бути направлений не на товар, а на продаж типових переваг людей [10, с. 89].

У процесі створення рекламного дискурсу адресант використовує цінності, які пов'язані з потребами адресата, і служать прагматичним мотивом, який забезпечує вирішення комунікативних завдань рекламного дискурсу – зацікавити адресата в предметі реклами та спонукати його придбати останній [8, с. 7]. Це

дозволяє створити ілюзію, що в оцінці предмета реклами виражені власні бажання адресата реалізувати ту чи іншу потребу [3, с. 16].

Оцінність, що є важливим складником рекламного дискурсу, відіграє першочергову роль у стратегіях впливу. Саме за допомогою оцінних засобів на адресата чиниться тиск, який не тільки змушує його робити те, що хочуть інші, але й самому хотіти це зробити [12, с. 120].

Оцінність безпосередньо пов'язана з емотивністю. Оскільки саме емоції виконують первинну функцію оцінки, оцінне сприйняття дослідники часто називають емоційно-оцінним [4, с. 38-42].

Емотивність – один із найважливіших компонентів впливу. Апеляція до емоцій адресата відіграє першочергову роль у процесі впливу на його свідомість і підсвідомість. Досить часто адресант замінює логічні аргументи емоційною оцінкою, асоціацією, апеляцією до усталеної суспільної думки, здорового глузду або ж загальноприйнятого символу [5, с. 159-162].

Емоціями називають такі психічні процеси, в яких людина безпосередньо і особисто переживає своє ставлення до явищ навколишньої дійсності [9, с. 34]. Емоція – це те, що переживається як почуття, яке мотивує, організує і направляє сприйняття, мислення й дії [7, с. 27]. Емоція – безпосередня реакція на об'єкт (предмет, подію), яка виражається вигуком, афективними словами. Емоційна оцінка направлена на те, щоб змінити емоційний стан співрозмовника і викликати відповідну реакцію [4, с. 39-40].

Емотивність є властивістю мови виражати емоційні переживання за допомогою спеціальних одиниць – емотивів всіх рівнів мови, які мають емотивний специфікатор в семантиці цих одиниць [13, с. 88]. Саме маніпулятивний і сугестивний типи рекламних текстів є емоційними, тобто в них здійснюється навмисна апеляція до почуттів, а не розуму адресата. Фахівці в галузі реклами прагнуть актуалізувати у свідомості споживача систему таких позамовних зв'язків, які не залишать його байдужим, пробудять його емоції, привернуть увагу і сформулюють інтерес до рекламного тексту. Емотивний

рекламний дискурс спрямований на створення доброзичливого ставлення до об'єкта реклами, атмосфери довіри між комунікантами.

Отже, оцінність і емотивність – це прагмасемантичні категорії, що є інструментами, за допомогою яких адресант рекламного дискурсу здійснює мовленнєвий вплив на адресата. Вони є ефективними засобами реалізації дискурсивних стратегій у рекламному дискурсі.

Список використаних джерел:

1. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт / Н. Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1988. – 341 с.
2. Баранов А. Н. Функционально-прагматическая концепция текста / А. Н. Баранов. – Ростов н/Д. : РГУ, 1993. – 182 с.
3. Бессонова О. Л. Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивно-гендерні аспекти : [монографія] / О. Л. Бессонова. – Донецьк : ДонНУ, 2002. – 362 с.
4. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / Е. М. Вольф ; вступ. ст. Н. Д. Арутюновой, И. И. Чельшевой. – [3-е изд., стереотип.]. – М. : КомКнига, 2006. – 280 с.
5. Ермаков Ю. А. Манипуляция личностью: смысл, приемы, последствия / Ю. А. Ермаков. – Екатеринбург : Изд-во Уральского ун-та, 1995. – 208 с.
6. Зирка В. В. Манипулятивные игры в рекламе: лингвистический аспект : [монографія] / В. В. Зирка. – Днепропетровск : ДНУ, 2004. – 291 с.
7. Изард К. Э. Психология эмоций / К. Э. Изард. – СПб. : Питер, 2000. – 464 с.
8. Крамаренко М. Л. Аксиологическая прагмасемантика англоязычного рекламного текста : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / М. Л. Крамаренко. – Донецк, 2005. – 21 с.
9. Мокшанцев Р. И. Психология рекламы : учеб. пособ. / Р. И. Мокшанцев ; науч. ред. М. В. Удальцова. – М. : ИНФРА-М ; Новосибирск : Сибирское соглашение, 2008. – 230 с.
10. Почепцов Г. Г. Русская семиотика / Г. Г. Почепцов. – М. : Рефл-бук ; К. : Ваклер, 2001. – 763 с.
11. Стивенсон Ч. Некоторые прагматические аспекты значения / Ч. Стивенсон // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1985. – Вып. XVI. – С. 129–154.
12. Стриженко А. А. Язык и идеологическая борьба / А. А. Стриженко. – Иркутск : Иркутский гос. ун-т, 1988. – 147 с.
13. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В. И. Шаховский. – [изд. 2-е, испр. и доп.]. – М. : Изд-во ЛКИ, 2008. – 208 с.

СЕМАНТИКА ТЕКСТУ І ДИСКУРСУ

М.М. Калініченко, канд. філол. наук

Рівненський державний гуманітарний університет

ПОПУЛЯРНИЙ ГУМОР 1800-Х РОКІВ ТА ДЕМОКРАТИЧНА «КАРНАВАЛІЗАЦІЯ» АМЕРИКАНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

В сучасному літературознавстві, проблема визначення впливу бурхливих сили демократичної культури Сполучених Штатів першої половини дев'ятого сторіччя на процес формування американської літературної мови й національного літературного дискурсу досі залишається без належної уваги української академічної спільноти. Одним з оптимальних способів оцінки масштабності й значущості цього культурального впливу може стати аналіз особливостей стилістичного розвитку американської популярної гумористичної літератури 1800-х років.

У своїх розвідках, присвячених вивченню історії російської та французької літератури, М.Бахтін стверджував, що однією з основних умов виникнення справжньої літератури у певній країні є поява так званої попередньої підготовчої стадії. На цій стадії мова й система культуральних цінностей стають цілковито релятивними по відношенню до їхнього традиційного утилітарного або ідеологічного значення. На думку дослідника, протягом цього періоду лінгвістичної «невизначеності» у становленні нової мовної та літературної свідомості суспільства, усі основні символи й принципи функціонування культури, яка перебуває у транзитному стані, позбавляються свого колишнього значення й обертаються на своєрідні «маски й вбрання для карнавалу і блазнювання». Процес винайдення нових дефініцій змістових елементів культури відбувається «в атмосфері жартівливого ошуканства» [2, с. 408]. Саме популярні гумористичні жанри звільняли середньовічну культуру від

усталених логічних взаємовідносин між її складовими та увиразнювали особливу «карнавалізацію» мови. У такий спосіб ці первинні гумористичні жанри торували шлях для складної й багатозначної літератури майбутнього.

Сатиричний гумор, на переконання Бахтіна, належить до зразків «карнавалізованих» явищ культури, зорієнтованих на усунення усіх потенційних проявів нерівності між різноманітними представниками соціуму. На місце колишніх жорстких правил поведінки й традиційних суспільних умовностей приходить вільна категорія «карнавалу», котра поєднує у собі сакральне та світське, величне й нікчемне, «високе» та «низьке».

Хоча Бахтін застосовував поняття «карнавалу» щодо європейської культури, ознаки «карнавалізації» також добре помітні в дискурсі демократичної Америки, яка, можливо, більше за інші держави світу заслуговує на статус країни «карнавальної» культури. Популярна американська культура 1800-х років дійсно нагадувала грандіозний «карнавал», котрий охопив країну своєю атмосферою нестримних підливних веселощів, що знищували всі соціальні й класові відмінності та зводили разом у дивовижній єдності невіршувальних протиріч будь-які «високі» й «низькі» культуральні елементи.

Бахтінський «карнавал» перетворився на майже традиційний атрибут творчості не лише популярних авторів, але й багатьох класиків часів Американського Ренесансу. Виразні ознаки «карнавальності» знаходимо у оповіданнях Е.А.По «Вільям Вілсон» й «Маска Червоної смерті» та романах «Мармуровий фавн» і «Блайтдейл Романс» Н.Готорна. Авторське тяжіння до «карнавалізації» легко помітити відразу в декількох епізодах роману «Мобі Дік» Г.Мелвілла. Нарешті, «карнавал» або «маскарад» (нерідко у буквальному значенні цього слова) не оминали увагою такі авторитетні популярні автори кінця 1830 — початку 1840-х років як Джон Ніл та Джордж Ліппард. Усі вони сполучали у парадоксальних «карнавальних» епізодах своїх творів «високі» та «низькі» елементи національної культури з метою виконання певних

мистецьких завдань, які, на їхню думку, були необхідними для існування й розвитку американської демократії.

Але важливішим за окремі зразки «карнавальних» образів й епізодів виявилось загальнонаціональне тяжіння до «карнавалізації» літературної мови. Серед іноземних дослідників й знавців популярної культури тогочасної Америки знайшлося чимало відомих особистостей, які відмічали виразний зв'язок між бурхливими соціально-політичними перетвореннями, що супроводжували розвиток новоявленого демократичного суспільства, та специфічною лінгвістичною незвичністю, характерною для мови американських митців. Ще у 1809-му році, анонімний британський критик з впливового видання «Edinburgh Review» стверджував, що «Американський бард нерідко послуговується такою мовою, котра є абсолютно невідомою і навіть чужою для прози й поезії нашої країни». Цій дивній мові була притаманна не лише «величезна кількість цілковито нових, чудернацьких слів» але й «свідоме перекручення значення ще більшого числа слів, що порушувало принципи їхнього мовного використання й призводило до повної втрати усталеного змісту» [4, с.74]. У цей самий рік редактори іншого відомого літературного журналу «The Annual Review» звернулися до британських критиків й читачів зі своєрідним закликом «зробити усе можливе для того, аби зупинити нестримний потік варварської фразеології американських письменників, які загрожують назавжди опоганити й знищити благородну чистоту англійської мови» [3, с.6].

Знаменитий французький мандрівник й дослідник Алексіс де Токвілль вважав лінгвістичні інновації невідривною ознакою американської демократичної культури. Він наголошував на тому, що «американці часто змішують різноманітні літературні стилі у дуже дивний спосіб», оскільки «мінлива природа демократії призводить до постійних перетворень мови» [5, с. 478]. Токвілль стверджував, що «демократичному народові властиво надавати новоявленим й старим словам нового й неоднозначного змісту», внаслідок чого

кожна фраза у американському варіанті англійської мови ніби «відправляється у вільне плавання» [5, с.478]. Інакше кажучи, політична й соціальна самостійність демократичної Америки, на думку Токвілля, не випадково призвела до виникнення виняткової лінгвістичної свободи і незалежності її мови. Слова втрачали свій колишній зміст й усталені асоціативні зв'язки. Наче потужна чорна діра, нестримна демократична свобода молодії Америки невпинно втягувала їх у свою сферу бурхливих змістових метаморфоз.

Розуміння вільної природи американської демократичної мови стало важливою частиною популярної мовознавчої теорії, котру представив у розвідці «Dissertation on Language» відомий протестантський теолог, преподобний Горацій Бушнел. Деякі фрагменти його книги, опублікованої у 1849-му році, напрочуд подібні до лінгвістичних теорій сучасного деконструктивізму. Згідно його теорії, слова у жодному разі не здатні репрезентувати думки та ідеї — вони є не більше ніж їхніми віддаленими подобами. Оскільки «слова здатні лише приблизно відображати думки, мова завжди силується зменшити власний дефіцит змістовності, невпинно примножуючи кількість своїх форм вираження та збільшуючи їх багатозначність» [1, с.55]. На переконання Бушнела, основною прикметою справжнього митця й мислителя в усі часи була свідомість відмова від асоціації своїх ідей з обмеженою групою мовних знаків й незмінне прагнення відшукати нові засоби їх мистецького вираження, що посилювало суперечливу багатозначність «істини», котра довіку залишатиметься невиразною, а отже й нерозгаданою. З огляду на аналітичні висновки Токвілля щодо мінливої сутності американської мови, теорія Бушнелла здається виразно національним творінням демократичної культури Америки, яка тяжіла до інтенсифікації парадоксальної багатозначності засобів свого самовираження та заперечення усталеної монологічної змістовності.

Варто зауважити, що мовна невизначеність зацікавила теолога й священника Бушнела, у першу чергу, через його відданість служінню християнській релігії. Він називав Ісуса Христа одним із найзагадковіших

духовних вчителів, які з'являлися за всю історію людства, а Святе Письмо вважав найбільш парадоксальним й багатозначним літературним творінням з усіх, відомих модерній цивілізації. Чимало тогочасних американських літераторів охоче поділяли думки Бушнела щодо перманентної нездатності мови репрезентувати справжні результати мислення, але вони зі скепсисом ставилися до його релігійного ентузіазму. Ці автори добре усвідомлювали величезний творчий потенціал дискурсивної багатозначності, породженої національною культурою, але вони шукали нові, далекі від релігії шляхи його мистецького увиразнення. Популярна гумористична література стала для них одним з найчастіше вживаних жанрів, які дозволили безпосередньо втілити у мистецтві підривний лінгвістичний демократизм американської літературної мови. Його оприявнювали невичерпні варіації на тему фантастичного життєпису старого Ріпа Ван Вінкля, гротескові образи з «альманахів» Дейві Крокета, калейдоскопічні трансформації авторського «Я» в поезіях Волта Вітмена, безсистемна, «зроблена з клаптиків» та схожа на «хаос зорепадів», філософії Ральфа Волдо Емерсона, підривна риторика Германа Мелвілла тощо. У цьому сенсі, процес формування «карнавалізованої» літературної мови молодій демократичній республіці можна описати за допомогою відомих рядків з пісні Булата Окуджави «Музикант» — "...из какой-то деревяшки, из каких-то грубых жил..."

Перелік використаної літератури

1. Horace Bushnell, *God in Christ. Three Discourses, Delivered at New Heaven, Cambridge, and Andover, with a Preliminary Dissertation on Language*; Hartford: Brown & Parson, 1849.
2. M.M. Bakhtin, *The Dialogic Imagination, Four Essays* (edited by Michael Holquist; translated by Caryl Emerson and Michael Holquist), Austin: University of Texas Press, 1982.
3. *The Annual Review and History of Literature (1803–1809)*, London : Printed for T.N. Longman and O. Rees, 1804-1809, 6 vol., p.79.
4. *The Edinburgh Review: or, Critical Journal*, vol.72. (October 1840 - January 1841) Edinburgh: Ballantyne and Hughes, 1841. p.74.
5. Tocqueville, *Democracy in American*, New York: A.A. Knopf, 1945.

УДК – 81'1: 81'42

О.А. Тарасова, канд. філол. наук

Київський національний лінгвістичний університет

ФРАНЦУЗЬКИЙ ВІРШОВАНИЙ ДИСКУРС 19 СТОЛІТТЯ: ПРОБЛЕМА ХУДОЖНЬОЇ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ СВІТУ

Пам'ятаємо, що специфіка лінгвістичних досліджень у когнітивно-семантичному ключі міститься у відведенні значного місця антропоцентричному фактору – людині як спостерігачу, «концептуалізатору» і «категоризатору» [1, с. 18]. Говорячи про сферу поетичного, ми стикаємося із питанням розкриття особливостей індивідуально-авторської візії сутностей (якостей, абстракцій, форм, станів, механізмів, процесів) (і)реального світу, а отже, маємо справу із розглядом процесів художньої концептуалізації світу. Концептуалізація художня постає як «концептуалізація художньо-естетичного досвіду» [3, с. 37] індивідуально-авторською свідомістю, що рефлексує над тим чи іншим поетичним смислом, а продуктом подібних дій виявляється художній концепт – «результат вторинного осмислення, вторинної концептуалізації».

При розгляді поетичної творчості як різновиду когнітивної діяльності людини, котру пов'язано із мовою, філологічні студії переміщуються у площину когнітивної поетики, що уможлиблює аналіз концептуалізації різних понять у художніх текстах та може бути спрямованим на досягнення певних цілей: розкрити індивідуальні особливості мовної особистості автора; ідентифікувати когнітивні механізми породження літературних текстів; виявити спільні ознаки поетичної картини світу описуваної доби тощо. При цьому дослідники-поетологи послуговуються апаратом когнітивної лінгвістики, керуючись власними базовими положеннями із статусом принципів щодо [2, с. 380]: утіленого розуміння та метафоричності мислення, когнітивного позасвідомого, прототиповості у концептуально-семантичній організації тексту

та в його прочитанні, креативності когнітивних процесів, селективності як утілення когнітивних обмежень. Методика концептуального аналізу художніх (поетичних – О. Т.) текстів також отримує за висхідну основу механізми інформаційного та ментального моделювання й передбачає опис системи художніх концептів із подальшим зверненням до її інструментального словесно-образного втілення з опорою на характеристику тих аспектів, що лежать у її підґрунті. І якщо у лінгвокогнітивних працях концепт розглядається здебільшого як інформаційна структура відображення знань та досвіду людини (О.С. Кубрякова), ментальна сутність, що має "пошарову" структуру (І.А. Стернін), а художній концепт репрезентує «структурну одиницю поетичної картини світу» (Ж.М. Маслова), то видається цілком правомірним провадити аналіз певних (зокрема, архетипного, прототипового, стереотипного, індивідуально-авторського) аспектів у репрезентації художніх концептів. Такий комплекс ієрархічних компонентів цілісної структури виявляється відповідальним за використання мовних кодів для об'єктивації художніх концептів у тексті.

Зупинімося на залученні до аналізу об'єктивації художніх концептів принципу когнітивного позасвідомого (вихідне положення – превалювання у художній семантиці тих форм концептуалізації, котрі не є доступними до безпосереднього спостереження та стають тією чи іншою мірою досяжними тільки у процесі «глибинного прочитання» та реконструкції багатовимірної семантико-когнітивної структури художнього тексту [2, с. 380]).

У даному контексті вважаємо, що під час розгляду художніх концептів твору певного автора необхідним є введення архетипного аспекту: у нашому розумінні як досвідно орієнтованого, гештальтного характеру структурування інформації суб'єктом / адресантом художнього тексту у межах дискурсу певної доби, що являє собою моделі репрезентації позасвідомого особистістю, виступаючи її інструментарієм для самостійного пізнання світу, інших суб'єктів та самої себе.

З метою ілюстрації пропонуємо розглянути віршовані тексти французьких поетів 19 століття, а саме: «Le Papillon» А. де Ламартіна та «Les Papillons» Ж. де Нерваля, де знаходить своє втілення художній концепт «метелик».

У пред'явленні аналізованого художнього концепту у межах текстової віртуальної реальності обидва автори обирають динамічний інформаційний аспект – у центрі опису опиняється рухлива поведінка метелика, а тому доцільним виявляється активне використання дієслівного мовного матеріалу. Зокрема, у поезії Ламартіна художній концепт «метелик» представлено поетичним образом польоту через дієслова *nager*, *s'enivrer*, які набувають змістового наповнення як «*voler*».

У сполучі із іменниками *parfum*, *lumière*, *azur*, *ciel* зазначені дієслівні елементи засвідчують широкий спектр можливостей, які отримує суб'єкт поетичного опису протягом свого існування, що, на перший погляд, не викликає негативних емоцій. Проте саме цей позитивний вектор опису підкреслює мінливий характер часового проміжку, що його надано для життя, спонукаючи, таким чином, до усвідомлення приреченості, закладеної в природному порядку речей. У цьому плані у віршованому творі Нерваля стрижневим елементом постає дієслово «*voltiger*», зображаючи у такий спосіб швидкоплинність та стрімкий характер життя.

Наведений комплекс мовних одиниць покликано відтворювати певний поетичний смисл – ефемерність життя як нетривалого періоду існування в очікуванні на звільнення. Коріння подібної ініціації метелика та станів життя і смерті перебуває у міфологічній площині.

Первинна, інваріантна основа міфу про метелика зводиться до наступного: символізм метелика як одного з представників комах веде до образу Великої Богині / Матері, який є відомим ще з часів палеоліту та виступає одночасним репрезентантом неба і землі, життя і смерті. Сюди ж відносимо значну кількість вірувань, прикмет, що пов'язують метеликів із образами духів померлих.

Установлення асоціативного зв'язку між образами метелика та Великої Богині апелює до одного з визначальних архетипів людства, а саме – до архетипу матері, множинність варіацій котрого криється саме у міфології [5, с. 217]. Матір виявляється головною фігурою там, де відбувається магічне перетворення та воскресіння [там само, с. 218]. Політ метелика як вознесіння на небо постає похідним від мотиву Успіня Богородиці, яке, зі свого боку, має витоки у язичницьких віруваннях та продукує мотив відродження [там само, с. 246]. Власне останнє нараховує, за К.Г. Юнгом, декілька форм. У даному випадку, випадку Успіня, йдеться про відродження у межах індивідуального життя, що передбачає ідею *renovation* – оновлення, вдосконалення [там само, с. 252-253]. Сучасний психоаналіз закріпив, до речі, за метеликом символізм ренесансу (фр. *renaissance*) [6, с. 729], тобто переродження, експлуатуючи дещо інший аспект символізму метелика – здатність до метаморфоз. При цьому активним залишається й розгляд метелика як прагнення людини до світла, визнаючи у цьому прояв категорії несвідомого [4]. У цілому, із впевненістю можна говорити про наявність безперечного впливу архетипу матері на концептуальне уявлення про образ метелика. Інкарнація цих надбань до поетичного світовідтворення здійснюється через художні концепти.

Список використаних джерел:

1. Болдырев Н.Н. Когнитивная семантика : [курс лекций по английской филологии] / Н.Н. Болдырев. – 2-е изд., стер. – Тамбов : изд-во Тамб. ун-та, 2001. – 123 с.
2. Воробьёва О.П. Художественная семантика : когнитивный сценарий / О.П. Воробьёва // С любовью к языку : [сб. науч. трудов. Посвящается Е.С. Кубряковой]. – М.; Воронеж : ИЯ РАН, Воронежский госуниверситет, 2002. – С. 379-384.
3. Маслова Ж.Н. Художественная концептуализация и когнитивное варьирование / Ж.Н. Маслова // Когниция, коммуникация, дискурс. – 2016. – № 12. – С. 36-51.
4. Энциклопедия символики и геральдики. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.symbolarium.ru>
5. Юнг К.Г. Душа и миф : шесть архетипов. / К.Г. Юнг. – К. : Государственная библиотека Украины для юношества, 1996. – 384 с.
6. Dictionnaire des symboles. Mythes, rêves, coutumes, gestes, formes, figures, couleurs, nombres / [auteurs Chavalier J., Gheerbrant A.]. – P. : Editions Robert Laffont / Jupiter, 2002. – 1060 p.

СЕМАНТИКА І ПЕРЕКЛАД

УДК 378

Ю.О. Гутніченко

Національний транспортний університет, Київ

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВАВТОМОБІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)

Останнім часом у сучасних мовах виникає велика кількість нових слів, потрібних для назв нових предметів, явищ, процесів. І одна з найістотніших змін, на наш погляд, полягає в тому, що переважну частину лінгвістичного фонду складає фахова лексика, і доля термінів у лексичному складі мови стрімко зростає. Тому цілком природно, що лінгвісти надають велике значення вивченню закономірностей утворення термінів, їх структури та семантики, аспектам упорядкування, питанням перекладу; розглядають термінологію як важливу складову сучасної мови [3].

Сучасне українське термінознавство збагатилося низкою фундаментальних наукових досліджень сучасних термінологічних систем. У науковому тексті приблизно 30-40% слововживань припадає на термінологічну лексику. І це не випадково. Адже поміж усіх мовних засобів саме термін є носієм фахових знань.

Лексико-граматичні аспекти перекладу термінів автомобільної промисловості майже не були предметом спеціального вивчення, попри те, що ця галузь знаменується стрімким розвитком і новими винаходами й проектами у всьому світі, а відтак зростає потреба в міжнародному обміні науково-технічною інформацією та перекладі. З огляду на таку постановку проблеми автомобільна термінологія є не просто сукупністю термінів певної професійної

галузі, а є концептуальною структурою, що відображає систему понять професійної картини світу автомобільної промисловості [2, с. 28].

У вітчизняній та зарубіжній лінгвістиці термінознавчі дослідження можна поділити на дві великі групи: роботи загальнотеоретичного характеру, в яких розглядається специфіка терміна, його властивості тощо (у цій сфері працювали Е.Ф. Скороходько, І.С. Квітко, Т.Р. Кияк, С.В. Гриньов, В.М. Лейчик) та описи термінологій окремих галузей (цими дослідженнями займалися В.Д. Сліпецька, О.А. Гутиряк, Е.Т. Дерді, І.М. Гумовська, А.В. Грицьків). Однак указані дослідження провадилися переважно або ж у зіставній, або ж у протиставній до терміна позиції.

Світовий автомобільний ринок у сучасних умовах – це один з найбільш розвинених товарних ринків світу, на якому сконцентрована величезна кількість виробників та продавців автотранспортних засобів. Він відрізняється постійною і жорсткою конкуренцією між виробниками, особливо в сегменті легкових автомобілів. Провідні світові автоконцерни з року в рік виборюють своїх споживачів, здійснюючи постійний пошук нових ринків збуту автомобільної продукції [4].

Світовий автомобільний ринок включає регіональні автомобільні ринки й ринки окремих країн, на яких діють основні транснаціональні корпорації автовиробників. На різних етапах розвитку автомобільної промисловості в Україні формуються мовні засоби інтерпретації. Лексичний склад збагачується і поповнюється автомобільними термінами.

Відомо, що в автомобільних галузях часто працюють люди, які не мають спеціальної технічної освіти, тому професійні терміни, що вживаються у діловій документації, часто викликають у них певні труднощі. Автомобільна промисловість розвивається дуже стрімко, електронні інструкції змінюються кожні три місяці. Фахівець не в змозі швидко опановувати нові слова, йому потрібно постійно навчатись [1].

У розвитку різних терміносистем в сучасних мовах має місце дві протилежні тенденції. Перша виражається у прагненні до точності і семантичної регулярності, тобто до відображення в структурі терміна багатьох парадигматичних відношень, що приводить до утворення термінів-складних слів і термінів-словосполучень. Друга полягає в прагненні до короткості, до економії мовних засобів, до семантичної конденсації позначення, що приводить до утворення однослівних термінів-похідних слів і термінів-скорочень. У протиборстві і взаємозв'язку цих двох тенденцій і полягає діалектика розвитку мови науки взагалі і різних терміносистем зокрема [3].

Термінологія автомобільної підсистеми – складне й неоднозначне явище. З перебігом часу вона зазнає змін і динамічно розвивається, забезпечуючи комунікативні потреби фахівців цієї галузі. Національна автомобільна термінологія входить до системи сучасної української мови як одна з її підсистем, підпорядковуючись загальномовним тенденціям, хоча й має певні ознаки автономності. Тому можна констатувати складну єдність постійності автомобільних термінів і прагнення термінологів удосконалити номінацію відповідно до вимог часу. Якісні зміни в терміносистемі супроводжуються й кількісними змінами, бо будь-яка галузева термінологія перебуває в постійному русі, номінуючи нові або вдосконалені й ускладнені технічні пристрої, агрегати [2, с. 34].

Підсумовуючи, зазначимо що тема «автомобільних» термінів та їх перекладу є надзвичайно цікавою й невичерпною. Кожна лексична одиниця вимагає індивідуального підходу, знання історії в цілому, культури та особливо політичної ситуації. Науково-технічний переклад повинен здійснюватися з урахуванням зазначених проблем і відповідати таким основним вимогам, як адекватність, або понятійна точність і відповідність, легкість звучання. Стає зрозуміло, що при перекладі англійських термінів із автомобільної галузі необхідно бути якомога обережнішим з лексичними одиницями цільової мови,

такі прийоми перекладу як еквівалентний, точний, компресія та емпатизація застосовуються рідше задля уникнення неточностей, багатозначності.

В англо-українських словниках порівняно мало еквівалентів англійським одиницям. Проте необхідно зауважити, що в сучасній українській мові з'являється тенденція до збільшення словникового складу. Кількість запозичень швидко зростає, різні сфери і галузі людської діяльності постійно збагачуються ними, і необхідно, в міру можливостей, прослідкувати цей процес. Тому виникла необхідність створення спеціалізованого англійсько-українського словника термінів, пов'язаних з автомобільним транспортом та перевезеннями.

Список використаних джерел:

1. Как автокомпании выбирают названия для своих автомобилей [Електронний ресурс] / delo.ua. – Режим доступу: <http://delo.ua/auto/kak-avtokompanii-nazyvajut-svoi-avtomobili-216571/>. – Назва з екрану.
2. Кальниченко О.А. Англо-український науково-технічний переклад (автомобільна галузь): навч. посіб. / О. А. Кальниченко, Е. Х. Рабінович, Г.М. Кучер; Нар. укр. акад. – Х., 2007. – 124 с.
3. Малярчук О.В. Неологізми, неоніми, терміни в сучасних англійських наукових текстів / О. В. Малярчук // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Серія : Філологічна. – 2014. – Вип. 49. – С. 70-72.
4. Проноза П.В. Світове автомобілебудування: сучасні тенденції та перспективи розвитку / П.В. Проноза // Бізнес Інформ. – 2015. – № 8. – С. 118-125.
5. Снежик О.П. Французькі «автомобільні» неологізми: структура, семантика, переклад / О.П. Снежик // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер.: Філологічна. – 2013. – Вип. 39. – С. 98-100.
6. Що означають букви в назвах автомобілів [Електронний ресурс] / АВТОУЧКОМБІНАТ. – Режим доступу : <http://www.voauk.com.ua/shho-oznachayut-bukvi-v-nazvaxavtomobiliv.html>. – Назва з екрану.

УДК 81-13

В.І. Довганець, канд. пед. наук,

К.О. Смаль, студент

Національний транспортний університет, Київ

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДІЛОВОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ З УКРАЇНСЬКОЇ НА АНГЛІЙСЬКУ МОВУ

У зв'язку з розвитком міжнародного ділового партнерства в нашій країні перекладачі все частіше стикаються з необхідністю перекладу офіційних ділових паперів з англійської мови на українську та навпаки, оскільки англійська є міжнародною мовою ділових відносин.

У структурі офіційно-ділового стилю виділяють два підстилі: офіційно-документальний (мова дипломатії і мова законів) і побутово-діловий (ділові папери, кореспонденція) [3]. У порівнянні з літературними текстами тексти офіційних документів є високо стандартизованими, це стосується як структури всього тексту, так і організації окремих параграфів.

Офіційно-діловий стиль є найбільш консервативним. Наявність емотивності і суб'єктивності тут повністю заборонено. Як і будь-який інший мовний стиль, діловий стиль має певну комунікативну мету – встановлення взаємодії двох сторін і досягнення угоди між ними.

Потрібно відзначити, що основною рисою мови ділової кореспонденції є збереження структурних форм і використання певних синтаксичних конструкцій. Так, кожна частина ділового документа або офіційного листа: заголовок, дата, вступне звернення, основний текст, заключна формула ввічливості і підпис регулюється як лексично, так і синтаксично.

Відмінною лексичною особливістю даного виду документації є використання загальноприйнятої термінології, висловів, аббревіатур, умовних

знаків і скорочень, які варіюються в залежності від типу документа і конкретних умов листування.

Специфіка перекладу офіційного тексту полягає в тому, що він містить дуже мало виразних засобів, що широко застосовуються в художніх текстах, які можуть знизити вірність розуміння тексту. У більшості випадків використовуються слова, які мають тільки єдине значення з метою уникнення ситуацій неправильного розуміння тексту. В офіційному тексті практично не використовуються метафори чи інші засоби мови.

Від перекладача вимагається точність, вірність викладу думки автора. Це підвищує складність роботи перекладача, який не має права вносити в текст своє розуміння і свої виразні засоби мови. Неправильне, неграмотне розуміння офіційного тексту може спричинити чималу кількість проблем, порушити хід переговорного процесу, зірвати ділові переговори і відносини. Таким чином, грамотність перекладача, вміння правильно розуміти і перекладати тексти офіційних документів, безумовно, мають величезний вплив на всю зовнішньоекономічну діяльність держави, її суб'єктів і приватних осіб (як юридичних, так і фізичних), які хоч в якійсь мірі стикаються з необхідністю перекладу офіційних документів [2].

До особливостей перекладу ділової документації відносять дотримання суворих правил і використання стандартних мовних кліше. Щоб перекласти угоду, контракт або будь-який інший діловий документ, перекладач повинен не тільки вільно володіти іноземною мовою, а й знати особливості ділового листування, правила використання стандартизованих кліше і мовних зворотів, а також мати уявлення про особливості їх використання в різних країнах, і, крім того, мати навички ділового етикету.

Основною характеристикою мови ділового листування є точність і чіткість викладу, при майже повній відсутності емоційних елементів, в ній практично не існує можливості довільного тлумачення. Тому основними

вимогами, яким повинен відповідати компетентний переклад ділової документації, є: точність, стислість, ясність і літературність [1].

При перекладі лексичних одиниць ділової документації можуть використовуватися такі типи okazіональних відповідностей:

- запозичення, які відтворюють в мові перекладу форму іншомовного слова, наприклад, *promoters* – *промоутери*;
- кальки, які відтворюють морфемний склад слова або складові частини стійкого словосполучення вихідної мови, наприклад, *career ladder* – *кар'єрна драбина*;
- лексичні заміни, створювані при передачі значення лексичної одиниці в контексті за допомогою одного з видів перекладацьких трансформацій, наприклад, *banking facilities* – *банківські послуги*, *transport facilities* – *транспортні засоби*, *borrowing facilities* – *кредитування*;
- опис (в разі неможливості створити відповідність зазначеними вище способами), що розкриває його значення, наприклад, *defined benefit scheme* – *пенсійна схема, що залежить від стажу працівника*.

Таким чином, значення лексичних одиниць, що не мають еквівалентів в мові перекладу, передаються так само успішно, як і значення слів, які мають стійкі або варіантні відповідності.

При перекладі спеціальних текстів перекладач може зіткнутися як з лексичними, так і з граматичними проблемами.

Як відомо, переклад з однієї мови на іншу неможливий без граматичних трансформацій. Вони необхідні при відсутності тієї чи іншої категорії в одній із мов або при частковому збігу категорій. Так, в українській мові, наприклад, у порівнянні з англійською, відсутні такі граматичні категорії, як артикль або герундій [1]. Один із прикладів розбіжності граматичних конструкцій – категорія числа, і речення «*Manufacturers are more pessimistic about exports than at any time in the last 5 years*» може бути перекладено наступним чином: «За

останні 5 років виробники почали ставитися до експорту менш оптимістично».

Дуже часто при перекладі з англійської мови на українську українське речення не збігається з англійським за своєю структурою. Часто структура українського речення в перекладі відрізняється від структури англійського речення порядком слів, частинами речення або порядком розташування частин речення: головного і підрядного. У ряді випадків частини мови, якими виражені члени англійського речення, передаються іншими частинами мови. Все це пояснюється широким використанням граматичних трансформацій при перекладі. Таким чином, одне із завдань перекладача – подолати етнолінгвістичний бар'єр і забезпечити двомовне спілкування, можливості якого будуть практично ідентичні мономовній взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Исмаилова Л. Р. Лексические особенности перевода деловой корреспонденции (на материалах деловых писем на английском языке экономической направленности) / Л. Р. Исмаилова. // ВЕСТНИК ЧГУ Серия : Филология. – 2012. – № 21. – С. 57 – 60.
2. Лазуткина Е. М. Культура деловой речи / Е. М. Лазуткина. – Москва : «Норма», 2000. – 240 с. – (Учебник для вузов).
3. Левицкая Т. Р. Теория и практика перевода с английского языка на русский / Т. Р. Левицкая, А. М. Фитерман. – Москва : Изд-во литературы на иностранных языках, 1963. – 180 с.

УДК 378

А.П. Джурило, канд. пед. наук

Національний транспортний університет, Київ

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ-ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Вихід нашої країни на Європейський ринок та стрімкий розвиток міжнародних відносин не тільки відкривають нове поле для діяльності перед

філологами-перекладачами, але й ставлять їх в умови гострої конкуренції, що веде до посилення жорстких вимог до представників цієї професії.

Вивченням особливостей підготовки майбутніх філологів-перекладачів та їх професійної компетентності займаються вітчизняні та зарубіжні науковці: Комісаров В.Н., Латишев Л.К., Міньяр-Белоручев Р.К., Сафонова В.В., Халєєва І.І. та ін. У даній галузі професійна компетентність характеризується в першу чергу, як сума знань, умінь, навичок і особистісних характеристик, які потрібні перекладачу для успішного здійснення своїх професійних функцій [1, с. 12].

Професія філолога-перекладача вимагає широких знань (лінгвістичних, екстралінгвістичних, загальнокультурних з галузі країнознавства, історії і літератури, а також знань, необхідних для перекладу в спеціальних галузях – економіці, юриспруденції, політиці, освіті, медицині і т. ін.). Професійний світогляд філолога-перекладача – це система узагальнених поглядів на світ професії, яка динамічно розвивається, її роль і місце в соціумі, що визначають ставлення до галузі міжкультурної, іншомовної і міжособистісної комунікації та до самого себе як суб'єкта професійної перекладацької діяльності [3].

Успішна реалізація майбутніх філологів-перекладачів повною мірою залежить від їхньої професійної підготовки, якостей і вмінь. Зрозуміло, що професійна підготовка майбутніх перекладачів є процесом формування їхньої комунікативної компетентності та передбачає не тільки оволодіння мовою як засобом спілкування, навчання, самоосвіти та забезпечує вільне, нормативно-правильне й функціонально-адекватне володіння всіма видами мовленнєвої діяльності іноземною мовою на рівні, близькому рівню носія мови [2, с. 49], а й дозволяє їм після закінчення вищого навчального закладу здійснювати всі передбачені для перекладача функціональні обов'язки.

Як правило, фахова підготовка потенційних перекладачів у ВНЗ здійснюється в рамках курсу теорії та практики перекладу, метою якого є формування у студентів базових, а також, частково, специфічних та спеціальних

складових перекладацької компетентності, під якою розуміють сукупність знань, умінь та навичок, які дозволяють перекладачу успішно вирішувати свої професійні завдання.

До базових складових перекладацької компетентності належать знання, уміння та навички, які тією або іншою мірою необхідні перекладачеві для здійснення всіх видів перекладу (письмовий або усний переклад в одному зі своїх різновидів) і незалежно від жанру тексту, що перекладається (науково-технічний, діловий, газетно-публіцистичний і т.д.). До *специфічних* складових можна віднести знання, уміння та навички, необхідні в одному або декількох споріднених видах перекладу (письмовому, зорово-усному, абзацно-фразовому, послідовному, синхронному). *Спеціальні* складові перекладацької компетентності – це елементи, необхідні при перекладі текстів конкретного жанру і стилю: юридичних, економічних, науково-технічних, художніх, медичних і т. ін.

Для забезпечення кожним філологом-перекладачем високоякісного та відповідального виконання тих вимог, які висуває практика міжкультурної комунікації, в навчальному процесі підготовки такого фахівця необхідно ретельно відібрати та врахувати спеціальні знання, навички та професійні уміння, у той самий час звернувши увагу на творчий характер перекладацької діяльності.

Найбільш типовим шляхом опанування даної професії є наступний: від знань – до умінь, від умінь – до навичок. Існує й інший шлях: від інтуїтивних навичок – до усвідомлених умінь, а далі – до знань. Однак останній шлях зазвичай обирають ті, хто вивчають іноземну мову самостійно.

З точки зору методики важливо також, щоб уміння, сформовані у студентів на основі теоретичних знань, створювали той міст, який дозволяє ліквідувати типовий для вузівської підготовки перекладачів розрив між далеким від практики курсом теорії перекладу та практичним, далеким від теорії, що часто зводиться до так званого підходу «натаскування».

Отже, можемо зробити висновки, що формування базової складової філолого-перекладацької компетентності полягає у наданні студентам знань теоретико-прикладного характеру та формування на їх основі (в ході виконання практичних завдань) умінь, необхідних для виконання усіх можливих типів перекладу.

Важливим аспектом у методиці викладання перекладу, окрім набуття лінгвістичної та перекладацької компетенцій студентами, є формування розуміння завдань філолога-перекладача та кінцевої мети перекладу. Завдання філолога-перекладача полягає у виявленні та аналізі мовних та позамовних факторів, які допомагають досягти еквівалентності перекладу. Кінцева мета перекладу – рівнозначний вплив текстів на своїх адресатів – стає можливою за умов урахування сукупності факторів комунікативно-мовленнєвої ситуації, культурологічних аспектів та, найголовніше, збереження комунікативно-прагматичної інтенції мовця оригіналу. До того ж, перекладач, крім вирішення суто мовної проблеми, має ще й відтворити смисл, що стоїть поза словами.

Отже, ми бачимо, що підготовка перекладача має бути комплексною, тобто включати не тільки навчання професійно спрямованих курсів та факультативів, а й психологічну підготовку, аутотренінг та формування особистості перекладача на різних етапах її розвитку.

Сучасні вимоги до професійної підготовки конкурентоздатних спеціалістів в галузі перекладу також мають враховувати рекомендації Ради Європи, в яких чітко окреслюється завдання формування плюралінгвальної та плюракультурної компетенції студентів. Оволодіння іноземною мовою, і перекладом зокрема, передбачає залучення до іншої культури, до оволодіння новим соціокультурним змістом [4, с. 28].

Наблизитися до виконання таких вимог можливо лише максимально врахувавши їх у формі, змісті та методах навчання майбутніх перекладачів. Для цього в процесі їх професійної підготовки необхідно створити умови, які б вимагали від студентів спонтанної реакції на непередбачувані теми, повороти

діалогів, мовленнєві формулювання та культурно-обумовлені ситуації. На заняттях бажано додержуватися певної пропорції між підготовленими та непідготовленими вправами (двосторонній, послідовний та синхронний переклад, переклад відео фрагментів, переклад з аркушу), що допомагає сформувати у студентів необхідні професійні уміння, навички та здатність до ситуативних експромтів.

Список використаних джерел:

1. Комиссаров В.Н. Теоретические основы методики обучения переводу. – М.: – МГЛУ, 1997. – 56 с.
2. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект / Колектив авторів.: С.Ю. Ніколаєва, М.І. Соловей, Ю.В. Головач та ін. – К.: – Держ. лінгв. ун-т, 2001. – 245 с.
3. Таланова Ж.П. Педагогічні умови формування професійного світогляду майбутнього перекладача: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Ж.П. Таланова. – Кіровоград. – 2007. – 20 с.
4. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Council of Cultural Cooperation Education Committee. Modern Languages Division, Strasbourg. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 260 p.

УДК 378

Д.О. Козут

Національний транспортний університет, Київ

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ АСПЕКТИ АНГЛІЙСЬКИХ ТЕРМІНІВ- НЕОЛОГІЗМІВ ІЗ АВТОМОБІЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Зміни, що відбуваються в житті, науці, техніці відображаються в словарній базі будь-якої мови, у тому числі і англійського. З'являються нові поняття, предмети, явища, що вимагають найменувань, що не існували дотепер. Іноді нові слова називають предмети або явища, що існували і раніше, але з появою нових визначень, старі назви поступово виходять з вживання. Процес творення нових слів є нескінченним.

Поповнення лексики української мови у сфері транспортних технологій відбувається у різних моделях власної системи творення нових слів, шляхом запозичення готових одиниць з інших мов, а також за рахунок розширення об'єму значень вже існуючих слів.

Словотворча система розвивається і змінюється. Зміни відбуваються із словотворчими афіксами – одні афікси відмирають, інші з'являються, змінюється продуктивність і активність словотворчих моделей, вживаність лексичних одиниць, створених за певними моделями, виникають нові значення вже наявних слів.

Процес словотворення відбувається постійно, відбиваючи зміни в навколишньому світі, відповідаючи потребам носіїв мови. Тому велике значення має вивчення продуктивних способів утворення лексичних одиниць, їх типів і моделей, завдяки яким вони створюються, ступеня їх продуктивності, активності і вживаності.

Великих успіхів у дослідженні неологізмів досягли такі видатні вчені як О. Сербеньська, яка запропонувала чітку та детальну класифікацію неологізмів [8, с. 44], якої дотримуються сьогоденні науковці. О. Горбач дослідив поняття «неологізм» у сучасній неології [4, с. 144].

Неологізм – це новостворений термін, слово або фраза, що перебуває у процесі входження в загальне використання і ще не включений до загальноновживаної мови. Неологізми можна віднести до слів, стан яких у мові є історично змінним. Це одиниці, які ще не встигли вийти до активного слововжитку або вже не ввійдуть, оскільки, виникнувши, майже відразу ж і зникли [2, с. 42].

Неологізм – це є нове слово, або стійке сполучення слів, нове або за формою, або за змістом. Виходячи з цього, у вокабулярі неологізмів можна виділити [2, с. 48]:

1. **Власне неологізми**, де новизна форми поєднується з новизною змісту: *audiotyping* – аудіодрукування, *bio-computer* – комп'ютер, *комп'ютер* імітує

нервову систему живих організмів, *thought-processor* – комп'ютер, котрий логічно будує та розвиває ідеї.

2. **Трансномінація**, яка поєднує новизну форми слова зі значенням, яке вже існує у мові і передавалося раніше іншою формою: *sudser* – мильна опера.

3. **Семантичні інновації або переосмислення**, де нове значення позначається формою, котра вже була в мові: *bread* – *groші*, *drag* – *нудьга*, *acid* – *наркотик ЛСД*.

Протягом останніх десятиліть у мові переважають одиниці першої групи, що пов'язане з ростом потреб суспільства дати назви новим реаліям, які виникли у зв'язку з науково-технічним прогресом [2, с. 56].

Під семантичними інноваціями розуміють нові значення уже існуючих слів. При цьому можливі наступні варіанти [4, с. 56]:

1) старі слова повністю змінюють своє значення, втрачаючи попереднє, раніше існуюче;

2) у семантичній структурі слова з'являється ще один лексико-семантичний варіант (ЛСВ) при збереженні всіх традиційних.

У цілому, серед семантичних інновацій спостерігається тенденція до утворення більш абстрактних ЛСВ слова, розширення його значень [1, с. 87]. Спеціалізація значень менш характерна для останніх десятиліть. Семантичні неологізми, в більшій мірі ніж інші види новоутворень, застосовуються в слензі.

Дуже детальну класифікацію неологізмів з урахуванням продуктивності способів словотворення запропонував Луї Гілберт [5, с. 62].

Він пропонує виділити наступні групи неологізмів за способом створення:

1. **Фонологічні неологізми**, які створюються з окремих звуків або своєрідних конфігурацій звуків. У цих новоутвореннях відчувається деяка штучність. Подібні поєднання звуків нерідко поєднуються з морфемами грецького або латинського походження. Прикладами таких слів можуть бути назви полімерних волокон, винайдених в останні десятиліття: *polysterol*, *nylon*,

etc. Або терміни, що використовуються у фізиці, хімії, оптиці, інших науках: *polychromatic* – багатобарвний, *monochromatic* – одноколірний.

Такі неологізми носять назву власне фонологічних неологізмів.

2. **Запозичення.** Неологізми цієї групи відносяться до сильних неологізмів. Загальною тенденцією для них є те, що вони володіють фонетичною дистрибуцією, не характерною для англійської мови (власне запозичення – *The Duma* – Дума, *Petitdejeune* – невеликий сніданок; варваризми – *perestroika*, *glasnost*; ксенізми – *kung-fu* – кунг-фу; кальки – *glidingtime* (від нім. *glictzeit*) – ковзний графік).

3. **Морфологічні неологізми**, створені за зразками, які існують у мовній системі, та з морфем, що є в даній системі (афіксальні неологізми (вони складають 24% за даними Кеннона): *-on*, *-ase*, *-sd*, *-nik*, *-mansship*, *eco-*, *mega-*, *mini-*, *taxi-*, *cine-*, *-oholic*, *-gate-*, *-natcher*, *flexi-*, *apses-*; словоскладання – *high - rise* – багатопверховий будинок; конвертовані неологізми – *a seeker* – *a person, who wants and is going to be a christian, but doubts in some points of the religion* – співчуваючий, віруючий; скорочення – *as soon as possible (asap)* – якомога скоріше).

Цікавим прикладом є використання термінологічної одиниці автомобільної та політехнічної сфер «*scrapped*», який в універсальному англо-російському словнику відноситься до автомобільної сфери та перекладається «здати на лом» [3, с. 745]. У вказаному реченні значення терміну виступає неологізмом до первинного значення однозначної термінологічної одиниці, який набув вторинної семантики шляхом переосмислення семантики первинної та вимог контекстуального оточення. Основною функцією лексеми є посилення експресивності, виразності, яка посилює первинну семантику терміну, але евфемістичної функції не виконує. Разом з тим у перекладі доречним вважається саме використання евфемізму, оскільки лаконічність та аналітична структура англійського речення, а також відсутність вказаної одиниці у фразеологічному фонді української мови не дозволяє знайти адекватний

переклад, дослівний переклад не відповідає культурологічному фону приймаючої мови, що може викликати непорозуміння українського читача.

Кожна лексична одиниця вимагає індивідуального підходу, знання історії в цілому, культури та особливо політичної ситуації. Відштовхуючись від проаналізованого матеріалу, стає досить зрозуміло, що при перекладі неологізмів необхідно бути якомога обережнішим з лексичними одиницями цільової мови, такі прийоми перекладу як еквівалентний застосовуються рідше задля уникнення неточностей, багатозначності.

В англо-українських словниках неологізмів порівняно мало еквівалентів англійським одиницям. Проте необхідно зауважити, що в сучасній українській мові з'являється тенденція до збільшення словникового складу. Кількість запозичень-неологізмів швидко зростає, різні сфери і галузі людської діяльності постійно збагачуються ними, і необхідно прослідкувати цей процес.

Список використаних джерел:

1. Ажнюк Б.М., Мовні зміни на тлі деколонізації та глобалізації / Б.М. Ажнюк. – Наукова думка, 2001. – 158 с.
2. Горбач О., Поняття «неологізм» у сучасній неології / О. Горбач – Наукова думка, 1998. – 189 с.
3. Котьолова Н.З., Перший досвід опису російських неологізмів / Н.З. Котьолова – Наука ЛО, 1983. – 71-81 с.
4. Сербенська О.А., Волощак М.Й., Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей / О.А. Сербенська, М.Й. Волощак – Просвіта, 2001. – 108 с.
5. A Dictionary of Law. Oxford University Press., 2013. – 610 с.

УДК 81'25 (811.111) (811.161.2) (811.161.1)

О.В. Константинова, канд. філол. наук

Рівненський державний гуманітарний університет

ЕКСПЛІКАЦІЯ В ПЕРЕКЛАДІ

Переклад – передача смислу висловленого однією мовою засобами іншої мови. Цю думку, яка видається очевидною, так чи інакше підтримає

представник будь-якого перекладознавчого напрямку. Однак багатоаспектний об'єкт перекладознавства, найважливішою складовою якого і є процес перекладу, не підлягає всеохоплюючому опису на сучасному етапі розвитку цієї лінгвістичної галузі. Представники різних гілок перекладознавства поки що не виробили уніфікованої метамови для опису моделей процесу перекладу, а саме процесу перекодування смислів, і остаточних критеріїв визначення правильності перекладу як процесу передачі смислу, а також оцінювання перекладу як результату цього процесу.

Прикладом може слугувати розуміння одного з базових термінів теорії перекладу, який давно відносять до так званих перекладознавчих універсалій, – “експлікація” (explication > Lat. explicationem > explicare “unfold, explain”; іноді в англійських роботах також explicitation [6]). Експлікацію розуміють як витлумачення й передачу імпліцитних смислів оригіналу (імплікатур) у тексті перекладу, іншими словами, у вербалізації необхідної контекстуальної інформації. Але проблема полягає в тому, що ступінь такої “необхідності” перекладачі розуміють по-різному, а лінгвісти відзначають, що у сучасному перекладознавстві досі чітко не визначено, “які критерії потрібно застосувати для здійснення ранжування смислів за ступенем значущості та які з них потрібно і можна опускати при перекладі” [2, 41].

У теорії регулярних відповідників (Л.С. Бархударов) та рівнів еквівалентності (В.Н. Комісаров) експлікацію розуміють як прийом перекладу, зумовлений структурними (мовносистемними, граматичними) розбіжностями мов оригіналу й перекладу, де формально невиражені семантичні компоненти мовних одиниць оригінального тексту знаходять своє вираження за допомогою лексичних або граматичних засобів. Перший спосіб ще відомий як лексико-граматична трансформація описового перекладу; її застосовують для передачі смислу безеквівалентної лексичної одиниці мови оригіналу, тобто підбирають таке словосполучення мови перекладу, яке б найповніше відбивало її значення; часто це нагадує приписування дефініції слову, що призводить до громіздкого

опису певних реалій, наприклад: *conservationist* – *прибічник охорони навколишнього середовища* [3, 42]. Другий спосіб називають лексико-граматичною трансформацією додавання [1, 220-222], принципова відмінність якої полягає в тому, що в тексті перекладу з'являються додаткові формальні елементи, за відсутності яких було б порушено мовностилістичні норми мови перекладу, наприклад: *The voice faded, and Jonathan agreed* [8, 24]. – *Голос затих, и Джонатан согласился с ним* [8, 25].

Проте намагаючись пояснити механізм дії перекладача щодо експлікації, не можна прирівнювати одиницю перекладу (смислу) до одиниці мови, навіть якщо формально їх межі збігаються. Аспектний підхід до перекладознавчих проблем, хоча й не розкриває повною мірою когнітивного механізму прийняття перекладацьких рішень та дещо спрощує розуміння цього складного явища, є досить ефективним на початкових етапах навчання перекладу. Як зазначає Леонід Черноватий, імплікатури тексту оригіналу, які, вірогідно потребуватимуть експлікації в тексті перекладу, можуть маркуватися на різних рівнях – граматичному, лексичному, стилістичному тощо, і для правильної експлікації імплікатури перекладач має навчитися не концентруватися виключно на значеннях складових речення на поверхневому рівні. У процесі навчання перекладу доцільно передбачити формування відповідних дій (розпізнавання імплікатури, ідентифікація її типу, встановлення її маркера та його вживання у тексті перекладу) і доведення їх до автоматизованого рівня [5, 357].

Більшість перекладознавців погоджуються з тим, що одиницею перекладу може бути будь-яка одиниця тексту, яка є певним цілим у смисловому відношенні та потребує перекладацького рішення [1, 174-185]. Нею може бути слово, вільне і стале словосполучення, речення, надфразова єдність або уривок тексту, що містить okazionalnі єдності лексичних одиниць тощо. У багатьох працях з теорії перекладу підкреслюється роль контексту для розуміння смислу мовної одиниці на відміну від зареєстрованого у мовній системі значення цієї

одиниці, але переважно йдеться про мовний контекст – вузький (лексичний, синтаксичний) та широкий – текстуальний, за допомогою яких можна повністю вловити і правильно зрозуміти імплікативні смисли й конотації [1, 169-171].

Дійсно, одиниця перекладу завжди формується у зв'язному тексті, оскільки лише в ньому системне (мовне значення) мовної одиниці будь-якого рівня зазнає осмислення. Сучасні перекладознавчі дослідження наголошують на тому, що перекладачу, окрім лінгвістичного контексту, доводиться враховувати екстралінгвістичний контекст, різницю між наміром мовця та змістом його мовлення, особливості комунікативної ситуації тощо [5, 357-358], які подекуди можуть додавати мовній одиниці нових, неочікуваних і не зареєстрованих у системі смислових відтінків. Перекладознавці намагаються наблизитися до розшифрування когнітивних механізмів процесу перекладу, як, наприклад, представники семіотичної моделі, де переклад розглядається як аналог процесу номінації [2, 43]. Велику роль у процесах експлікації імплікатур оригіналу відіграє особистість перекладача, його фонові знання і ступінь сформованості лінгвістичної та перекладацької компетентності.

Наступний приклад двох перекладів п'єси Оскара Вайльда "The Importance of Being Earnest" демонструє різні підходи перекладачів до експлікації лексичної одиниці "book": *Oh!... By the way, Lane, I see from **your book** that on Thursday night, when Lord Shoreman and Mr. Worthing were dining with me, eight bottles of champagne are entered as having been consumed.* [10, 89]. – 1) *Ага... Між іншим, Лейне, з **ваших записів** я бачу, що коли у мене в четвер обідали лорд Шормен і містер Ворзінг, було спожито вісім пляшок шампанського* [10, 94]. – 2) *До речі, Лейне, у **книзі обліку витрат** ви записали, ніби у четвер, коли у мене вечеряли Лорд Шормен і містер Вортінг, було випито вісім пляшок шампанського* [10, 100].

Перекладач Тетяна Некряч (приклад №2) застосовує ширшу експлікацію поняття порівняно з Ростиславом Доценком (приклад №1). Комунікативний ефект такого прийому, на нашу думку, розраховано на сучасного реципієнта,

для якого книга обліку витрат у господарському маєтку є зрозумілим явищем; з огляду на жанрові особливості тексту, ця інформація фактично на початку п'єси чіткіше пояснює функції Лейна в домі, хоча для її вербалізації довелося застосувати більше лексичних компонентів на поверхневому рівні, ніж в оригіналі.

Англійська мова загалом характеризується більшим ступенем синсемантизму в порівнянні з українською чи, наприклад, російською, тому, очікувано, для передачі смислів різнорівневих мовних одиниць і логіко-семантичних відносин між ними експлікацію в перекладі з англійської на ці мови реєструють частіше ніж імплікацію [4; 7]. Але перекладознавці відзначають ще одну універсальну тенденцію, яка не залежить від мов, задіяних у перекладі. Експлікація – це одна з лінгвістичних рис, якими апріорі наділені тексти перекладу на відміну від текстів оригіналу (решта – такі риси як симпліфікація, нормалізація, інтерференція, конвергенція) [7, 34], що означає, що справа не тільки у взаємовпливі певних лінгвістичних систем і не в розбіжностях мовних картин світу, що їх ці системи описують, а зокрема й у психолінгвістичному факторі роботи мозку міжмовного посередника-перекладача. Експлікація – суб'єктивне прагнення перекладача до розкриття прихованих, не розкритих поверхневими структурами смислів. Із прагматичної точки зору це означає, що число можливих інтерпретацій тексту перекладу є обмеженішим у порівнянні з кількістю можливих інтерпретацій оригіналу [6, 33]. Тобто цей прийом може перерости в стратегію роботи перекладача, що іноді призводить до небажаних результатів.

Зважаючи на вищевикладене, перекладач має усвідомлено підходити до питання доцільності експлікації імплікатур у тексті перекладу і не зловживати надмірною експлікацією, адже у деяких жанрах, типах тексту чи авторських ідіолектах імплікація може бути необхідною або навмисно створеною. Проблема адекватного підходу до розкриття імплікатур у тексті перекладу пов'язана, перш за все, із фаховою компетенцією перекладача, довірою до так

званого “інформованого читача” [10, 14], прагненням не порушувати стилістики тексту оригіналу, не перевантажувати текст перекладу зайвими елементами і не дозволяти ідіолекту перекладача домінувати.

Наступний приклад може слугувати ілюстрацією негативного результату через надмірну експлікацію (переклад одного уривку з повісті-притчі Ричарда Баха «Чайка Джонатан Лівінгстон»). Приклад №1, попри очікувану точність передачі всіх семантичних компонентів оригіналу, хибує на нашу думку, на багатослівність, втрату лаконічності викладу і жанрово-стильових особливостей тексту: *In a moment they were airborne again, practicing. The formation point-rolls were difficult, for through the inverted half Jonathan had to think upside down, reversing the curve of his wing, and reversing it exactly in harmony with his instructor's* [8, 72]. – 1) *И через мгновение они вновь были в воздухе, продолжая тренировку. На сей раз они выполнили многовитковую бочку, сложность которой состояла в том, что элементы маневра, связанные с движением крыла назад, приходилось совершать вниз головой, к тому же нужно было выполнять все движения в гармонии с инструктором* [8, 73]. 2) *И вот они уже снова поднялись в воздух, тренировка возобновилась. Сделать бочку вдвоем трудно, потому что в перевернутом положении Джонатану приходилось, летя вверх лапами, соображать, как выгнуть крылья, чтобы выполнить оставшуюся часть оборота, сохраняя безупречную согласованность движений со своим учителем* [9].

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні меж можливої перекладності, а саме в розпізнаванні імпліцитних і надлишкових елементів тексту для їх адекватної передачі в перекладі, а також у вивченні когнітивних механізмів експлікації.

Список використаних джерел:

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод (вопросы общей и частной теории перевода) / Леонид Степанович Бархударов. – Москва : Международные отношения, 1975. – 239 с.
2. Государська О. В. Семіотична модель як інструмент досягнення смислової адекватності при перекладі (на матеріалі відтворення французьких соматичних термінів українською

- мовою) / Ольга Вадимівна Государська. – Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія ФІЛОЛОГІЯ : збірник наукових праць. – Київ : КНЛУ. – 2014. – Т.17. - №2. – С. 38-46.
3. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) : [учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз.] / Вилен Наумович Комиссаров – Москва : Высшая школа, 1990. – 253 с.
 4. Кондратьєва О. В. Імпліцитність та експліцитність під час перекладу англійської наукової прози українською мовою / Кондратьєва Оксана Валеріївна // Мовні і концептуальні картини світу : збірник наукових праць. – Київ : видавничий дім Дмитра Бураго. – 2010. вип. 30 – С. 146-151. [Режим доступу]: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/Mikks/2010_30/146_151.pdf
 5. Черноватий Л. Проблема передачі імплікатур тексту оригіналу у тексті перекладу в парі «українська – англійська мови» / Леонід Черноватий. – Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство) – вип. 95 (1). – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. – С. 357-361.
 6. Hadley J. L. Theorizing in Unfamiliar Context : New Directions in Translation Studies / James Luke Hadley. – University of East Anglia, School of Language and Communication Studies, 2014. – 233 p.
 7. Kunilovskaya M., Kutuzov A. A Quantitative Study of Translational Russian (based on a translational learner corpus) / Maria Kunilovskaya, Andrey Kutuzov. – Труды международной конференции «Корпусная лингвистика-2015». – СПб. : Санкт-Петербургский государственный университет, филологический факультет, 2015. – С. 33-40. – [Режим доступа]: https://www.academia.edu/13355689/A_quantitative_study_of_translational_Russian_based_on_%D0%B0_translational_learner_corpus_

Джерела ілюстративного матеріалу

8. Бах Р. Чайка Джонатан Ливингстон = Jonathan Livingston Seagull / Richard Bach : Пер. с англ. И. Ильина и А. Кальниченко. – Харьков : Фолио, 2004. – 159 с. – На англ. и рус. яз.
9. Ричард Бах. Чайка по имени Джонатан Ливингстон : Пер. с англ. Ю. Родман. – Иностранная литература. – №12. – 1974. – [Режим доступа] : http://www.lib.ru/RBACH/seagull.txt_with-big-pictures.html
10. Некряч Т. Є., Чала Ю. П. Через терни до зірок : труднощі перекладу художніх творів. Для студентів перекладацьких факультетів вищих навчальних закладів : навчальний посібник / Тетяна Євгенівна Некряч, Юлія Петрівна Чала. – Вінниця : Нова книга, 2008. – 200 с.

УДК 812.10.01

О.М. Косіцька, канд. філол. наук

Ю.А. Алексєєва, студентка

Національний транспортний університет, Київ

**ПЕРЕКЛАД АНГЛОМОВНИХ ПАТЕНТІВ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ:
ЛЕКСИКО-ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

Внаслідок стрімкого розвитку науки і техніки з'являється все більше винаходів та патентів, які відіграють дуже важливу роль у нашому житті та значно впливають на функціонування різних підприємств, корпорацій та навіть окремих галузей виробництва. Саме тому переклад англомовних патентів, а також його вчасне та якісне виконання є актуальними проблемами у сучасному перекладознавстві.

Переклад патентів уможливорює стрімке розповсюдження інформації про винаходи провідних країн. Він не тільки надає вітчизняним винахідникам інформацію про іноземні відкриття, а й полегшує завдання наукової експертизи патентним відомством України [REF _Ref465275146 \r \h1, с. 100]. Передовими державами світу у галузі науки і техніки безперечно є Великобританія та Сполучені Штати Америки. Саме вони є головними джерелами великої кількості щорічних відкриттів та винаходів, які мають бути поширені по всьому світу, зокрема й в Україні.

Проблема перекладу патентної літератури є сферою зацікавлення багатьох лінгвістів: Л. І. Борисової, Е. Т. Дерді, В. І. Карабана, О. А. Кириченко, Б. М. Клімзо, Г. Я. Румянцева, І. М. Стрелковського, Л. М. Черноватого.

Оскільки патент є не тільки технічним, але й юридичним документом, то особливістю його мови є органічне поєднання науково-технічного стилю і стилю офіційно-канцелярського. Матеріал у патенті зазвичай викладається у

більш суворій манері, ніж, наприклад, матеріал у технічній статті або книзі [3,с.76].

Зважаючи на те, що мова патенту несе в собі риси мови технічної літератури й мови юридичних документів, тексти патентів насичені штампами, канцеляризмами, архаїзмами, які не схильні до змін. Наприклад, фраза «*The invention is hereby claimed as following*» – «Цим я заявляю про свій винахід наступне» є типовою і загальноновживаною у текстах патентів. Оскільки важливими є ясність викладу і розуміння змісту, адекватне сприйняття інформації, закладеної в тексті, то описи (особливо в британських патентах) об'ємні та багатослівні.

Патентна література є різновидом науково-технічної літератури, до того ж головною її функцією є передача опису нового винаходу, тож у її складі можна часто спостерігати вживання термінів (*internal combustion engine* – «двигун внутрішнього згоряння», *air cooler* – «охолоджувач повітря»), термінологічних багатокомпонентних словосполучень (*pulse microwave radar station* – «станція імпульсного мікрохвильового радіолокатора»; *air field surface vement indicator* – «радіолокаційна станція стеження за об'єктами в зоні аеропорту»), а також термінів-неологізмів, які найчастіше включають в себе назви виробів або назви компаній. Останні є причиною основних труднощів, з якими стикається перекладач, оскільки такі терміни не зазначені у словниках та довідковій літературі. Технічні тексти, зокрема патенти, як предмет нашого дослідження, також містять у собі спеціальну технічну фразеологію (*electric eye* – «фотоелемент», *atmospheric disturbance* – «атмосферні перешкоди»).

З огляду на зазначені особливості тексту патенту, було визначено труднощі, що виникають під час роботи над перекладом патентної літератури. Серед них є наступні: багатозначність термінів, пошук адекватного словникового відповідника, особливості використання фразеологічних виразів у науково-технічному тексті, переклад аббревіатур, скорочень та псевдоінтернаціоналізмів, іншомовні слова й терміни в англійських науково-

технічних текстах, переклад власних імен та назв (установ, організацій), підбір доцільних перекладацьких трансформацій [2, с. 88].

Головною складністю перекладу англomовних патентів є правильна передача засобами української мови іншомовних реалій. Перекладач повинен знати та мати чітке розуміння науково-технічної сфери, у якій він працює. Одним з основних завдань перекладача є вивчення цієї області науки і техніки, оскільки лише в такому випадку він зможе виконати коректний переклад, адже основна вимога до науково-технічного перекладу – це адекватна передача інформації. Труднощі при перекладі патенту викликає, в першу чергу, передача правильного змісту кожного речення, що дуже часто не відповідає дослівному перекладу. Критерії адекватного науково-технічного перекладу чітко сформульовано в роботі О. А. Кириченко: «... він повинен точно передавати зміст оригіналу, містити загальноприйняту в мові перекладу термінологію й відповідати нормам науково-технічної літератури, переклад якої здійснюється» [2, с. 86]. Дослідження проблеми перекладу науково-технічних текстів, серед яких чітко виокремлена патентна література, є актуальним у сучасному перекладознавстві. Детальне вивчення наявних праць учених у цій галузі дає можливість визначити особливості перекладу патентної літератури з огляду на лексико-фразеологічний аспект. У результаті такого вивчення і дослідження перекладач зможе забезпечити виконання достовірного та адекватного перекладу патенту, без втрати ключових термінів та зі збереженням повноти науково-технічної інформації.

Список використаних джерел:

1. Дерді Е. Т. Своєрідність мови патентів як проблема перекладу / Е. Т. Дерді // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Філологічна. – 2010. – Вип. 16. – С. 100-104.
2. Кириченко О. А. Особливості науково-технічних текстів, типові труднощі перекладу та шляхи їх подолання / О. А. Кириченко, Ю. С. Сибірцева, С. О. Плохута // Філологічні трактати. – 2014. – Т. 6, № 1. – С. 85-90.
3. Стрелковский И. М. Научно-технический перевод: Пособие для учителей нем. яз. / И. Стрелковский, Л. Латышев. – М.: Просвещение, 1980. – 175 с.

УДК 811.111'373.49'42:32

О.М. Косіцька, канд. філол. наук

С.І. Козенко, студент

Національний транспортний університет, Київ

ЕВФЕМІСТИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Мова нерозривно пов'язана з різними сферами людської діяльності, у кожній з яких вона має певні особливості, в тому числі й у політиці. У ХХ столітті людство спостерігало зростання ролі політичної діяльності в суспільстві. Саме тому політика в минулому столітті стала причиною значної кількості змін у мові, зокрема появи багатьох завуальованих виразів. Евфемістичні конструкції є невід'ємною частиною сучасного англomовного політичного дискурсу, процес утворення нових евфемізмів відбувається досить інтенсивно, що викликає потребу в детальному аналізі даного феномена. Недостатня вивченість проблеми евфемістичних конструкцій в англomовному політичному дискурсі та можливостей їх адекватного перекладу на українську мову зумовлює актуальність даної роботи.

В наш час політичний дискурс є однією з важливих сфер комунікації. Політик як мовна особистість, яка функціонує в цій сфері, повинен майстерно володіти своєю мовою, так як мова для політика – інструмент його професійної діяльності. Він мусить вміти правильно побудувати свій виступ з точки зору заданих цілей, мовних стратегій і тактик, комунікативної ситуації, обраних мовних засобів. Отже, політик повинен чітко продумувати й уявляти, що, коли, як і з якою метою він говорить. Говорити евфемістично – це означає послуговуватися мовою, як щитом проти об'єкта, що викликає страх, ворожість, гнів і презирство. Х. Роусон [4, с. 220] подає цілу низку евфемізмів імпліцитного мовлення політиків: вбивство політичного діяча подається як

executive action, незгода між опозиційними партіями – як *exchange of views*, расовий апартеїд – як *separate development*, змова з метою скинути іноземний уряд – як *capet*; економічний термін *depression* (криза) вважається терміном-табу, тому він відомий як *deflation, disinflation, rolling readjustment*; хабар у політичних колах номінується одиницями *baksheesh* (запозичення з перської), *contribution, cumshaw, kickback* чи *commission*, а нелегальне привласнення грошей – лексемою *expropriation*: «*I am now saying that maybe a contribution was made*» (Daily News, 04/05/1987).

Політичний дискурс – це сукупність смислів, когнітивних та ціннісних значень, що являється основою політичної культури суспільства, охоплює всі форми комунікативної активності людини, її рефлексію щодо політичного світу та своєї ролі в ньому, а також культурні артефакти, реалізовані у функціональній політичній символіці. Даному дискурсу притаманні цілісність і взаємозв'язок тексту та контексту. Відмінність політичної комунікації від всіх інших видів спілкування полягає у переважанні масових і групових клієнтів над індивідуальними. Жодна політична комунікація, жоден виступ політичного діяча не проходить без спроб завуальовувати дійсність, зробити її більш привабливою за допомогою лексичних засобів та приховати негативні факти. Керуючись метою політичного лідерства, політики намагаються вдатися до вживання лексичних одиниць, які завуальовують неприємні суспільні явища і роблять більш яскравою реальність – евфемізмів. Евфемізмом вважається як слово чи словосполучення, яке слугує для заміни некоректних висловлювань, так і сам процес заміщення грубих недоречних фраз альтернативними [1, с. 104].

Проте слід диференціювати евфемізми загальні та ті, що вживаються у політичному дискурсі. Політичні евфемізми – це є група евфемізмів, які використовуються в політичній комунікації для заміни слів або виразів, які вважаються табу на певному історичному етапі розвитку суспільства з метою уникнення прямої номінації всього, що може викликати негативну оцінку або образити почуття адресата політичної комунікації, а також цілеспрямовано

вплинути на громадську думку [2, с. 9]. Основна їх особливість полягає в тому, щоб вплинути в межах політичної комунікації на суспільну думку шляхом спотворення та пом'якшення певних явищ та фактів політичної дійсності.

Евфемізми мають значний маніпулятивний потенціал, який зумовлений такими факторами:

- евфемізми приховують реальну сутність явища за рахунок утворення нейтральної чи позитивної конотації (за рахунок механізму асоціативності, прихованого способу передачі інформації, вуалювання реальності, що є більш ефективним, ніж прямий вплив на свідомість людини);

- реципієнт зазвичай не встигає виділити евфемізми з контексту та усвідомити їх, оскільки інформаційний потік у ЗМІ або під час промов політиків ускладнює орієнтування в мовному матеріалі та призупиняє його об'єктивну оцінку;

- для того, щоб надати слову статус евфемізму, необхідно зрозуміти, який саме референт прихований за цим словом; якщо адресат через певні причини (нестача часу, недостатній рівень освіти тощо) не може цього зробити, то евфемізм так і залишиться нерозпізнаним;

- зовсім мала доля реципієнтів знайома з явищем евфемії (в основному досвідчені журналісти та висококваліфіковані філологи); не знаючи суті самого явища, неможливо й зрозуміти, як відбувається маніпулятивний вплив [3].

Невід'ємними елементами мовної комунікації є ідеологія, пропаганда, маніпуляція свідомістю, інформаційний та психологічний вплив, які пов'язані один з одним. Політики та засоби масової інформації користуються евфемізмами задля досягнення й реалізації власних цілей, для висвітлення фактів і подій у тих тонах, які відповідають їхнім подальшим стратегіям та інтересам. Використання евфемізмів часто пояснюється бажанням бути політично коректним, оскільки ідеологія політичної коректності є основною рисою англomовного політичного дискурсу. Проте не всі розпізнають в евфемізмах властивість маніпулювати свідомістю реципієнта. Зазвичай цей

факт вдало приховується та залишається поза кулісами, ефективно виконуючи свою роль під час виступів, промов і дискусій політиків. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в аналізі функціонування евфемізмів в інших типах дискурсу. Аналіз маніпулятивних технік, що передбачають використання мовних засобів, є актуальним у сучасній лінгвістиці, тому подальше дослідження цієї проблеми має важливе значення для розвитку дискурсології.

Отже, встановлено, що евфемізми відіграють величезну роль у політичному дискурсі, найчастіше вони вживаються для приховання правди, завдяки чому інтерес до аналізу даної проблеми тільки зростає. Також варто зазначити, що дуже важливим аспектом є адекватний переклад евфемізмів, адже потрібно точно передати сенс сказаного, і будь-які невідповідності можуть зовсім по-іншому передати значення оригінальних слів. Потрібно враховувати усі аспекти перекладу, щоб достовірно й у повному обсязі передати головну суть евфемізму.

Список використаних джерел:

1. Соціологічна енциклопедія / Укладач В. Г. Городяненко. – К. : Академвидав, 2008. – 456 с.
2. Миронина А. Ю. Политические эвфемизмы как средство реализации стратегии уклонения от истины в современном политическом дискурсе: (на материале публич. выступлений Б. Обамы) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 «Германские языки» / А. Ю. Миронина. – Н. Новгород, 2012. – 19 с.
3. Баскова Ю. С. Эвфемизмы как средство манипулирования в языке СМИ (на материале русского и английского языков) [Электронный ресурс] : автореф. ... канд. филол. наук : 10.02.19 «Теория языка» / Ю. С. Баскова ; Кубан. гос. ун-т. – Краснодар : [б. и.], 2006. – Режим доступа : <http://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=62492>.
4. Rawson H. Dictionary of Euphemisms and Other Doubletalk / H. Rawson. – Revised Edition. – N.Y.: Crown Publishers Inc., 1995. – 463 p.

УДК 811.111'37

О.М. Косіцька, канд. філол. наук

М.В. Невечера, студентка

Національний транспортний університет, Київ

ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ВВІЧЛИВОСТІ В АНГЛОМОВНІЙ ДІЛОВІЙ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ

Розвиток лінгвістики кінця XX – початку XXI століття тісно пов'язаний із дослідженням людської комунікації та пропагуванням ідеї про те, що зв'язок людей є базою їх суспільного існування, пізнання, а отже, людина не може існувати без комунікації. І категорія ввічливості, безсумнівно, належить до основних мовно-етичних категорій. Відсутність комплексного аналізу засобів реалізації категорії ввічливості в англomовній діловій кореспонденції та недостатня вивченість її ролі у мовній комунікації зумовлюють актуальність даної теми.

Мова розвивається та змінюється з часом, змінюються й норми мовленнєвого етикету. Співрозмовники повинні майстерно володіти мовою, аби виразити свою думку чи почуття. Для досягнення взаєморозуміння комуніканти обирають таку форму спілкування, що дозволяє виразити свої наміри, але при цьому не порушити правила мовленнєвого етикету.

Ознаками ввічливості є тактовність, вміння вислухати співрозмовника, усмішка, а також повага. Такі ж риси як брутальність, хамство та зневажливе ставлення до людей є проявом неввічливості. Ввічливість у спілкуванні асоціюється з мовленнєвим етикетом та виявляється у формі вибачення, вдячності, лестощів, вираження співчуття та ін.

З невідомими особами, а також з діловими партнерами комунікація відбувається на нейтральному рівні [4, с. 45–80]. Фамільярний ступінь ввічливості, характерний для спілкування в родинному колі та між друзями і приятелями, є неприйнятним у діловій комунікації. В англomовній діловій кореспонденції використовують, зокрема, такі фрази:

- на початку офіційних листів вживається стандартне звернення *Dear Mr / Mrs* – «Шановний пане / пані»;

- при прощанні також використовуються традиційні мовні формули на зразок: *Cordially yours* – «Сердечно ваш», *Sincerely yours* – «Щиро ваш». Наприклад, *Sincerely, Mr. Jackson* – «З повагою, містер Джексон».

Всеосяжними засобами ввічливості є не лише стандартні фрази, але й позитивно емоційно забарвлені слова, зокрема *fine, nice, good, please, kind, happy, very well* та ін.

Також для офіційної кореспонденції характерне вживання модальних дієслів. Наприклад: *We must do this report next week* – «Ми повинні зробити цей звіт наступного тижня».

Англійський мовленнєвий етикет пропонує досить ефективні прийоми, за допомогою яких реалізується принцип ввічливості в питальних мовних актах. Проаналізуємо їх використання у різних комунікативних ситуаціях:

По-перше, ввічливість передбачає дотримання конкретних принципів та обмежень стосовно тематики запитань. При звертанні молодшого до старшого або при далеких психологічних чи соціальних стосунках варто утримуватися від питань, які мають відношення до приватного життя співрозмовника, віку, родинного стану, доходів тощо.

По-друге, при виборі питальної форми, відповідної певному мовленнєвому контексту, варто враховувати прагматичний потенціал різних типів питальних висловлень, що є наслідком їхньої граматичної семантики [3, с. 199].

Також слід бути уважним до бажань та намірів слухача, можливо співрозмовник не бажає чути вашої думки чи ваші комунікативні наміри не збігаються. Варто зазначити, що надмірна ввічливість може схилити співрозмовника до сумніву у щирості адресанта чи викликати підозри у занадто прагматичному ставленні.

В сучасній англійській мові існують вербальні (словесні, мовні) та невербальні (рухи, жести, міміка) засоби вираження ввічливості. Досліджуючи граматичні та семантичні мовні засоби, необхідно брати до уваги те, що кожна мова, і англійська мова зокрема, має певний перелік маркерів ввічливості, які можуть відрізнятися як кількісним, так і якісним складом, що викликано передусім особливостями мови та культури [1, с. 39–41].

Для успішної ввічливої комунікації мають бути застосовані конкретні принципи, правила, стратегії ведення ввічливої конверсації:

Традиційно серед головних стратегій виділяються такі:

- «Говори по суті справи»;
- «Будь лаконічним»;
- «Уникай двозначності»;
- «Не говори того, для чого у тебе немає достатніх підстав» [2, с. 41–58].

Таким чином, було розглянуто основні засоби реалізації категорії ввічливості в англомовній діловій кореспонденції; доведено, що надмірна ввічливість, як і нав'язування своїх методів чи принципів у розв'язанні того чи іншого питання, не сприяє позитивному результату. Ввічливість є обов'язковим елементом спілкування, що впливає на поведінку людини, і є необхідним для досягнення взаєморозуміння співрозмовників. Ввічлива комунікація є ефективним засобом успішної комунікації. Важливими принципами ввічливої комунікації є звертання, прохання, ввічлива відмова, подяка. Найпоширенішими засобами вираження категорії ввічливості є модальні дієслова, певні мовні звороти, відповідні конструкції речень, лексичні маркери та емоційно забарвлені слова.

Список використаної літератури:

1. Габелко О. М. Категорія ввічливості як складова мовного етикету в сучасній англійській мові / О. М. Габелко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – 2012. – Вип. 23. – С. 39–41.
2. Грайс Н. Р. Логіка і діалог / Н. Р. Грайс // Синтаксис та семантика. – 1975. – Vol. 3. – Р. 41-58.
3. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилїстика української мови. / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько. – К.: Вища школа, 2003. – 462 с.
4. Lakoff R. Language and Woman's Place / R. Lakoff // Language in Society, 1973. – Vol. 2, No. 1. – Р. 45-80.

УДК 81'373.49:81'373.7

Г.М. Лейцюсь, канд. філол. наук

А.Є. Анисимова, студентка

Національний транспортний університет, Київ

СЕМАНТИКА ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТОМ «ФІНАНСОВИЙ СТАН ЛЮДИНИ» ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Науковці пов'язують мову, з одного боку, з мисленням, а з іншого – з дійсною реальністю та суспільством. Різницю між лексичними знаками прямих номінацій і фразеологічних одиниць – непрямих номінацій можна характеризувати за допомогою процесу відображення дійсності у знаковій системі. Відомо, що лексичний склад мови швидко реагує на всі події та зміни у матеріальному та духовному житті людини. Розглядаючи фразеологію, треба зазначити, що ця наука формується тільки тими сферами, які пов'язані з появою ускладнених та емоційно-експресивних мовних одиниць. Явище семантики фразеологізмів визначається як неоднозначний та багатовимірний лінгвістичний феномен, який впливає на інтерференцію мови та мислення, екстралінгвістичних та лінгвістичних факторів. Тому можна стверджувати, що значення

фразеологічної одиниці відображає, наприклад, внутрішні емоційні переживання людини, суб'єктивне ставлення та емоційну реакцію на певні зовнішні (матеріальні чи духовні) подразники. Отже, явище фразеологічної семантики має антропоцентричне виявлення [2, с. 38].

Наше дослідження зосереджується на виявленні семантичних та структурних особливостей фразеологічних одиниць з компонентом «фінансовий стан людини» в економічних текстах англійської та української мов. Актуальність розгляду саме явища фразеологічної семантики можна пояснити тим, що наразі сучасне мовознавство часто зіштовхується з різноманітними проблемами семантики фразеологічних одиниць. Вивчення механізму утворення фразеосемантичного поля та його функціонально-стилістичних ознак в англійській та українській мовах дозволяє виявити не тільки диференційні особливості фразеологічних одиниць, їх семантичну та структурну класифікацію, а й місце кожної одиниці у системі фразеосемантичної групи «фінансовий стан людини» [5, с. 117].

Необхідно також зазначити, що дослідження розкриває питання репрезентації семантичних та структурних особливостей фразеологічних одиниць з компонентом «фінансовий стан людини» при перекладі економічних текстів сучасних англійської та української мов. Одиниці, що належать до даної фразеологічної групи, мають широкий діапазон семантичного варіювання, бо в ньому знаходять своє відображення не тільки соціально-економічні відносини, а й морально-етичні уявлення, що існують в суспільстві. Наявність деяких лексем у складі фразеологічних одиниць безпосередньо впливає на їх семантичну структуру завдяки своїм не тільки метафоричним асоціаціям, але й лінгвокультурним особливостям [1, с. 67]. У результаті проведення компаративного аналізу досліджуваних фразеологічних одиниць в англійській та українській мовах виявлено, що специфіка фразеологічного семантичного поля з компонентом «фінансовий стан людини» полягає більшою мірою у диференціації відтінків поняття «бідність» у порівнянні з поняттям «багатство».

Дані поняття виражаються переважно за допомогою субстантивних, адвербіальних і дієслівних фразеологічних одиниць. Серед дієслівних фразеологізмів найбільшу кількість складають одиниці, що відображають процес переходу в стан багатства або бідності [4, с. 50].

У семантичному мікрополі «багатство» можна виділити наступні підгрупи фразеологічних одиниць: зі значенням «наявність великої кількості грошей» (*made of money* – дуже багатий, *money bag* – багач, *the idle rich* – багач-нероба) [2, с. 36]; зі значенням «високий соціальний статус» (*beautiful people* – багачі-аристократи, *be born in purple* – народитись у заможній родині) [2, с. 36]; зі значенням «джерело доходу» (*a gold mine* – золоте дно, *the golden eggs* – джерело збагачення) [2, с. 37] та ін.

До семантичного поля «бідність» відносяться наступні підгрупи фразеологізмів: зі значенням «зовсім незаможній» (*a light purse* – повна відсутність грошей, *out of stock*, *be in a hole* [6] – бути на міліні, *as poor as a fowl* – бідний, як церковна миша); зі значенням «повна відсутність майна» (*not to have a leg to stand on* – не мати нічого за душею, *on the low gag* – бути в злиднях); зі значенням «банкрутство» (*rack and ruin*, *to go to the devil* – повне розорення, *to swallow a spider* – збанкрутувати) [2, с.38] тощо.

На основі порівняння фразеологічних одиниць, що належать до вищезгаданих семантичних категорій, можна зробити висновок, що в англійській та українській мовах одиниць зі значенням «бідність» значно більше, ніж з полярним значенням. Це можна пояснити наявністю загальномовної універсалії, яка полягає у переважанні мовних одиниць, які описують негативні явища. Крім цього, фразеологічні одиниці, які виражають поняття бідності, є більш різноманітними у відтінках значення та семантико-граматичних розрядах [3, с. 13].

Зазначені особливості досліджуваних фразеологічних одиниць зумовлюють існування специфічних мовних інструментів для передачі семантики англійських фразеологізмів під час перекладу з англійської на

українську мову. Для досягнення адекватного перекладу фразеологічних одиниць з компонентом «фінансовий стан людини» застосовуються наступні способи: фразеологічний еквівалент, аналог, калькування, описовий переклад, контекстуальні зміни. Найбільш ефективним засобом вираження стилістичного та емоційного забарвлення фразеологічної одиниці та її семантико-структурних особливостей є знаходження відповідного фразеологізму у мові-перекладу: *as poor as charity* [6] – *голий, як бубон*; *straitened circumstances* [6] – *скромний матеріальний стан*; *not to stitch to one's back* [6] – *ні кола ні двора*.

Таким чином, фразеологічній одиниці, як об'єкту сучасної лінгвістики, притаманні специфічні диференційні ознаки, які виявляються через семантичні та структурні особливості фразеосемантичного поля з компонентом «фінансовий стан людини».

Список використаних джерел:

1. Аваліані Ю. Ю. Межъязыковые семантические эквиваленты в разносистемных языках. – Махачкала, 1984. – С. 67 – 68.
2. Алефіренко М. Ф. Лінгвокреативні процеси формування фразеологічної семантики. – Мовознавство. – 1988. – № 5. – С. 35 – 41.
3. Білоноженко В. М., Гнатюк І. С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. – К.: Наукова думка, 1989. – 15 с.
4. Редін П. О. Типи системних зв'язків фразеологічних одиниць у мові. – Мовознавство. – 1994. – № 4. – С. 50 – 52.
5. Черная А. И. К вопросу о выделении и составе фразеосемантического поля. – М., 1974. – С. 117 – 131.
6. Freeman W. Concise Dictionary of English Idioms. 3rd Ed. – London: Hodder and Stoughton, 1982. – 215 p.

УДК 811.111'24

Г.М. Лейцюсь, канд. філол. наук

К.Ю. Дегтяренко, студентка

Національний транспортний університет, Київ

ДО ПИТАННЯ ПРО СТРУКТУРУ ТА СЕМАНТИКУ АНГЛІЙСЬКИХ НЕОЛОГІЗМІВ СФЕРИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ

Впродовж останнього століття розвиток усіх сфер людської діяльності відбувається у швидкому темпі. З цими нововведеннями змінюється і лексика, яку ми використовуємо у побуті та на роботі. Однією з найпрогресивніших сфер діяльності людини можна вважати бізнес, зокрема менеджмент та маркетинг. Якщо менеджмент існував фактично з тих давніх часів, коли люди почали працювати та організовувати свою працю, то поняття «маркетингу» є винаходом сучасності. За визначенням американського вченого, викладача менеджменту Дж. Дункана, менеджмент – це координація людських та інших ресурсів з метою розв'язання поставлених організацією завдань [7, с. 10]. Це визначення розглядає менеджмент безпосередньо у сучасному бізнес-аспекті. Лаконічне визначення маркетингу надає Американська асоціація маркетингу, за яким маркетинг – це організаційна функція і сукупність процесів створення, просування і надання продукту або послуги покупцям і управління взаємовідносинами з ними з вигодою для організації [6, с. 14]. З початком розвитку вище зазначених сфер почалася їх активна соціалізація зі світом, а словники збагачувалися різноманітними новими словами – неологізмами. Неологізм – це мовна одиниця, що позначає нове явище (денотат, реалію) або поняття [1, 253]. З огляду на те, що маркетинг і менеджмент самі в дійсності є «неологізмами» сучасності, можна вважати більшість слів, що використовуються у вивченні та застосовуються на практиці, новими, тобто неологізмами.

За своєю структурою англійські неологізми сфери маркетингу і менеджменту можна розподілити наступним чином:

однослівні лексеми: *outsourcing* – “аутсорсинг”, *auditor* – “аудитор”, *benchmarking* – “бенчмаркінг”, *branding* – “брендинг”, тобто “розробка і просування торгової марки”;

словосполучення: *advertising blitz* – “рекламна блиц-кампанія”, *target audience* – “цільова аудиторія”, *value offer* – “ціннісна пропозиція”, *price segment* – “ціновий сегмент”, *smart management* – “вміле управління”;

аббревіатури: *PV (Present Value)* – “поточна вартість”, *CAM (Computer Aided Management)* – “автоматизована система управління”, *PA (Product Assurance)* – “гарантія якості продукції”, *RDU (Remaining Duration)* – “час, що залишився для виконання”;

номінації-терміноїди, тобто номінації, які або ще не стали термінами, або не відповідають встановленим до термінів вимогам [5, с. 246], наприклад, *umbrella fund* – “фонд-парасолька або офшорний фонд (*offshore fund*), який складається з фонду фондів (*fund of funds*), інвестованих в інші офшорні фонди” [2, с. 649], *point of indifference* – “точка байдужості”, тобто “стан в діяльності підприємства, при якому витрати, пов'язані з використанням додаткового фактора виробництва, врівноважуються виручкою від приросту продукції” [4, с. 183], *equity theory in management* – “теорія справедливості в управлінні”, тобто “теорія мотивації, згідно з якою люди суб'єктивно пов'язують винагороду і затрачені для його отримання зусилля, а також порівнюють свою винагороду з винагородою, отриманими іншими людьми за аналогічну роботу, прагнучи ліквідувати своє відставання в рівні винагороди” [4, с. 70], *mass customization* – “масове виробництво за індивідуальними замовленнями”.

Номінації лексико-семантичного поля «Менеджмент» і «Маркетинг» відображають основні поняття, що функціонують в цих сферах і застосовуються досить активно не тільки в усному мовленні, а й у різного роду

навчальних і науково-публіцистичних текстах, а також у довідковій літературі [3, с. 54].

Якщо розглянути семантичну характеристику неологізмів сфери менеджменту та маркетингу, то переважають неологізми на позначення процесів економічної та управлінської діяльності, наприклад, процесів, що описують нові тенденції в рекламі та канали (шляхи) промоушену. Розвиток електронної комерції приніс також велику кількість нових слів у бізнес, зокрема у маркетинг, оскільки поява інтернет-магазинів стала новою можливістю для продажу, реклами та просування товарів. Прикладами таких неологізмів є *e-commerce* – “торгівля через Інтернет”, *online shop* – “інтернет-магазин”, *instapreneur* – “підприємець, в основному малого та середнього бізнесу, який використовує спеціальні Інтернет майданчики для торгівлі і проектування товару”, *SMM (Social Media Marketing)* – “маркетинг в соціальних мережах”.

Отже, сучасні менеджмент і маркетинг хоча вже й мають багатий набір сформованої лексики, тим не менш продовжують збагачуватись новими лексичними одиницями. Неологізми менеджменту та маркетингу – це природний наслідок змін світового характеру, змінюється світ – змінюються потреби та бажання людей, що призводить безпосередньо до змін у вище зазначених сферах та у бізнесі в цілому. Поява великої кількості нових термінів свідчить про невпинний “живий” розвиток лексики, яка використовується не тільки в межах підприємств, компаній та бізнес-працівників, а й в ЗМІ, освітніх джерелах та навіть на побутовому рівні. Інтерес до сфер управління та модного сьогодні маркетингу продовжує зростати, тому тема неологізмів продовжує бути актуальною для дослідження лінгвістами.

Список використаних джерел:

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – 2-е изд., стер. – М. : УРСС : Едиториал УРСС, 2004. – 571 с.
2. Бетс Г. Бизнес: Толковый словарь: Англо-русский / Г. Бетс, Б. Брайндли, С. Уильямс и др.; Пер. А. В. Щедрина, Н. Н. Кричигина. – Москва : Инфра.М : Весь мир, 1998. – 760 с.

3. Борщевская Т. С. Основные типы неологизмов в языке менеджмента / Т. С. Борщевская. – Вестник Череповецкого государственного университета № 3, Т. 2, 2011. – 184 с.
4. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева – 2-е изд., испр. М. : ИНФРА-М, 1999. – 479 с.
5. Розенберг Дж. М. Бизнес. Менеджмент. Терминологический словарь / Джерри М. Розенберг. – М. : ИНФРА-М, 1977. – 400 с.
6. American Marketing Association: An Association for the Advancement of Science in Marketing: Proposal for Constitution and By-Laws. Chicago : AMA., 2004. – 47 p.
7. Duncan W. J. Great Ideas in Management: Lessons from the Founders and Foundations of Managerial Practice / W. Jack Duncan. – San Francisco : Jossey-Bass Publishers, 1989. – 303 p.

УДК 811.112.2'373.7

Г.М. Лейцюсь, канд. філол. наук

І.В. Карпенко, студентка

Національний транспортний університет, Київ

ДО ПИТАННЯ ПРО ФУНКЦІЇ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З ОНОМАСТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ

Що може бути цікавішим в іноземній мові, як не фразеологізми? Саме ці стійкі, незмінні грона слів у своєму чіткому поєднанні утворюють лексичну одиницю, про значення якої ніколи не можна здогадатися, навіть знаючи переклад кожного окремого компонента фразеологізму. Ці словосполучення сприймаються мовцями як одне нерозривне ціле і несуть в собі певне семантичне навантаження та експресивне забарвлення, що й обумовлює їх неповторність та колоритність.

Безсумнівно, знання фразеологічних одиниць іноземної мови є обов'язковим для перекладача, адже ці звороти є дуже поширеними і виринають у мовленні при кожній слушній нагоді.

Проте для професійного перекладача недостатньо простого знання фразеологізмів іноземної мови, що зводиться до вивчення самої лексичної одиниці мови оригіналу та її відповідника у мові перекладу. Для повного

розуміння значення фразеологічної одиниці, особливості її вживання потрібно знати походження даного фразеологізму, уміти виокремити та проаналізувати його складові частини [1, с. 62]. Так, наприклад, наявність у складі фразеологічної одиниці певних шарів лексики може слугувати підказкою для перекладача під час підбору найбільш доречного відповідника.

Фразеологізми з ономастичним компонентом дуже поширені в англійській мові. Втілюючи в собі різну інформацію, власні назви надають змогу простежити етноісторичні зв'язки мовного середовища, взаємозв'язки з культурами інших народів. Оними є кодами певної суми фонових знань, специфічними видами згорнутих національно-культурних текстів, що зберігають у своїй семантичній пам'яті культурно-історичні сюжети, вписані у сучасну суспільну свідомість [4, с. 383].

Компонентами таких фразеологічних одиниць виступають найрізноманітніші підгрупи власних назв, наприклад:

- власні імена людей (антропоніми): *to rob Peter to pay pall* – «підтримати одне на шкоду іншому»; *Tom, Dick and Harry* – «пересічні англійці» [2, с. 182];
- назви національностей, народів, племен: *the last of the Mohicans* – «останній із могікан» [2, с. 190];
- назви географічних об'єктів (топоніми): *the flesh-pots of Egypt* – «єгипетські казани з м'ясом», тобто «символ втраченого добробуту» [3, с. 522]; *to be from Missouri* – «вірити тільки своїм очам» [2, с. 193];
- назви космічних об'єктів (космоніми): *to believe that the Moon is made of green cheese* – «вірити в нісенітницю» [3, с. 46]; *let not the Sun go down upon one's wrath* – «сердитись не більше одного дня» [3, с. 211];
- найменування божеств, міфічних істот (теоніми, міфоніми): *Hercules' pillows* – «Геркулесові стовпи» («крайня межа, кінець чогось»); *a labour of Sisyphus* – «Сізіфова праця» [2, с. 188];

- назви організацій, виробничих та громадських об'єднань (ця група власних назв позначається терміном ергонімія і містить величезну кількість найменувань – від партій, товариств, заводів, вищих навчальних закладів до кінотеатрів, кооперативів, магазинів, фірм тощо): *to accept (the Stewardship) of the Chiltern Hundreds (Parliament)* – «скласти з себе обов'язки члена британського парламенту» [2, с. 195].

Ономастичний компонент фразеологізмів найбільш яскраво відображає не лише семантичне наповнення таких лексичних одиниць, але й є втіленням національно-культурної специфіки мовця як представника цілого народу, свідчить про його спорідненість з народом [5, с. 112]. Звідси зрозуміло, що використання таких фразеологізмів англійської мови іноземцями свідчить про їх обізнаність в історії, культурі, звичаях та традиціях англійців, повагу до них та прагнення зрозуміти особливості їх менталітету. Безсумнівно, вміле оперування фразеологічними одиницями англійської мови сприятиме зближенню з англomовним співрозмовником та створить гарні передумови для позитивного результату розмови чи спільної діяльності.

Також велике значення має розуміння функцій фразеологізмів у мові та мовленні. Для адекватного перекладу, як і для удосконалення спілкування іноземною мовою необхідно навчитися розпізнавати роль фразеологізмів у тій чи іншій комунікативній ситуації: чи то фразеологічна одиниця виражає психічний стан мовця, чи якийсь стилістичний колорит, чи має суто оцінне значення [1, с. 63]. Розуміння функцій фразеологічних зворотів з ономастичним компонентом безпосередньо пов'язане з здатністю ідентифікувати такі одиниці у мовленні, виокремити їх складові частини, визначити походження фразеологізмів та їх семантичне наповнення, а також пов'язати їх значення з контекстом, ситуацією та додатковою інформацією, яка характеризує мовлення [4, с. 384]. Майстерність у виконанні усіх зазначених процесів забезпечить вибір найдоречнішого варіанту перекладу. Зазвичай, англійські фразеологічні одиниці з ономастичним компонентом перекладаються або за

допомогою абсолютного україномовного еквівалента (*Pandora's book* – «скринька Пандори», *Alladin's lamp* – «лампа Алладіна») [2, с. 188], або описовим способом (*to follow like St Antony's pig* – «ходити, як тинь, переслідувати когось» [2, с. 192]; *to fight like Kilkenny cats* – «битися до взаємного знищення» [2, с. 195].

Таким чином, уміле користування англomовними фразеологічними одиницями з ономастичним компонентом та забезпечення адекватності їх перекладу на українську мову вимагає ґрунтовного аналізу таких зворотів.

Список використаних джерел:

1. Ажнюк, Б. М. Англійські фразеологізми з власноіменним компонентом / Б. М. Ажнюк // Мовознавство / гол. ред. В. М. Русанівський. – 1984. – № 6. – С. 61–65.
2. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. – Вінниця. «Нова книга», 2003 – 448 с.
3. Кунин А. В. Англо-русский фразеологический словарь / А. В. Кунин. – М.: Рус. яз., 1984. – 945 с
4. Ражина, В. А. Прецедентные онимы и их роль в культурно-языковом социуме / В. А. Ражина // Научная мысль Кавказа / гл. ред. М. Ч. Залиханов. – Ростов-на-Дону : СКНЦ ВШ, 2006. – Приложение № 11. – С. 381–387.
5. Суперанская А. В. Теория и методика ономастических исследований / А. В. Суперанская – Москва: Наука, 1986. – 219 с.

УДК 809. 161. 2'374.73

Г.М. Лейцюсь, канд. філол. наук

О.М. Лисенко, студентка

Національний транспортний університет, Київ

КОНЦЕПТ «ГРОШІ» ЯК ФРАГМЕНТ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Одним із завдань лінгвістики є дослідження явища, як пізнання відображається у мові. У результаті пізнавальної діяльності людина категоризує окремі ділянки концептуальної картини світу.

Опис моделей фрагментів мовної картини світу і їх зіставлення є тим завданням, на яке дослідники звертають особливо велику увагу. Підтвердження тому — лінгвокультурологічні дослідження, присвячені питанням вивчення національної своєрідності мовної картини світу і її окремих фрагментів як на сучасному етапі (Б. А. Серебренніков, В. Н. Телія, Е. С. Яковлева), так і в ретроспекції аж до реконструкції архаїчних уявлень про світ, що втілювалися у мові на різних історичних етапах (Н. І. Толстой, С. М. Толстая, В. В. Іванов, В. Н. Топоров).

Розглядаючи мову в контексті культури, ми вважаємо за необхідне окреслити гроші не просто як конкретний фрагмент мовної картини світу, але також як концепт культури. Ю. С. Степанов вважає гроші одним з базових концептів культури сучасного суспільства [4, с. 661]. Культурна складова грошей і грошових відносин досить вагома, адже гроші є важливим компонентом культури суспільства. У своїй роботі Н. Е. Агаркова [1] зазначає, що для виявлення сутності смислової структури слова «гроші» потрібно вивчати його у різноманітних контекстах вживання і у всій складності його зв'язків з іншими елементами лексичної системи мови.

Слово «гроші» як поверхнева мовна форма або знак являє собою засіб стиснення або компресії узагальненої інформації на основі знання мови і досвіду взаємодії людини з навколишньою дійсністю, а зміст концепту ГРОШІ є об'ємнішим від однойменної поверхневої мовної сутності. Виходячи з мовного матеріалу можна констатувати, що концепт ГРОШІ має складну структуру, оскільки він складається з безлічі компонентів. В основі концепту перебуває базисний елемент, тобто вихідна прототипна модель — ЖИТТЄВА НЕОБХІДНІСТЬ. З цим не можна не погодитися, оскільки гроші для людини, що живе в економічному суспільстві, є нагальною потребою.

Аналіз дефініцій лексем «гроші» і «money» показав, що загальним значенням в їх структурі є сприйняття грошей як металевих і паперових знаків, які є мірою вартості при купівлі-продажу. Лексико-семантичні поля «гроші» і

«money» мають кілька лексико-семантичних варіантів, пов'язаних певними відносинами з глобальним поняттям. Кожне значення реалізується у поєднанні з певними групами слів, де нейтралізуються одні й актуалізуються інші семантичні компоненти. Існування великої кількості синонімів, різних визначень і описів концепту говорить про те, що мовні засоби передають тільки його частину [1].

Альтернативних визначень для грошей багато, оскільки гроші відображають важливий фрагмент картини світу. В англійській мові нараховується близько 140 лексичних одиниць зі значенням «гроші». З їх допомогою осмислюється місце і роль грошей у житті людини. Деякі поняття передаються метафорами, оскільки метафора є універсальним способом пізнання, концептуалізації дійсності. Вона дає можливість більш глибоко проникнути в суть вже пізнаного явища або об'єкта. Репрезентантами загального терміна **MONEY** в англійській мові є наступні лексичні одиниці: *pound, penny, shilling, groat, sceat, farthing, crown, dollar, cent*. Необхідно зауважити, що лексема **MONEY** є широко вживаною в англійській мові: *smartmoney, easymoney, pocketmoney, pinmoney, goodmoney, badmoney, bloodmoney, hotmoney, money-spinner, money-box, marrymoney* і т. д. [5, с. 9]

Дослідження контекстуальних одиниць, що номінують розглянуту реалію, стало одним із способів експлікації різних сторін концепту ГРОШІ. Виявлені нами у ході дослідження приклади об'єктивують різні мовні осмислення концепту. Якщо проаналізувати контексти, в яких фігурують лексичні одиниці на позначення поняття «гроші», то можна зробити висновок, що уявлення про «гроші», закріплене у мові, є досить різноманітним [3, с. 195]. Співвіднесення семантичних ролей з лексичними значеннями слова «гроші» у повсякденній англійській мові дає уявлення про образи грошей в даній культурі.

Водночас досить вагомим і значущим є амбівалентне ставлення до грошей представників англійського та українського соціумів, яке знаходимо у відповідних пареміях: *Better things are free* – «Золотом яйця не

здоженеш» [2, 71]. Гроші та багатство високо цінуються у суспільстві, проте у порівнянні з істинними духовними цінностями вони інколи втрачають значення.

З концептом «гроші» також пов'язані поняття, що виражають усі форми прибутку (profit). Так, термін «profit» у сучасних словниках з бізнесу тлумачиться як «*the money gained in a business deal, the difference between the amount earned and the amount spent*»; *financial gain* – «гроші отримані в результаті ділової угоди, різниця між заробленою сумою та видатками; фінансовий прибуток» [6, 326]. Назви прибутку і виплат знаходимо і в англійському сленгу: *melon* – «прибуток; велика сума грошей, призначена для розподілу серед певної кількості людей», *gravy* – «неочікуваний або незаслужений прибуток», *greengages* – «зарплата», *rock of ages* – «зарплата» [2, 70].

Отже, дослідження мовної картини світу в сучасній лінгвістиці спричинило потребу лінгвістичного вивчення концептів. Результати аналізу концепту «гроші» у досліджуваних мовах дозволяють визначити національні особливості мовних систем, які виявляються в різних засобах вербалізації одного й того ж концепту.

Список використаних джерел:

1. Агаркова Н. Е. Концепт "Деньги" в языковой картине мира // Вестник Иркутской государственной экономической академии. Иркутск: ИГЭА. №2(19). 1999. – 137 с.
2. Бондаренко К. Л. Назви грошей в українській та англійській сленгових картинах світу. Вісник СумДУ. Серія Філологія, №1'2007. Т. 2 - С.68-72
3. Демьянков В. З. Семантические роли и образы языка // Язык о языке. Сб. ст. под ред. Н.Д. Арутюновой. М., 2000. – С.193-270.
4. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры. – М., 1997. – 824с.
5. Палеева Е. В. Способы вербализации концепта деньги средствами английского и русского языков : диссертация кандидата филологических наук : 10.02.19 ; [Место защиты: Курск. гос. ун-т]. – Курск, 2010.- 159 с.: ил. РГБ ОД, 61 11-10/247
6. Oxford Dictionary of Business English / Ed. by A.Tuck, M.Ashby. - Oxford University Press, 1996. - 491 p.

УДК – 802.801.316.4

Г.М. Лейцюсь, канд. філол. наук

М.С. Макогон, студентка

Національний транспортний університет, Київ

ДО ПИТАННЯ ПРО СЕМАНТИЧНІ ТА СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКОЇ ФІНАНСОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Термінологія як сукупність термінів складає автономний сектор будь-якої національної мови, що є тісно пов'язаним з професійною діяльністю. Слід зазначити, що без термінології неможливий плідний і успішний розвиток жодної науки або галузі знання, тому що саме вона виконує найважливішу роль в науковому пізнанні, будучи джерелом отримання, накопичення і зберігання інформації, а також засобом її передавання [3, с. 152].

В умовах інтеграції нашої країни у світове економічне співтовариство постійно зростає кількість текстів на економічну тематику, які мають великий інтерес для вітчизняного читача [1, с. 223].

В період розвитку ринкових відносин особливо важливою є комунікація в галузі економіки і, відповідно, дослідження такого важливого пласта мови, як фінансова термінологія сучасної англійської мови, котра активно формується на даний час [3, с. 152].

Процеси інтеграції та глобалізації бізнесу, розширення міжнародного співробітництва, динамічний розвиток економічних відносин роблять економічну термінологію об'єктом пильної уваги дослідників (Л. В. Аверянова, Т. Н. Астафурова, А. М. Ерогова, К. В. Томашевська, І. А. Уліткін) [2].

Завданнями нашого дослідження є описання семантичних та структурних особливості фінансової термінології на основі річних фінансових звітів іноземних компаній. Їх термінологічна структура може розглядатися як відображення фінансово-економічного дискурсу сучасного західного бізнесу.

Економічні терміни в англійській мові представлені різними структурними типами. Так, наприклад, виділяють змістовну класифікацію термінів, вона опирається на логічні категорії того поняття, яке позначається терміном. За цим принципом розрізняють економічні терміни: предметів (*currencies* – «грошові одиниці»), процесів (*controlling* – «контроль», *trade* – «торгівля»), ознак, властивостей (*asset turnover* – «оборотність активів»), величин і їх одиниць (*liquidity ratio* – «коефіцієнт ліквідності»). Класифікація за змістовною структурою дає змогу виділити однозначні терміни (*tax* – «податок», *inflation* – «інфляція») і багатозначні терміни (*budgeting*: 1. «складання бюджету», «складання кошторису» – *comprehensive budgeting*, *operations budgeting*, які мають два або більше значень у рамках однієї системи термінів. Класифікація термінів за формальною структурою дуже розгалужена. Насамперед виділяють терміни-слова, які поділяються на кореневі (*income* – «дохід»), похідні (*overproduction* – «перевиробництво»), складні (*bootstrapping* – «самозавантаження») тощо. Також виділяють терміни-словосполучення (*specific performance* – «реальне виконання») [3, с. 153].

Нинішній етап розвитку лінгвістики пов'язаний з розвитком семантичних досліджень, що зумовлено основною функцією мови – бути засобом спілкування, кодування і декодування певної інформації. При цьому на перший план виступає співвіднесеність терміна з поняттям. Цей зв'язок якраз і лежить в основі всіх специфічних властивостей терміна, і ним обумовлена його основна диференційна ознака: унікальність терміна полягає в тому, що він позначає спеціальне поняття, а не в тому, що він виконує номінативну функцію [4, с. 309].

З точки зору семантики виділяють терміни – вільні словосполучення (*unfair competition* – «недобросовісна конкуренція») і стійкі словосполучення (*production costs* – «виробничі затримки»). Багато дослідників вважають за краще розрізняти терміни, спираючись на те, якою частиною мови вони

виражені: терміном-іменником, прикметником, дієсловом, прислівником [3, с. 153].

Під час дослідження виявлено, що для економічних термінів характерні такі лексико-семантичні процеси, як: 1) полісемія, наприклад: *share* – а) *частка, частина, квота*; б) *акція; частка, пай, частина майна*; в) *участь; роль*; дієслово *to share* набуває значення: а) *ділити, розподіляти; розділяти, ділити, розділяти*; б) *використовувати спільно*; в) *брати участь*; г) *мати частку або частину; бути пайовиком*; 2) синонімія, наприклад: *charges, expenses, outlay* – «*витрати*»; *firm, enterprise, company* – «*фірма*», «*підприємств*»; *workforce, employees, personnel, staff* – «*службовці*». Слова-синоніми можуть відрізнятися лексико-фразеологічною і синтаксичною сполучуваністю в значенні «управління»: *investment management* – «*управління інвестиціями*», *cost control* – «*управління витратами*», *running a company* – «*управління підприємством*», точним змістом для позначення поняття «заробітна плата»: *wage* – «*заробітна плата робітника*», *salary* – «*платня службовця*», *fee* – «*гонорар*», стилістичними ознаками словосполучення «землевласники і орендарі» можна перекласти як *landlords and tenants* для архаїзації тексту або *landowners and farmers* для створення більш сучасного варіанта; 3) антонімія, наприклад: *to export – to import* («*експортувати*» – «*імпортувати*»), *expense – income* («*витрати*» – «*дохід*»); *provider – customer* («*постачальник*» – «*покупець*») [5, с. 224].

Підсумовуючи проведений аналіз, можемо стверджувати, що з інтенсивним процесом глобалізації англійська економічна термінологія перебуває у стані постійного розвитку й удосконалення, а подальший аналіз термінів підмови економіки, як на рівні системи, так і на рівні функціонування, вкрай необхідний і актуальний для лінгвістики.

Список використаних джерел:

1. Брыкина С. В. Английские экономические термины: структура, семантика, перевод / Брыкина С. В. // Известия ПГПУ им. В. Г. Белинского. – 2012. – № 27. – С. 223.

2. Довбыш О. В. Английская финансовая терминология и проблемы ее перевода на русский язык (на материале годовых финансовых отчетов зарубежных компаний) [Электронный ресурс] / Довбыш Ольга Владимировна // Finlit.Online : сайт. – Текст. дан. – Режим доступа: http://finlit.online/terminologiya_finansovaya_angliyskayafinansovayaterminologiya.html (дата обращения: 14.10.2016). – Загл. с экрана.
3. Евлахова Ю. Г. Перевод терминов с английского языка на русский в текстах экономической тематики / Евлахова Ю. Г., Данилова И. И. // Успехи современного естествознания. – 2012. – № 5. – С. 152–153.
4. Рахуба В. И. Лексико-семантические особенности экономических терминов / Рахуба В. И. // Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія». Серія : Філологічна : зб. наук. пр. / Нац. ун-т «Острозька академія». – Острог : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 1999. – С. 309.
5. Чибисова Е. Ю. Специфика экономических терминов в английском языке / Чибисова Е. Ю. // Альманах современной науки и образования. – Тамбов : Грамота, 2008. – № 8, ч. 1. – С. 223–224.

УДК 811

Г.М. Лейцюсь, канд. філол. наук

А.О. Тюріна, студентка

Національний Транспортний Університет, Київ

**ФУНКЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З НАЦІОНАЛЬНО-
КУЛЬТУРНИМ КОМПОНЕНТОМ ЗНАЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ
АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ
ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ**

Розширення міжнародних контактів, інтернаціоналізація та глобалізація суспільних та економічних відносин спонукають до всебічного дослідження фразеологічних одиниць, зокрема, і в англійській мові [1, с. 12].

Поняття фразеологізму за В. А. Виноградовим — це семантично пов'язане сполучення слів, яке, на відміну від подібних до нього за формою синтаксичних структур (висловів або речень), не виникає в процесі мовлення відповідно до загальних граматичних і значеннєвих закономірностей поєднання лексем, а відтворюється у вигляді сталої, неподільної, цілісної конструкції [2, с. 127].

За Виноградовим В. А. розрізняють наступні фразеологічні одиниці:

Фразеологічні зрощення — це стійкі словосполучення, значення яких не впливають зі значень складових їх компонентів. Невмотивованість їх значень подібна невмотивованості значень слів, основи яких теж неможливо визначити без етимологічного аналізу. Фразеологічні зрощення називають ще ідіомами (від гр. *idioma* "самобутній зворот"), під якими розуміють фразеологізми з повною втратою внутрішньої форми. Пояснити, як склалося значення ідіом, — складна етимологічна проблема.

Фразеологічні єдності — це стійкі словосполучення, які, хоча семантично і неподільні, проте в них — на відміну від фразеологічних зрощень відчувається переносність значення.

Фразеологічні сполучення — це стійкі словосполучення, один з компонентів яких має вільне значення, а другий — пов'язане, тобто те, яке виявляється лише при вживанні з другим компонентом.

Метою нашого дослідження є описання функцій фразеологічних одиниць як національно-культурного компонента в англійській та українській мовах у сфері економіки, та особливостей їх перекладу українською мовою.

Досвід історичного, культурного, духовно-морального розвитку нації кодується системою концептів, що складають фразеологічні одиниці. Фразеологічні одиниці, не тільки виражають, але й формують культурну самосвідомість етносів, вони виконують номінативну функцію, а також є базою для словотворення.

Фразеологізми в економічних статтях несуть значне прагматичне навантаження: допомагають влучно описати економічну ситуацію та її учасників, охарактеризувати їх діяльність та стан справ, емоційно та виразно підкреслити й оцінити важливу інформацію у тексті, допомагають читачеві сформувати власну думку, яка, тим не менш часто залежить від намірів автора, що вдало оперує експресивними фразеологічними одиницями.

Що стосується перекладу економічних фразеологічних одиниць, то найчастіше застосовують:

Спосіб фразеологічних еквівалентів — переклад за допомогою відповідника, еквівалент може бути абсолютним *black money*, зазвичай це інтернаціональні вирази, або відносним (аналоговим) — повне збереження значення фразеологічних одиниць, але з відмінностями у перекладі на іншу мову *cheap as chips*.

Дослівний спосіб (калькування) — точний переклад, всіх компонентів, даний спосіб є доречним лише у тому випадку, коли немає ні еквіваленту ні аналогу в рідній мові, результат калькування повинен легко сприйматись і бути придатним до загальноприйнятих норм мови, а не бути незрозумілим буквализмом *good as gold; out of your own pocket*.

Описовий спосіб — пояснення змісту фразеологічних одиниць за допомогою вільного сполучення слів *champagne tastes, beer wages; pink pound; monopoly money*.

Комбінований спосіб — застосовується у тих випадках, коли український або аналог не повністю передає значення англійського фразеологізму або ж має інший специфічний колорит, то дається калькований переклад, а потім йде описовий переклад і аналог для порівняння, наприклад: *cash cow, to have more money than sense*.

Оскільки фразеологічні вирази, які не перекладаються дослівно посилюють естетичний аспект мови та відображають її національно-культурні риси, знання специфіки та особливостей перекладу фразеологізмів — це необхідні знання для сучасного перекладача і пересічного поліглота, який хоче розуміти всю насиченість та глибину мови без обмежень.

Список використаних джерел:

1. Амосова Н. Н. Основы английской фразеологии/ Н. Н. Амосова. — Л.: ЛГУ, 1978. — 208с.
2. Белозьоров М. В. Англійські лексичні та фразеологічні новотвори у сфері економіки: структурний, семантичний і соціофункціональний аспекти: автореф. дис. на здобуття

- наук. ступеня канд. докт. наук: 10.02.04 / М.В. Белозьоров — Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. — К., 2003. — 19 с.
3. Виноградов В. А. Фразеологізми: лінгвістичний енциклопедичний словник / В. А. Виноградов, В. Н. Ярцева — М: Радянська енциклопедія, 1990. — 688 с.
 4. Ієвська М. С. Соматичні фразеологічні одиниці англійської мови що включають особисті якості людини [Електронний ресурс] / М. С. Ієвська // Міжнародний науково-дослідний журнал. — 2012. — № 66 — С. 43. — Режим доступу до журн. : <http://research-journal.org/languages/somaticheskie-frazeologicheskie-edinicy>
 5. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства видання 3-тє / М. П. Кочерган — К: Видавництво «Академія» , — 2014. — 368 с.

УДК 812

Г.П. Литнєва, канд. пед. наук

Д.О. Андрійчук, студентка

Національний транспортний університет, Київ

ТИПИ ТА СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНОЇ НОВІТНЬОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЛЕКСИКИ

Економічна лексика – це відкрита система, яка постійно поповнюється новими одиницями інших лексичних розрядів. Новітню економічну лексику визначають як особливу лексико-семантичну підсистему мови. Вона є основним тлом економічної та соціальної сфер життя суспільства, її семантичні зміни є результатом мовного контакту і розглядаються на рівні лексичного значення слова, а також його семантичної структури у межах комунікації.

Мова економічних текстів – одна зі сходинок для вивчення комунікативної складової економічних технологій. Це й пояснює значну увагу лінгвістів до вивчення новітньої економічної лексики. Не останню роль відіграє і перекладацька діяльність, оскільки нові мовні елементи утворюються в процесі обміну інформацією. Тому рівень розвитку суспільних економічних відносин вимагає дослідження лексики даної сфери, а особливо неологізмів, їх місця та ролі у мові. Дослідники-лексикологи прагнуть до виявлення тенденцій і

встановлення закономірностей на певних етапах безперервного процесу оновлення й збагачення словникового складу мови [6, с. 75].

Термін «новітня економічна лексика» означає сукупність нових мовно-мовленнєвих одиниць, які виникають для номінації нових економічних явищ та понять і виявляють відмінні ознаки як у формі, так і в змісті. Економічні неологізми інтенсивніше входять в систему парадигматичних і синтагматичних відношень та більше відповідають мовному узусу.

У мові постійно з'являються нові слова, які ще не зареєстровані в словниках і оновлені значення вже існуючих слів. Неологізми мають різну тривалість «життя» і частоту вживання. Частина неологізмів зайняла надійне місце в мові, інші – відносяться до разових неологізмів, неологізмів контексту тощо. У сучасній лінгвістиці розглядається два основних види неологізмів: власне неологізми і okazіonalіzmi [5, с. 34].

Неологізми з'являються для позначення нових предметів і явищ. Їх тлумачення підпорядковується загальним правилам перекладу. В останні роки збільшилась кількість економічних неологізмів, які певним чином пов'язані з Інтернетом та новітніми технологіями. Для позначення компаній, що працюють в Мережі, з'явилося слово *dotcoms*, яке також пишеться, як два слова – *dot coms* і через дефіс – *dot-coms* [8, с. 116].

У зв'язку з таким явищем як глобалізація, в англійській мові з'явився цілий ряд економічних неологізмів: *glocalization* – створення товарів і послуг для глобалізованого ринку з урахуванням особливостей національної культури; *globophobia* – противник глобалізації; *globophobic* – відноситься до противників глобалізації; *globophobia* – негативне ставлення до глобалізації; *globality* – глобалізована взаємопов'язана економіка [7, с. 88].

У бізнесі з'являється велика кількість економічних термінів та терміносполучень, які відображають нові реалії, особливо в менеджменті та маркетингу. Наприклад, *ghost brand* – в минулому знаменита торгова марка, товари якої і нині продаються, але не користуються колишньою популярністю;

mass customization – індивідуалізація товару або послуги, що виробляються у великих кількостях; *to kitchen-sink* – розголошувати всю інформацію про поганий фінансовий стан компанії; *barn-raising* – залучення для вирішення завдання співробітників з різних відділів компанії; *brandstorming* – вироблення нової стратегії щодо торгової марки [1, с. 21].

Складнішим є переклад окказіоналізмів або мовних неологізмів, які є результатом індивідуально-авторської словотворчості. Наведемо декілька таких мовних неологізмів: *enronomics*, *enronian*, *enronic* та інші [4, с. 97].

В процесі дослідження було визначено наступні основні способи перекладу новітньої економічної термінології: транслітерація, описовий метод, калькування, генералізація, компресія та еквівалентний переклад.

Найдосконалішим прийомом при перекладі економічних термінів є використання **лексичного еквівалента** при перекладі. Економічні терміни, які вже мають еквіваленти в українській мові, слугують опорними пунктами в тексті, від них залежить розкриття значення інших слів, і вони дають можливість з'ясувати характер тексту, наприклад: *enronism* – процес великомасштабного руйнування, *to productize* - перетворити в товар [8, с. 376].

Калькування – це спосіб перекладу, який найчастіше застосовується під час перекладу еквівалентних понять у двох мовах або для позначення поняття, яке нещодавно з'явилося у мові. Слово *multicurrency* складається з *multi* і *currency*, їх можна перекласти окремо як *багато* та *валюта*, а при складанні отримуємо *багатовалютний* [2, с. 64].

При перекладі економічних неологізмів часто використовується прийом **генералізації**, що застосовується в тих випадках, коли міра інформаційної упорядкованості лексичної одиниці вища за міру упорядкованості одиниці, що відповідає їй за змістом в мові перекладу: *Market-Leninism* – економічна система, що поєднує риси капіталізму і соціалізму; *brandalism* – розміщення на громадських та офісних будівлях зовнішньої реклами, яка, як правило, спотворює їх зовнішній вигляд [4, с. 48].

До розповсюджених лексичних прийомів перекладу економічних термінів належить **описовий спосіб**, який полягає в передачі значення англійського слова за допомогою більш-менш розповсюдженого пояснення. Цей спосіб також можна застосовувати для пояснення значення у словнику і при перекладі неологізмів у конкретному тексті: *to calendarize* – *складати календарний графік заходів*; *floridazation* – *збільшення частки населення пенсійного віку в будь-якому регіоні* [3, с. 99].

Отже, існують різноманітні способи відтворення новітньої економічної лексики. Застосування того чи іншого засобу перекладу залежить від низки факторів, а саме від: характеру тексту, важливості та характеру неологізму в контексті та обрання лексичної трансформації перекладачем-практиком.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко О. М. Англійські неологізми: нове у використанні способів утворення / О. М. Бондаренко. – К. : Либідь, 2000. – 131 с.
2. Волков С. С., Сеньков Е. В. Неологизмы и внутринние стимулы языкового развития / С. С. Волков, Е. В. Сеньков. – Л. : Наука, 1983. – 156 с.
3. Дубенець Э. М. Неологизмы в английском языке / Э. М. Дубенець. – М. : Глосса-Пресс, 2002. – 192 с.
4. Заботкина В. И. Новая лексика современного английского языка / В. И. Заботкина. – М. : Высшая школа, 1989. – 126 с.
5. Зацний Ю. А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу / Ю. А. Зацний. – Львів: ПАІС, 2007. – 228 с.
6. Земська Е. А. Активні процеси сучасного словотворення / Е.А. Земська. – К. : Астрель, 2003. – 279 с.
7. Korunets I. V. Contrastive typology of the English and Ukrainian languages / I. V. Korunets. – К. : Lubid, 1995. – 239 p.
8. Hornby A. S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / A. S. Hornby. – Oxford. : Oxford Press, 2010. – 1796 p.

УДК 811

Г.П. Литнєва, канд. пед. наук

М.К. Проскуріна, студентка

Національний транспортний університет, Київ

АСЕНДИТИЧНІ ТЕХНІЧНІ ТЕРМІНИ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ В ТЕКСТАХ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ

Проблема термінотворення в англійській мові була й залишається однією з найбільш актуальних. Особливо справедливе дане ствердження є для автомобільної галузі, що зазнала інтенсивного розвитку. У зв'язку з чим дослідження та систематизація термінологічних одиниць машинобудівної терміносистеми становить не тільки теоретичний інтерес, але й має прямий вихід у практику перекладу оригінальних текстів технічного характеру.

Машинобудування існує як окрема технічна галузь протягом тривалого часу, однак її термінологія не є предметом широкого спеціального наукового дослідження. Необхідність вивчення цього шару лексики зумовлена суспільними потребами, зокрема, творення наукових галузевих метамов терміносистем на основі лексико-граматичного ресурсу англійської мов.

Англійські терміни автомобільної галузі потребують особливої уваги під час їх перекладу на українську мову, оскільки вони не придатні для запозичення або калькування й потребують вдалого словосполучення або описового звороту.

Усі термінологічні одиниці можна поділити на дві великі категорії: однокомпонентні та багатокомпонентні. Однокомпонентні терміни складаються лише з однієї лексичної одиниці. До складу багатокомпонентних термінів входять кілька лексичних одиниць [1. с. 360].

Розглянемо структуру асендитичних (безсполучникових) багатокомпонентних термінів, оскільки нас цікавить саме їх функціонування у сфері автомобілебудування. Ці терміни належать до 6 структурних типів: $N+N$; Adj

+N; N+N+N; Adj+N+N; N+N+N+N; Adj+N+N+N. З багатьох двокomпонентних термінів нараховується велика кількість одиниць термінів типу N+N: (*compression volume* – об'єм камери стискування; *piston's throw* – хід поршня). Двокомпонентні терміни типу Adj+N – типові атрибутивні словосполучення: (*short-time rating* – короткочасна потужність; *bevel gearing* – конічна зубчаста передача) [2, с. 44].

Трикомпонентні терміни типу N+N+N також є досить поширеними в термінологічній лексиці автомобілебудування: (*radiator top header* – верхня з'єднувальна пластина серцевини радіатор; *camshaft gear drive* – шестеренний привід розподільного валу).

Чотирикомпонентні терміни атрибутивні словосполучення типу Adj+N+N+N перекладаються таким же чином, як інші атрибутивні словосполучення, що було розглянуто вище: (*relative wear resistance index* – відносний показник опору зношення) [6, с. 200].

Багатокомпонентні терміни можна диференціювати і за типами у залежності від структури словосполучення, частиномовної моделі терміна. Двокомпонентні терміни, що функціонують у підсистемі машинобудування, утворюються поєднанням слів таких лексико-граматичних категорій (*hand hammer* – молоток; *noise level* – рівень шуму) [4, с. 104].

Як бачимо, продуктивність синтаксичного способу термінотворення зумовлена як лексичною природою терміну, так і його функціональним призначенням. Автомобільний термін-словосполучення не лише виконує номінативне завдання, а й допомагає визначити обсяг позначуваного ним поняття, зрозуміти його місце в системі інших термінів.

Переклад термінів – дуже відповідальне завдання для перекладача. Аналіз термінологічної лексики показує, що синтаксичний спосіб термінотворення (утворення асендитичних технічних термінів) посідає значне місце серед інших способів творення термінів. Мною був проведений аналіз текстів галузі машинобудування. Виявлено, що у дослідженій термінологічній підсистемі

серед багатокomпонентних термінів превалюють двокомпонентні, які становлять 78,1% (3004 одиниці), трикомпонентні складають 21,2 % (815 одиниць), полікомпонентні – 0,7 % (27 одиниць).

В англійській термінологічній підсистемі машинобудування чільне місце посідають багатокomпонентні терміни, серед багатокomпонентних термінів превалюють двокомпонентні, які становлять 78,1%. Варто зауважити, що при перекладі багатокomпонентних термінологічних одиниць слід звернути увагу на специфіку перекладу двокомпонентних термінів, а також на полікомпонентні терміни, які хоча не дуже часто вживаються в текстах, але становлять великі труднощі при їх перекладі.

Список використаних джерел:

1. Кацнельсон С. Д. Содержание слова, значение и обозначение/ Дис. кандидата филологических наук: 13.02.04 – М., 2007. – 360 с.
2. Іващишин О. М. Структурні особливості та семантична диференціація термінів-словосполучень у науково-технічних текстах/ Іноземна філологія: Республ. міжвідом. зб. – М., 1996. – 44 с.
3. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури Частина II. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі / Вінниця : Нова книга, 2001 . – 303 с.
4. Головин Б.Н., Кобрин Р.Ю. Лингвистические основы учения о терминах: Учеб. Пособие для филол. спец. вузов. – М.: Высш. шк., 1987. – 104 с.
5. Clarkson J. I know you get soul. Machines with certain something / J. Clarkson. – London: Penguin books, 2006. – 244 p.
6. Newmark P. Approaches to Translation / Peter Newmark. – Oxford : Pergamon Press, 1981. – 200 p.

УДК 811

В.В. Медведєва, студентка

Національний Транспортний Університет, Київ

FUNCTIONING OF ENGLISH METAPHORS-NEOLOGISMS IN THE TEXTS OF SCIENTIFIC AND TECHNICAL MATTER AND THEIR TRANSLATION INTO UKRAINIAN

The work deals with the problem of metaphORIZATION as a contradictory one in the aspect of scientific and technical texts studying. The nature of the phenomenon,

its functions and significance in the process of scientific cognition are described. The examples from English scientific and technical texts illustrate the main methods of metaphoric terms translation.

Metaphor, its role and functioning in the process of perceiving the world is engaging more members of various philosophical and linguistic schools nowadays. However, the question concerning the appropriate usage of expressive means in science and technology has always been controversial. In the history of classical linguistics exists the definite recognition of pure nominative term function and the absence of emotiveness and expressiveness in its sense. Researchers did not recognize the presence of metaphor in science, trying to explain the existence of concepts created by interfering its meanings through other language categories. For example, they considered metaphorical terms as the "borrowings of the same language" [4], thus avoiding the problem of contiguity that is fundamental in the creation of metaphors. However, many linguists adhered and continue adhering to a different point of view, arguing that in addition to significative component meanings, connotation (i. e. certain semantic layers) may still be present in the terminological system terms.

Associative thinking plays an important role in the process of scientific perception. And one of the metaphor manifestations is considered to be a metaphorical interference, as metaphors often convey the ideas and name the concepts that are difficult to understand in their literal (nonportable) meanings [1].

The realization that metaphor is a phenomenon of semantics and pragmatics enables to develop a new approach in order to clarify the role and place of expressive means in scientific and technical researches and, accordingly, the product of these researches, i.e. scientific texts.

In fact, the metaphoric words usage has not always been a characteristic feature of this sphere. However, metaphor is a fairly widespread phenomenon in scientific texts nowadays. As part of the science that is rapidly developing, using metaphors facilitates the interpretation of scientific discourse, as it allows considering the

phenomenon from different aspects and in comparison with other phenomena enables to see the dynamics of their development. Most of metaphors that are used in scientific style represent an intermediary level between the everyday language and terminology [5].

The main feature of lexical scientific and technical literature is the use of a large number of terms, among which the metaphoric ones occupy an important place. Metaphor combines the features of the term that is a word, phrase, or a sign, representing a scientific concept of special and professional spheres of knowledge, and interference of items, based on the association by similarity. The main feature of the metaphoric term lies in its expressiveness. It plays an important role in necessary communicative effect creating. The ability to create a similar effect and cause the recipient to develop pragmatic attitude to the information given is a pragmatic aspect of translation.

Metaphors are the sources of the neologisms creation. Here lies the difficulty of translation, as it requires a professional knowledge of the realities of a country from the language of which the translation must be performed.

Therefore, the necessity of metaphors usage in scientific style is determined by the fact that the range of assumptions is always wider than the existing inventory of linguistic resources. Metaphors comprising scientific terms express hypotheses that require verification. However, this accounts not for all metaphors that operate in scientific style. Most of these are not scientific terms in their sense. They express the most general concepts necessary for research, and acquire the specific content of the refinement.

Since translators of metaphors-neologisms can face some difficulties, scientists have introduced some tactics to convey metaphors into another language: by reproducing the same image in the target language; by replacing the image in the source language with a standard target language image which does not clash with the its culture; by using simile, retaining the image; by simile plus sense, or occasionally metaphor plus sense; by conversion of metaphor to sense; by deletion. If the

metaphor is redundant or serves no practical purpose, there is a case for its deletion, together with its sense component; by the same metaphor combined with sense. The addition of a gloss or an explanation by the translator is to ensure that the metaphor will be understood [2].

Linguistic researches show it clearly that the metaphor can't be boiled down to literal meaning without semantic losses. So the rejection of metaphor in translation is the depriving of cultural context and aesthetical power [3, с. 214].

Список використаних джерел:

1. Арутюнова Н. Д. Метафора и дискурс // Теория метафоры. – М. : Прогресс, 1990. – С. 32.
2. Казакова Т. А. Приемы перевода метафорических единиц / Т. А. Казакова // Практические основы перевода. – Санкт-Петербург : Союз, 2001. – С. 237.
3. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 575 с.
4. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафори, якими ми живемо: Пер. з англ. / Під. ред. Баранова А. Н. – М. : Едиторіал УРСР, 2004. – С. 132.
5. Родзевич Н. С. Метафора – спільне джерело творення термінологічної лексики в слов'янських і західноєвропейських мовах / Н. С. Родзевич // Дослідження з лексикографії та лексикології. – К., 1965. – С. 137.

УДК 81'25:811.111

К.І. Мізін, д-р філол. наук

О.І. Довбуш, магістр

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

СВІТ ЕМОЦІЙ У «ЖІНОЧИХ» РОМАНАХ Д. СТІЛ: ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ ВИМІР

Однією з гострих проблем сучасного перекладознавства, що спровокована зростаючою перекладацькою та перекладознавчою діяльністю в Україні [див. детальніше про це: 2], залишається опрацювання методології досягнення адекватності перекладу індивідуального стилю автора художнього твору. Це

пов'язано з тим, що переклад художнього твору обов'язково передбачає визначення особливостей ідіостилю автора, передусім стилістичних прийомів, які він використовує, та стилістичних домінант його твору. До того ж, стиль мови залежить від сфери й мети спілкування, які визначають вибір засобів мовлення. Ці засоби, як відомо, є взаємопов'язаними, тому вони формують систему, що характеризує кожен стиль. Відповідно, якщо перекладач не буде враховувати особливості стилю твору та ідіостилю автора, то він не відтворить оригіналу в єдності його змісту й художньої форми. При цьому важливість вивчення питання про відтворення та збереження індивідуального стилю автора зумовлена також і необхідністю відтворення стилістичного ефекту оригіналу в перекладі.

Показовими в цьому сенсі є романи однієї з найпопулярніших американських письменниць ХХ століття – Данієли Стіл, де простежується яскравий стиль авторки. Її романи перекладені 35-ма мовами світу, зокрема українською. За структурою і змістом твори Д. Стіл є «жіночими» романами, написаними за певною «формулою». Водночас вони мають відмінності, які суперечать наявним стереотипам щодо цього літературного жанру. Логічно, що в центрі всіх романів Д. Стіл – кохання. Майже всі її героїні – це ерудовані, самодостатні, сильні, цілеспрямовані жінки, яких не можуть зламати ні зрада, ні смерть близької людини, які не втрачають надії та прагнуть до змін. Тому романи Д. Стіл характеризуються багатством і різноманітністю лінгвопоетики, завдяки чому авторка з надзвичайною виразністю зображає думки, відтінки почуттів, емоційний стан героїв та стосунки між ними. Саме відтворення багатства емоційного світу її головних героїв становить неабиякі перешкоди для створення адекватних перекладів творів Д. Стіл українською мовою [див. про це, напр.: 1], що й стало причиною нашої уваги до цієї перекладознавчої проблеми.

Відомо, що категорія емотивності не втрачає своєї актуальності в царині перекладознавства (В.Г. Гак, В.Н. Комісаров, В.І. Шаховський, О.Д. Швейцер

та ін.). Досвід міжмовної комунікації показує, що аналогічні емоції та емоційно забарвлені комунікативні ситуації у різних мовах виражаються за допомогою різних лексичних, синтаксичних та стилістичних засобів, притаманних нормам певної мовної системи. Утім, проблематичність адекватної передачі емоцій пов'язана передусім з тим, що для емоційно насиченого повідомлення характерні імпліцитні форми, наприклад, двозначність, натяк, вилучення тощо. Такі імпліцитні форми відтворюються в контексті за допомогою ретельно відібраних автором лексичних і синтаксичних засобів, які у більшості випадків неможливо дослівно відтворити в іншій мовній системі. До того ж, емотивний зміст художнього тексту може виражатися культурозумовленими символами, еталонами та образами як компонентами усталених словосполучень або метафор. Ці мовні одиниці / структури переважно або не збігаються, або не повністю збігаються в різних мовах, а спроба передати їх за допомогою закономірних відповідників не завжди уможливорює досягнення адекватності перекладу як зі стилістичної, так і з емотивної точки зору.

З огляду на це для адекватної передачі емоцій перекладачі вдаються до різноманітних перекладацьких трансформацій. Так, Є. Кононенко передає емоційний світ головних героїв роману Д. Стіл «Чудо» якомога наближено до оригіналу, хоча існують численні випадки, коли адекватність вимагає певного нехтування мовними нормами тексту оригіналу з метою адаптації того чи іншого емоційного переживання максимально наближено до українського читача. Наприклад, без застосування синтаксичної перестановки зміст речення *He found it nearly impossible to sleep that night with the anticipation of it* [4, с. 3] // *Це передчуття не давало йому спати цілу ніч* [3, с. 23] був би не зовсім зрозумілим читачеві.

Максимальне дотримання перекладачем синтаксичних конструкцій мови оригіналу може призвести до незвичної для читача комбінації емоцій, їхнього нагромадження. Тому функціональна заміна оригінальної фрази *he would no longer have to face his own demons* у реченні «*I'm going to sail around the world*

for a while, maybe forever», Quinn said with a look of relief, as though he was sure that on the boat he would no longer have to face his own demons [4, с. 79] // «Я збираюся деякий час поплавати по світу, може, й до кінця своїх днів» – сказав Квінн, і в його голосі звучало полегшення, ніби він знав напевне, що на борту корабля його не гризтимуть власні думки [3, с. 81] є вдалим, на наш погляд, рішенням перекладача, яке дозволяє повноцінно передати зміст і комунікативну інтенцію цього елементу оригіналу.

Інколи для адекватної передачі емоцій перекладачу достатньо лише незначною мірою змінити синтаксичну структуру оригіналу, напр.: *Quinn eased his long, lean frame into a chair, and his blue eyes seemed to dance as he went over the plans with the owner of the shipyard [4, с. 22] // Квінн невимушено розвалився у кріслі, і його блакитні очі затанцювали по кресленням на столі власника доку [3, с. 24]*. Тут, як бачимо, Є. Кононенко влучно передала зміст цього речення та комунікативну мету авторки твору.

Адекватність відтворення складного емоційного світу головних героїв у романах Д. Стіл може залежати від індивідуального творчого бачення перекладача, що, власне, й визначає перекладацьке рішення, напр.: *His friendship with Jack and Maggie had lightened the load for him and he seemed happier and far less gloomy [4, с. 94] // Його дружба з Джеком та Меггі полегшила тягар життя, і замість похмурості на його обличчі виднілися проблиски щастя [3, с. 95]*. У цьому прикладі при аналізі оригіналу і перекладу бачимо, що Є. Кононенко змінила структуру другої частини речення, де в українському варіанті чітко простежується застосування трансформації номіналізації при перекладі англійських прикметників *happy* та *gloomy*, вжитих в оригіналі у відповідних ступенях порівняння. Прикметно, що український переклад став експресивнішим, чому сприяє метафора, утворена в результаті номіналізації. У такий спосіб перекладачка намагалася компенсувати певний стилістичний елемент оригіналу, яким довелося пожертвувати заради досягнення адекватності при перекладі іншого фрагменту тексту.

Таким чином, при відтворенні емоцій перед перекладачем стоїть завдання не просто донести до реципієнта певну інформацію, а й викликати у нього емоції, тотожні тим, які викликає оригінал. Безумовно, значну увагу перекладачеві слід зосереджувати на контексті, щоб створений ним переклад у цілому звучав гармонійно та був максимально доступним для реципієнта.

Список використаних джерел:

1. Мацієвська А.І. Засоби досягнення еквівалентності та адекватності при перекладі емоційного стану протагоніста (на матеріалі романів Д. Стіл) / А.І. Мацієвська // Наковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць. – Чернівці : Видавн. дім «Родовід», 2014. – Вип. 692–693 : Германська філологія. – С. 88–91.
2. Мізін К.І. Методологічні проблеми лінгвістичного перекладознавства: пошук власного методу // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : Видавець Лисенко В.Ф., 2015. – Випуск 136. – С. 17–22.
3. Стіл Д. Диво / Д. Стіл : роман ; [пер. з англ. та передм. Є. Кононенко]. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2008. – 176 с.
4. Steel D. Miracle / Danielle Steel. – N.Y. : Random House, 2005. – 192 p.

УДК 81'25:811.111

К.І. Мізін, д-р філол. наук

М.О. Канєвська, магістр

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

АВТОРСЬКЕ ПОРІВНЯННЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ РОМАНУ С. МАЄР «СУТІНКИ»

Вивченню порівняння, як об'єкта англо-українського перекладу, приділяється й досі недостатньо уваги з боку українських науковців. Так, перекладознавці розглядають порівняння переважно разом з іншими мовними явищами (тропами або фігурами мови). Власне ж порівнянню в різноманітних його іпостасях – (1) усталеним порівнянням на рівні мови, (2) художнім (авторським, оказіональним) порівнянням на рівні мовлення, (3) порівняльним

сполучникам і ступеням порівняння на рівні морфології, (4) порівняльним конструкціям на рівні синтаксису – присвячено лише поодинокі праці [див., напр.: 1; 3].

Недостатньо опрацьована й теорія художнього образу, яка безпосередньо торкається теоретичних і практичних проблем перекладу, оскільки при порівняльно-типологічному аналізі мовознавці зазвичай порівнюють засоби мовного оформлення порівняльних конструкцій у різних мовах та виявляють розбіжності у можливостях певних лексичних одиниць входити в ті чи інші порівняльні структури, а серед перекладознавчих праць, що присвячені прийомам відтворення функціонально-естетичної функції порівняльних конструкцій тексту оригіналу цільовою мовою, вивчається необхідність як структурних, так і семантичних перебудов порівняльних структур з метою адекватного відтворення образу порівняння у тексті перекладу [Загородня 2013, с. 68]. Проте тут слід, на нашу думку, більше зосередитися на максимально точній передачі образів і символів, які містять художні, зокрема авторські, порівняння, та національно-специфічних смислів. До того ж, при аналізі способів передачі авторського порівняння з англійської мови на українську має обов'язково враховуватися вагома роль оцінки в семантиці порівняння, бо сучасні вимоги до перекладів художньої прози орієнтуються не лише на передачу змісту оригіналу, а й на оптимальне відтворення емоційно-експресивної оцінки, інформативності, образності висловлення тощо.

Отже, аналіз авторських порівнянь, відібраних з популярного нині, особливо серед молоді, роману С. Маєр «Сутінки» (117 одиниць), дає змогу стверджувати, що використання аналога при перекладі характерне для таких порівнянь, де образна основа відрізняється в англійській і українській мовах. Тому цей спосіб перекладу є продуктивним виключно в тих випадках, коли початковий образ не здатний викликати у читача асоціацій, які виникають в англомовного читача. Утім, при відтворенні авторських порівнянь їхній аналог часто неможливо підібрати вже з тих причин, що вони не фіксуються у

словниках. Це вимагає описового (дослівного) перекладу, напр.: They also had dark shadows under those eyes – purplish, *bruise-like* shadows [4, с. 16] // А ще – тіні під очима: багряні, *схожі на синці* круги [2, с. 17]. Але не завжди доречним у таких випадках є і описовий переклад, бо він може призвести до повної втрати образності. Калькування ж, як відомо, може бути оптимальним перекладацьким рішенням, але лише за умови збігу образів в англійській та українській мовах.

На основі загальноприйнятих класифікацій перекладацьких прийомів (Л.С. Бархударов, В.Н. Комісаров та ін.) ми виокремили такі типи трансформацій у перекладі роману С. Маєр «Сутінки» Ольгою Федорченко:

1) граматичні (синтаксичні) заміни, напр.:

I began to feel *like* I was treading water, instead of drowning in it [4, с. 24] // Тепер мені *здавалося*, що я починаю плисти по воді, а не тонути в ній [2, с. 25]; Pity because, as beautiful as they were, they were outsiders, clearly not accepted [4, с. 18] // Жаль – тому що *якими* прекрасними не були Каллени, вони залишалися чужими, місто не прийняло їх [2, с. 19]; His hair was dripping wet, disheveled – even so, he looked *like* he'd just finished shooting a commercial for hair gel [4, с. 70] // Його волосся було зовсім мокрим, наїжаченим – ба більше, *скидалося* на те, наче він тільки закінчив зніматися в рекламі гелю для волосся [2, с. 71];

2) лексичні трансформації:

а) генералізація, напр.:

It was *like* trying to stare down a destroying angel [4, с. 56] // Я *ніби* намагалася передивитися смертоносного янгола [2, с. 57];

б) конкретизація, напр.:

«But I think Charlie – I mean my dad – must call me Isabella behind my back – that's what everyone here seems to know me as», I tried to explain, feeling *like* an utter moron [4, с. 34] // «Але я думаю, що Чарлі – тобто мій тато – позаочі називає мене Ізабеллою. Принаймні всі у Форксі, здається знають мене як Ізабеллу», – намагалася пояснити я, *почуваючись* останньою дурепою [2, с. 35];

He wasn't nearly as slight *as* he'd looked next to his burly brother [4, с. 20] // Він зовсім не скелетик, як виглядає на тлі кремезного брата [2, с. 21];

в) додавання, напр.:

It was *like* a perfectly delivered line by a skilled actor [4, с. 44] // Складалося враження, що талановитий актор читає напам'ять добре знайомий текст [2, с. 46];

г) повна заміна образу, напр.:

I couldn't feel anything but despair until I pulled into the familiar parking lot behind Forks High School and spotted Edward leaning motionlessly against his polished silver Volvo, *like* a marble tribute to some forgotten pagan god of beauty [4, с. 8] // Усі мої почуття кудись зникли, верх узяв невимовний відчай і гнітив мене, аж поки не в'їхала на знайому стоянку позаду старшої школи Форкса і не помітила Едварда. Він, *немов* мармурова статуя, забутий язичницький бог краси, граційно спирався на свій чистенький срібний «вольво» [2, с. 9];

д) вилучення, напр.:

During the whole class, he never relaxed his stiff position on the edge of his chair, sitting *as far* from me as possible [4, с. 20] // Протягом уроку він не змінив пози, застигнувши на краю стільця якнайдалі від мене [2, с. 21].

е) логічний розвиток поняття, напр.:

As I flinched away from him, shrinking against my chair, the phrase if looks could kill suddenly ran through my mind [4, с. 34] // Я стрепенулася і втиснулася в стілець. Десь у підсвідомості промайнув вислів: «Якби погляд міг убивати...» [85, с. 35].

Таким чином, аналіз фактичного матеріалу виявив, що здебільшого англійські порівняльні структури не потребують значних семантичних і структурних перебудов при перекладі українською мовою, оскільки асоціації, що виникають у свідомості читача під час сприймання порівняльної конструкції тексту оригіналу, можна передати у цільовому тексті за допомогою аналогічних синтаксичних структур і лексичних одиниць. Тому найпоширенішим тут є

описовий (дослівний) переклад. У випадку, якщо в основу порівняння покладені різні асоціації, то з метою адекватного відтворення образу порівняння у тексті перекладу англійські порівняльні конструкції зазнають граматичних і лексичних трансформацій (генералізація, конкретизація, додавання, повна заміна образу та ін.).

Список використаних джерел:

1. Загородня Л. Відтворення образу порівняння як проблема перекладу англійських порівняльних структур українською мовою / Людмила Загородня // Мандрівець. – 2013. – № 1. – С. 68–71.
2. Маєр С. Сутінки : роман / Стефені Маєр ; [пер. з англ. О. Федорченко]. – К. : Країна Мрій, 2010. – 379 с.
3. Мізін К.І. Зіставно-перекладацький аспект компаративної фразеології (німецько-українські паралелі) / К.І. Мізін // Наукові записки. – Випуск 104 (1). – Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 2 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. – С. 148–151.
4. Meyer S. Twilight : novel / Stephenie Meyer. – N.Y. : Little, Brown and Company, 2006. – 498 p.

УДК 378

М.А. Місуренко

Національний транспортний університет, Київ

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОГО ТА АНГЛІЙСЬКОГО СЛОВОТВОРЕНЬ У СФЕРІ ТРАНСПОРТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Розвиток науки і техніки, активізація суспільно-політичних та економічних відносин зумовили появу у мові великої кількості різноманітних термінів. Термінологічна лексика як органічний складник лексичної системи національної мови – один із найбільш рухомих пластів мовної системи [2, с. 18].

Розвиток транспортної галузі на сьогоднішній день має велике значення. Все більше людей користуються послугами різних транспортних підприємств і

компаній. Обсяги перевезень пасажирів і вантажів постійно зростають. Транспортна тематика містить велику кількість термінів як спеціальних технічних, так і інших галузей, наприклад, юридичної. Крім того, враховуючи постійний розвиток правових, економічних та технічних умов укладання договорів перевезення, в транспортній галузі з'являються нові терміни, поняття, визначення та аббревіатури. Такі запозичення стають звичними і поступово переходять з однієї мови в іншу, як правило, без змін.

Досить важливими є питання термінознавства й аналізу структурно-семантичних особливостей різних мов в нових галузях знань. Наукова (технічна) комунікація відрізняється значною мірою від побутової не тільки своїм змістом, а й засобами вираження й семантикою лексичних одиниць, граматичною структурою речень [5, с. 31].

В порівняльному плані слід відзначити, що стиль науково-технічної літератури англійською мовою допускає певну образність, якої практично немає у відповідних текстах української мови. В перекладі англійські образні вислови слід замінювати емоційно-нейтральними виразами.

Дослідження матеріалу показало, що у галузевій термінології широко поширене і варіювання форми термінів. При цьому з'ясувалося, що в англійській та українській термінології переважають різні типи варіантів. Так, в українській термінології формально-структурні варіанти зустрічаються вкрай рідко: блокпост – блок-пост (графічний варіант), буксування – буксування, тунель – тунель (фонетико-графічні). В англійській ж термінології формально-структурне варіювання представлене широко [4, с. 52]. Однією з причин цього є те, що в англійській мові спостерігається прихильність до утворення лексичних одиниць за принципом нестійкого словоскладання. Терміни, утворені цим способом, нерідко функціонують у різній формі: або як одне слово, або у вигляді двох окремих слів, зустрічається також дефісне написання: «feed-end rectifier» – «feed end rectifier»; «air-brake system» – «air-brake system»; «three-aspect signal» – «three aspect signal»; «signalbox»-«signal box». Ще однією

причиною наявності великого числа формально-структурних варіантів в англomовній термінології є розбіжність в орфографії і вимові прийнятими в Британському і Американському англійському: «signalling» (Br.) – «signaling» (US); «dialling» (Br.) – «dialing» (US); «armour» (Br.) – «armor» (US); «switching centre» (Br.) – «switching center» (US); «network control programme» (Br.) – «network – control program» (US); «axle centring» (Br.) – «axle centering» (US).

Дисбаланс між українською і англomовною термінологією проявляється і на рівні словотворчих варіантів. Так, якщо для англomовної термінології характерна велика кількість варіантів, що відрізняються словотворчими афіксами: «derailment» – «derailing»; «oscillatory circuit» – «oscillating circuit»; «compensating circuit» – «compensation circuit»; «lock bolt» – «locking bolt»; «call on aspect» – «calling on aspect»; «break» – «breakage»; «derivation circuit» – «derived circuit», то в українській термінології подібний тип варіювання зустрічається рідко: магнітний підвіс – магнітне підвішування; автозчіплення – автозчіпка. В той же час аналіз матеріалу виявив в українській термінології велику кількість синтаксичних варіантів, в основі яких лежить заміна залежного слова в термінологічному словосполученні і, отже, синтаксична позиція слова: парк вагонів – вагонний парк; візок локомотива – локомотивний візок; рама вагона – вагонна рама; рейкове скріплення – скріплення рейки; антикорозійний захист – захист від корозії. Полілексемні терміни, що відрізняються синтаксичною моделлю, широко поширені також і в англomовній термінології, що обумовлено структурно-типологічною своєрідністю синтаксису англійської мови, що полягає в її аналітизмі: «direction relay» – «relay of direction»; «basic transposition section» – «basic section of transposition»; «automatic control switch» – «switch of automatic control»; «train identification control» – «control of train identification» [3].

Як відомо, для наукової мови, особливо у науково-технічній сфері, характерна компресія багатокomпонентних одиниць спеціальної лексики, яка

спрямована на оптимізацію наукової комунікації. Дослідження матеріалу показало, що компресія широко використовується як в українській галузевій термінології, так і англomовній, що призводить до появи великої кількості рівнозначних термінів, представлених повним і коротким варіантами. При цьому в процесі аналізу з'ясувалося, що одним з найпоширеніших способів утворення коротких варіантів термінів у термінології залізничного транспорту є аббревіація, і перш за все, її ініціальний тип - акроніми. Слід підкреслити, що і українці, і англійці акронімні варіанти використовують головним чином в таких областях залізничного транспорту, як автоматика, телемеханіка і телекомунікація: ДЦ (диспетчерська централізація); САУТ (система автоматичного управління гальмуванням); АСУДП (автоматизована система управління рухом поїздів); АЛС (автоматична локомотивна сигналізація); АТС (автоматична телефонна станція); АРС (автоматичне регулювання швидкості); PBX (Private Branch Exchange); CTC (Centralized Traffic Control); UTP (Unshielded Twisted Pair); SDM (Space Division Multiplexing); SDH (Synchronous Digital Hierarchy); GSM (Global System for mobile Communication); ATP (Automatic Train Protection); ACS (Automatic Cab Signalling). Аналіз залізничної термінології виявив і наявність «гібридних» аббревіатурних варіантів, утворених поєднанням аббревіатури і нескороченого слова або словосполучення [6].

До подібних гібридних варіантів можна віднести, наприклад: канал ОС (канал зворотного зв'язку); плоска АР (плоска антенна решітка); НЧ підсилювач (низькочастотний підсилювач); CTC selector (centralized traffic control selector); dc track circuit (direct current track circuit); RF choke (radio frequency choke).

Звернення до матеріалу показало, що в обох досліджуваних термінологіях також широко використовуються еліптичні варіанти, утворені в результаті опускання малоінформативного елемента в полілексемном терміні. В літературі існує думка, що синонімія характерна головним чином для початкового періоду розвитку термінології. Аналіз як української, так і англomовної термінології залізничного транспорту показав, що синонімічні відносини властиві галузевій

термінології на всьому протязі її існування - від етапу зародження галузі на початку 19 століття до наших днів. Очевидно, щосинонімія являє собою явище, властиве науці. І можна погодитися з В.А. Татаріновим, що чим вище рівень розвитку наукової думки, чим невичерпніше постає перед дослідником реальна дійсність, тим різноманітніше вона знаходить своє вираження в мовних формах [1, с. 9].

Список використаних джерел:

1. Балонєва О.О. Особливості перекладу англійської науково-технічної літератури. – Житомир: Житомирський державний університет, 2004. – 25с.
2. Пумпянский А.Л. Лексические закономерности научной и технической литературы. Англо-русские эквиваленты. – Калининград: 1980. – 318 с.
3. Рябцева Н.К. Научная речь на английском языке. Руководство по научному изложению. Словарь оборотов и сочетаемости общенаучной лексики. Новый словарь–справочник активного типа (на английском языке). – М.: 2002. – 519 с.
4. Навчально-методичний посібник для вивчення англійської мови. – К.: КНЕУ, 2001. – 248с.
5. Алексеева І.С. Професійне навчання перекладача. - СПб.: Інститут іноземних мов, 2000. – 291 с.
6. Мушніна О.О. Граматичні особливості українського перекладу англійської науково-технічної та художньої прози: дис. канд. філол. наук: 10.02.16 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. - К., 2006. – 318 с.

УДК 811.111

О.О. Першукова, д-р пед. наук

М.М. Бурбела, студентка

Національний транспортний університет, Київ

СТРУКТУРА ТРАНСФОРМАЦІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ТЕКСТІВ АВТОМОБІЛЬНОЇ ГАЛУЗІ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

Термін «переклад» – багатозначний і має два основних значення: розумова діяльність, процес передачі змісту, вираженого однією мовою засобами іншої; результат цього вираження, тобто відтворений текст [2, с. 5]. Український перекладач та науковець Г.Е. Мірам визначає переклад, з огляду на трансформаційний підхід, як процес трансформації об'єктів та структур

вихідної мови на відповідники мови-перекладу [5, с. 38]. Основною задачею перекладача залишається досягнення адекватності перекладу оригінальному тексту, тобто переклад має максимально точно передавати значення оригіналу і відповідати мовним нормам мови-перекладу. Для високого рівня адекватності перекладу не достатньо простої передачі мовних форм оригіналу еквівалентами мови-перекладу, оскільки повних еквівалентів не існує. Різниця у граматичній будові мов, семантичних полях лексем і фразеологізмів, наявність специфічних категорій у мові-оригіналу призводить до необхідності застосування спеціальних перекладацьких прийомів, об'єднаних під назвою «перекладацькі трансформації» [4, с. 141-149].

У питанні про поділ трансформацій на види, існує також безліч різних точок зору, проте більшість лінгвістів поділяють думку, що всі перекладацькі трансформації діляться на лексичні, граматичні та змішані (комплексні). Три типи перекладацьких трансформацій виділяють лінгвісти А.М. Фітерман та Т.Р. Левицька [3, с. 9]:

- граматичні трансформації (перестановка, опущення і додавання, перебудова та заміна пропозицій);
- стилістичні трансформації (синонімічні заміни та описовий переклад, компенсація та інші види заміни);
- лексичні трансформації (заміна і додавання, конкретизація і генералізація пропозицій, а також опущення).

В той час науковець Я.Й. Рецкер, навпаки, називає лише два типи трансформацій [6, с. 46]:

- граматичні трансформації у вигляді заміни частин мови або членів речення;
- лексичні трансформації, що полягають у конкретизації, генералізації, диференціації значень, антонімічному перекладі, компенсації втрат, що виникають в процесі перекладу, а також у смисловому розвитку і цілісному перетворенні.

Як ми побачили із вищенаведених класифікацій перекладацьких трансформацій, усі науковці розглядають реалії одного і того ж характеру, але їх погляди стосовно систематизації відрізняються.

Особливості автомобільного дискурсу зумовлюють використання різноманітних лексичних трансформацій під час перекладу. При перекладі широко використовується прийом калькування. Калькування – це спосіб перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом заміни її складових частин – морфем або слів (у випадку стійких словосполучень) їх лексичними еквівалентами у мові перекладу [4, с. 141-149]. Сутність калькування полягає у створенні нового слова або стійкого словосполучення у мові перекладу, яке копіює структуру лексичної одиниці оригіналу. Наприклад, *friction shock absorber* – *фрикційний амортизатор*; *differential gear* – *диференціальна передача*. Лексико-семантичні трансформації – це способи перекладу лексичних одиниць оригіналу шляхом використання у перекладі лексичних одиниць значення яких, не співпадає зі значенням лексичних одиниць оригіналу, але може бути виведено з них за допомогою визначеного типу логічних перетворень. До лексико-семантичних трансформацій відносять конкретизацію, генералізацію та модуляцію (смисловий розвиток) значенні лексичної одиниці оригіналу.

Однією із найпоширеніших лексико-семантичних трансформації є конкретизація, тобто заміна слова чи словосполучення мови оригіналу з ширшим предметно-логічним значенням, словом або словосполученням мовою перекладу з вузьким значенням. Відповідність вихідній лексичній одиниці, яка створюється в результаті конкретизації, знаходиться у логічних відношеннях включення: лексична одиниця оригіналу виражає родове поняття, а одиниця мови перекладу – видове поняття [4, с. 141-149]. Наприклад, *This new platform represents the culmination of the **know-how** we have developed over many years, and we are confident that it will allow us to produce **vehicles** that live up to our proud traditions and meet the high expectations of customers* - *Ця нова платформа*

представляє собою кульмінацію наших **вмін** протягом багатьох років, і ми впевнені, що вона надасть нам змогу виробляти **моделі**, що відповідатимуть нашим гордим традиціям та виправдовуватимуть очікування наших клієнтів.

У той час як несхожість положень граматичного ладу, що полягає в приналежності цих мов до різних граматичних груп, відбивається в істотних відмінностях між граматичними ознаками: артиклі в англійській мові, дієприслівник в українській мові; фіксований порядок слів в англійській мові, і т.д. Вищезгадане зумовлює наявність то обґрунтовує доцільність граматичних трансформацій. Граматичні трансформації (граматичні заміни) - це спосіб перекладу, при якому граматична одиниця в оригіналі перетворюється на одиницю мови перекладу з іншим граматичним значенням. Заміні може піддаватися граматична одиниця будь-якого рівня: частина мови, член речення тощо [1]. Граматична трансформація заміни може з'являтися і на синтаксичному рівні, тобто при зміні синтаксичного зв'язку речення. У процесі перекладу складне речення може замінюватися на просте і навпаки. Наприклад, *It was so dark that I could not repair the brakes* – *Я не зміг відремонтувати гальма в такій темряві*.

Вищезазначені перекладацькі трансформації допомагають перекладачеві досягти високого рівня адекватності, не спотворивши змісту, закладеного в оригінальному тексті.

Список використаних джерел:

1. Аракин В.Д. Сравнительная типология английского и русского языков: Учеб. пособие. – 3-е изд. – М.: ФИЗМАТЛИТ, 2005. – 232 с
2. Виноградов В. С. Введение в переводоведение. – М.: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с
3. Левицкая Т. Р. Проблемы перевода. – М.: Междунар. отношения, 1976. – 208 с.
4. Максимов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького тексту: навч. посіб. – [2-ге. вид., випр. і доп.] – К. : Ленвіт, 2012. – 203 с.
5. Мірам Г. Е. Основы перевода. Курс лекций – К. : Эльга, 2006. – 278 с.
6. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. – М.: Р. Валент, 2007. – 244 с.

УДК 811

В.В. Полікевич, студент

Національний Транспортний Університет, Київ

NEOLOGISMS IN MODERN ENGLISH ECONOMIC TERMINOLOGY AND THEIR TRANSLATION

In modern linguistics special vocabulary problems as well as functioning of English terminological systems in various fields of science are of great significance. Modern economic terminological system can be characterized by dynamic development, thus it is in close contact with the life and development of society, responsive to language situation change, conveys scientific information. Scientific and technological progress particularly influences all spheres of the society, including linguistic view of the world, which results in the need of improvement of data transmission and handling systems, cooperation of scientists of various countries. Therefore, it is naturally that linguists attach vital importance to formation, structure, lexical and semantic peculiarities and translation of terms [1, p. 71].

A term can be defined as a word or phrase that is used to express the concept or the name of a certain object in some particular field. Structural and semantic features of a term and its derivational paradigm are of great interest for numerous linguists. English economic terminology is one of the most developed and ordered modern systems, which is always changing and being enriched by new terminological units. Since the English language has become the global language code, language of leadership and international scientific relations, investigation of English economic terminology deserves prime importance. That is why English economic terminology is represented by a significant number of names: names of professions, specialties, followers of certain beliefs, professional activities in finance, marketing, customs and banking, management, accounting, manufacturing, service areas, etc. According to scientists, the most efficient way of economic terms formation is affixation. It is

represented by prefixation and suffixation, but only suffixation demonstrates the high level of productivity in the formation of names of persons in the English economic terminology. Prefixation is a less productive way of formation of names of persons in the function of economic terms than suffixation. As far as prefixes bring only a certain modification in stem's semantics (locative, rank, phase, evaluation, quantitative, etc.), the prefixal names of persons modify meanings similar to suffixal ones. It should be noted that terminological lexical system is a part of a language, hence, it reflects its cultural identity to some extent. Therefore, main and additional methods of its structural peculiarities should be analyzed [4, p. 42].

Compounding, shortenings (abbreviations, clipped words and blendings) and other ways of terms formation are considered to be those factors, which make a language multifaceted and versatile. For instance, productivity of abbreviations is explained by the increasing role of syntactic formation of terminology in contemporary English economic terminology which becomes the source for a large number of abbreviations. So, all levels of a language are interdependent and interact with each other constantly.

The problem of terminology research is one of the key problems in modern linguistics. The word "term" means a word (or a phrase) referring to a specific field of knowledge and or activity. So, professional terms as linguistic signs, which represent the concept of special professional field of science or technology, are an essential component of scientific and technical texts, which should be rendered into the target language adequately. One of the main difficulties of such translation is an ambiguity of terms, lack of correspondence of the new terms in the target language, and some differences of terminology formation process in the English and Ukrainian languages. Linguists emphasize that adequate translation of terms requires, first and foremost, an interpreter's excellent knowledge of the science or technology field, which translation is actually applied to, and, secondly, understanding of the terms' meaning in English and knowledge of professional terminology in the native language. Furthermore, details of the context should be definitely taken into

consideration, because only context enables us to understand which particular field of knowledge a term belongs to and, accordingly, to choose the right equivalent in the target language.

The main and, probably, the best method of translation is the translating by means of lexical equivalent. Equivalent is a constant lexical correspondence, which coincides with the meaning of a foreign word-term. However, the search for equivalents in the native language to translate terms from a foreign language is complicated by the fact that terms are ambiguous and, depending on the field in which they are used, have different meanings and definitions. Therefore, a term is not always translated by means of a term that is by means of complete and absolute equivalent. In addition, it can be translated by another lexical and grammatical means, including transcoding, transliteration, explication (descriptive method), concretization, generalization, semantic and synonymic substitution and others [2].

Undoubtedly, the translation of terms is a very important task for a translator, which requires a high degree of competence in both languages, complex perception of the world picture. Indeed, despite the expansion of international cultural and economic relations in the world, the use of modern means of communication, such as, the Internet, and the consequent enrichment of different languages and cultures, a translator cannot ignore the fact that every language is a unique and dynamic structure. It is characterized by its realias, developed cultural and historical ones, and emerging of new realias and concepts that do not have equivalents at the time of their translation into other languages. That is why a translator obtains the role of an interlingual mediator, which helps recipients get the necessary information for them, and at the same time, perpetuates new terminological lexical units in the vocabulary of their native language [3; 5].

Список використаних джерел:

1. Зацний Ю. А. Мова і суспільство: Збагачення словникового складу сучасної англійської мови / Ю. А. Зацний, Т. О. Пахомова. – Запоріжжя: Запорізький державний університет, 2001. – 243 с.

2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В. І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2002. – 458 с.
3. Клімчук Г. П. Функціональна семантика лексичних і фразеологічних одиниць / Г. П. Клімчук. – К.: Наукова думка, 2009. – 156 с.
4. Константінова О. В. Структурно-семантичні особливості термінів оподаткування в американському і британському варіантах сучасної англійської мови: Дис. ... канд. філол. наук / О. В. Константінова. – Рівне, 2004. – 300 с.
5. Швейцер А. Д. Перевод в контексте культурной традиции / А. Д. Швейцер. – М.: Всероссийский центр переводов, 1994. – 156 с.

Л.О. Шевчук, канд. пед. наук

Г.С. Бондарчук, студент

Національний транспортний університет, Київ

ДО ПИТАННЯ АНАЛІЗУ ЕКОНОМІЧНОЇ ЛЕКСИКИ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ДОКУМЕНТІВ: ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНІВ

Англомовний текст міжнародного економічного документу, що містить економічну та юридичну термінолексику, аббревіатури, скорочення тощо, як правило безперешкодно перекладається українською мовою на основі паралельних категорій або паралельних понять. Однак, поширені і випадки, коли перекладач констатує наявність у мові перекладу лакун, що складають труднощі, подолати які перекладачеві вдається шляхом застосування лексичних, лексико-граматичних та лексико-семантичних трансформацій, покликаних забезпечити найвищий рівень адекватності та еквівалентності україномовного перекладу офіційного документу.

Адекватний переклад міжнародних економічних документів, по суті документів економіко-правової тематики, вимагає наявності спеціальних знань, врахування мови та стилю викладу, а також розбіжності в правових системах різних країн [2, с. 30]. Текст перекладу повинен з точністю передавати зміст

оригінального документа, всі його економічні та юридичні тонкощі, але при цьому структуруватися за правилами мови перекладу. Переклад міжнародних економічних документів виключає альтернативне тлумачення, варіантність та невизначеність.

Згідно лінгвістичної концепції, що висувається, змістовний план слова членується і одним лексичним поняттям не вичерпується [1, с. 19]. Він включає і ті непонятійні семантичні долі, які викликають у людини сукупність відомих визначень, зв'язаних з деяким сенсом, і утворює той самий лексичний фон, який разом з лексемою і лексичним поняттям складає структуру слова:

лексема слова < семема < лексичне поняття < лексичний фон

При розгляді цих одиниць певна частина їх виділилася в групу слів, які можна було б назвати безеквівалентними, оскільки національно-культурний вміст в цих словах складає ядро їх значення, і вони позначають поняття, що не мають аналогів у нашій дійсності. Вони набувають актуальності розгляду особливо із країнознавчої точки зору, оскільки яскраво відображають національні особливості даної лексики [3, с. 88].

Withholding tax – американо-канадський термін, що позначає одну з форм авансованої сплати податків. Наприклад: *“I’ve paid the withholding tax. so I do not have to pay for 3 month”* .

Bid – англосакський термін, що визначає курс акції при її продажі.

Balloon – англосакський термін, що позначає кредит, що підлягає поверненню повною сумою одномоментно, а не частинами, як при амортизації.

Bluechips – термін, що позначає акції якого-небудь підприємства, з великими активами, що володіють найбільшою вартістю.

Blockedunits – термін, що позначає акції якого-небудь підприємства, з великими активами, що володіють найбільшою вартістю.

Goodwill – активи, капітал підприємства, непіддатливий матеріальному виміру. Даний термін має на увазі технічну і економічну компетенцію компанії або фірми, її репутацію, вплив і зв'язки.

Jobber – брокер, що діє на Лондонській біржі не лише як посередник, але і як зацікавлена особа.

Collateralbonds – боргові зобов'язання, що гарантуються будь-яким виглядом застави. Найчастіше використовується в США Термін, прийнятий на Нью-йоркській біржі і позначаючий кількість акцій менше лота, тобто менше 100. Брокери, що спеціалізуються на подібних операціях, для пропозиції по біржі збирають акції до утворення повних лотів.

Pennystock – американський термін, що позначає акції, коштовні папери спекулятивного характеру, біржовий курс яких складає менш одного долара.

Scrip – проміжний сертифікат, що видається в США власникам ще не повністю сплачених акцій [6, с. 48].

Відтак, здається очевидною необхідність чіткої регламентації процесу перекладу, створення системи методологічного забезпечення перекладачів та проведення термінологічних експертиз перекладених текстів. І хоча нині встановлений певний алгоритм здійснення перекладу, він передбачає обов'язок різних органів здійснювати переклади міжнародних договорів України, а, отже, збільшує вірогідність застосування одних і тих же термінів у різних значеннях.

Якщо в повсякденному мовленні наявність багатозначних, описових формулювань і переносних значень слів є цілком припустимою, а подекуди навіть бажаною, то невизначеність правової термінології на ряду зі специфічною лексикою, зокрема, терміносистемою економіки, при здійсненні перекладу тексту міжнародного договору може призвести не тільки до таких негативних наслідків, як хибне розуміння чи помилкове тлумачення тексту договору (з низкою політичних загострень), а й до порушення міжнародно-правових зобов'язань України [4, с. 5]. Варто зазначити, що на рівні національного законодавства ці порушення начебто не помітні, адже на практиці застосовується текст офіційного перекладу договору, який є частиною закону про ратифікацію. Але на міжнародному рівні учасник не може посилатися на положення свого внутрішнього права як на виправдання для

невиконання ним договору [5, с. 12]. Неабиякого професіоналізму від перекладача вимагає також переклад термінологічної лексики сфери економіки, котра складає значну частину тексту міжнародних економічних документів. Однак офіційний і вузькоспеціалізований характер міжнародного документу багато в чому полегшує завдання перекладача.

Отже, при перекладі лексики англійських міжнародних економічних документів українською мовою виникають труднощі, подолати які перекладачеві вдається шляхом застосування лексичних, лексико-граматичних та лексико-семантичних трансформацій, покликаних забезпечити найвищий рівень адекватності та еквівалентності україномовного перекладу офіційного документу.

Список використаних джерел:

1. DCFR: Lost in translation або Труднощі перекладу / О. В. Київцев, І. В. Ворошилова, Ю. В. Мовчан // Приватне право. – 2013. – № 1. – С. 253–259.
2. Англійська мова за професійним спілкуванням. Граматичні особливості економічних текстів та специфіка їх перекладу [Текст]: навчальні завдання для студ. II курсу всіх екон. спец./уклад. І. В. Асаул; Укоопспілка, Львівська комерційна академія. – Л. : Видавництво Львівської комерційної академії, 2006. – 40 с.
3. Бондарчук Л. Й. Лексико-семантичні трансформації англо-українського перекладу фахової лексики з економіки / Л. Й. Бондарчук // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2006. – № 27. – С. 153–155
4. Гумовська І.М. Англійська юридична термінологія в економічних текстах: генезис, дериваційні та семантико-функціональні аспекти: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / І.М. Гумовська ; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. – Л., 2000. – 19 с.
5. Коновченко О. В. Документування міжнародних договірних відносин : навч. посіб. / О. В. Коновченко. – Х. : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «ХАІ», 2012. – 63 с.
6. Українсько-російсько-англійсько-німецький тлумачний та перекладний словник термінів ринкової економіки [Текст] / уклад. А. С. Д'яков [та ін.]; ред. Т. Р. Кияк. - К.: Обереги, 2001. – 622 с.

Л.О. Шевчук, канд. пед. наук

К.С. Дзюба, студентка

Національний транспортний університет, Київ

ПЕРЕДУМОВИ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ ВИВЧЕННЯ СТРУКТУРНИХ АСПЕКТІВ ПЕРЕКЛАДУ СКОРОЧЕНЬ В АНГЛОМОВНИХ НАУКОВО- ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТАХ

На сучасному етапі розвитку перекладознавства проблема перекладу скорочень у спеціалізованих англомовних науково-технічних текстах є надзвичайно актуальною, оскільки з розвитком науки та техніки зростає кількість термінів, що скорочують задля полегшення їх розуміння, використання та правильності вживання. Маємо на меті розглянути види скорочень і структурні аспекти їх перекладу, а також способи перекладу скорочень на прикладі науково-технічних текстів.

За визначенням скорочення є ширшим поняттям, ніж акронім або аббревіатура. Скорочення прийнято класифікувати на лексичні й графічні. Скорочуватися можуть будь-які фрагменти слова незалежно від морфемних меж.

Науково-технічна література є сферою широкого вживання різних скорочень – як тих, що увійшли до мови і зафіксовані у словниках, так і авторських, okazіональних, що створені тільки на конкретний випадок і зафіксовані лише в одному тексті. У деяких видах текстів скорочення іноді становлять 50 % усіх слововживань та 15% словникового складу. З точки зору їхнього перекладу, зазначений розподіл скорочень доцільний тому, що останні, як правило, мають свої відповідні повні форми у конкретному тексті, що перекладається, і їхнє розуміння, звичайно, не викликає труднощів, тоді як при перекладі перших іноді можуть не допомогти й перекладні словники скорочень, якщо вони не містять потрібного скорочення [1, с. 16].

Скорочення завжди співіснують поряд з повними формами. Відрізняє їх лише стилістичне та емоційне забарвлення. Співвіднесеність між скороченням і повною формою може порушуватись лише в поодиноких випадках. Наприклад, *doc* може означати і лікаря (звідки, власне, скорочення і походить), і власника вченого ступеня, доктора наук. Тут спостерігається звичайне явище полісемії внаслідок збігу морфологічних форм. У більшості випадків скорочена форма легко корелюється з відповідною повною формою.

Скорочення до певної міри – це редукція слова до однієї з його частин, причому повна форма може втрачати початок, середину або кінець. Щодо форми скороченої частини розрізняють три типи скорочень: кінцеве (апокопу), серединне (синкопу) і початкове (афезу) [2, с. 83].

Дослідження понять «аббревіатура» та «скорочення» дозволило нам детально розглянути види аббревіатур та скорочень та проаналізувати їх структуру для визначення чіткої класифікації аббревіатур та скорочень та глибшого розуміння цих понять. Тому, вважаємо доцільним звернути увагу на види скорочень та аббревіатур, оскільки це досить важливо для подальшого дослідження способів їх перекладу в науково-технічних та публіцистичних текстах.

Першим видом скорочень, який ми розглянемо, будуть графічні скорочення та напівскорочення, адже графічні скорочення є досить численними і вживаються для позначення мір, одиниць або величин (*kg, km, mph, Dr, Mr, etc.*). Умовність такого типу скорочень проявляється у тому, що в усному мовленні вони відтворюються повністю. До цієї групи відносяться широко відомі скорочення, як наприклад, *i.e.* (латинське *id est*, англійське *that is*). До цього ж типу скорочень відносяться й прийняті на письмі позначення деяких грошових знаків, наприклад (лат. *libra*, англ. *pound*), тощо [3, с. 112].

Специфічно англійський підтип скорочень – напівскорочення, тобто комбінації акроніма – одного члена словосполучення із повною основою іншого. Наприклад: *V-day – Victory Day – День Перемоги*.

Подібні напівскорочення близькі до символів, що підтверджується широким поширенням слова *X-mas*, перша частина якого не що інше, як заміна імені *Christ* символом хреста [4, с. 55].

Другим видом скорочень є лексичні скорочення та види усічень. Найчастіше зустрічаються кінцеві усічення типу *exam* (від *examination*). Усічення типу *plane* (від *airplane*) називаються початковими, а приклади *frig* (від *refrigerator*) ілюструють так звані кінцево-початкові усічення. Значна сторона отриманого в результаті слова залишається незмінною, хоча стилістична приналежність змінюється у бік зниження. Можливі й деякі орфографічні зміни (*mike* – *microphone*, etc.).

У процесі дослідження було визначено наступні основні способи перекладу комп'ютерних аббревіатур та скорочень: транслітерація, транскрипція, калькування, експлікація та еквівалентний переклад [2, с. 54].

Можна привести наступні приклади таких способів перекладу за допомогою **транслітерації та транскрипції**: *DOS* (*Disk Operating System*) – ДОС (дискова операційна система), *FreeBSD* – ФріБСД (операційна система); *IP Adress* (*Intrernet Protocol Adress*) – ай-ні адреса (адреса комп'ютера в мережі). Якщо транслітерація та транскрипція використовується в основному при перекладі окремих слів-термінів, то переклад термінологічних словосполучень здійснюється більше засобами калькування та експлікації.

Калькування – це засіб перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом заміни її складових частин (морфем або слів) їх лексичними відповідностями у мові перекладу. Калькування використовувалось при перекладі таких термінологічних словосполучень, наприклад, як: *PC* – *Personal Computer* (персональний комп'ютер), *e-mail* (електронна пошта), *e-cash* (електронна валюта), *e-data* (електронна інформація), *e-mall* (інтернет магазин).

Експлікація (описовий переклад) – це лексико-граматична трансформація, при якій лексична одиниця мови-оригіналу замінюється словосполученням, яке дає пояснення або визначення даної одиниці [29, с. 185].

За допомогою експлікації перекладаються багатокomпонентні термінологічні словосполучення, як, наприклад: *VR – virtual reality (світ, штучно створений за допомогою комп'ютерної техніки)*.

Еквівалентний переклад – варіант перекладу, коли значення англійського слова повністю відповідає значенню одного українського слова [3, с. 112].

Отже, результати розгляду понять «аббревіатура» та «скорочення», видів скорочень та розгляду скорочень як механізму словотворення переконують нас у важливості аналізу способів та засобів перекладу скорочень та аббревіатур в науково-технічних та публіцистичних текстах, що дає нам основу для подальшого дослідження та вивчення даної перекладацької проблеми. Перекладач, який спеціалізується в тій або іншій галузі, повинен слідкувати за появою нових скорочень і поновлень свого активного словника аббревіатур.

Список використаних джерел:

1. Былинович В.Н. Структурно-семантические и функциональные характеристики основных частей речи в системе научно-технической терминологии: Автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.04/Минск, гос. пед. ин-тин. яз.— Минск, 1977. – 25 с.
2. Головин Б.Н., Кобрин Р.Ю. Лингвистические основы учения о терминах: Учеб. Пособие для филол. спец. вузов. – М.: Высш. шк., 1987. – 104 с.
3. Верба Л.Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов. – Вінниця: Нова книга, 2003. – 160 с.
4. Волошин Е.П. Аббревиатуры в лексической системе английского языка: Дис. кандидата филологических наук: 15.04.01 – М., 2005. – 279 с.
5. Єнікєєва Є.М. Особливості перекладу комп'ютерних термінів на українську мову // Вісник СумДУ. – 2001. – №5 (26). – С. 54 – 59.
6. Карабан В.І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову. – К.: Політична думка, 1997. – 300 с.

Л.О. Шевчук, канд. пед. наук

О.В. Ніколайчук, студентка

Національний транспортний університет, Київ

СТРУКТУРНІ ТА СЕМАНТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ТЕРМІНІВ (НА МАТЕРІАЛІ ДВОМОВНИХ ДОКУМЕНТІВ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ)

Розвиток та прогрес автомобільної транспортної термінології на сьогоднішній день має велике значення. Дослідження термінів як лінгвістичної категорії посідає важливе місце в мовознавстві. Але особливості їх функціонування можуть викликати труднощі під час вибору методів їх перекладу українською мовою. Дослідженням перекладу термінів, закономірностей їх розвитку й функціонування в різні періоди розглядалися в працях вітчизняних і зарубіжних дослідників, а саме: А.В. Суперанська [9], Л.П. Білозерська [1], Л.І. Борисова [2], В.І. Карабан [7], Ж. Дарбельне [4].

Слід зауважити, що фахові терміни, як мовні знаки, репрезентують поняття спеціальної, професійної галузі науки або техніки, вони становлять суттєву складову науково-технічних текстів і одну з головних труднощів їх перекладів з огляду на свою неоднозначність, відсутність у мові перекладу відповідників нових термінів, а також певні відмінності процесу термінотворення в англійській та українській мовах. Безперечно, переклад термінів є дуже відповідальним завданням для перекладача, яке потребує високого ступеня володіння ним обома мовами, досконалого орієнтування в культурних особливостях вихідної мови, багатогранного сприйняття мовної картини світу, а також відмінних знань тієї галузі науки або техніки, якої власне стосується переклад.

Автотранспортну термінологію використовують у різних галузях, на підприємствах, в компаніях, на станціях технічного обслуговування, при

перекладі різноманітних інструкцій що стосуються будови автомобіля, а також при перевезенні пасажирів на вантажів. Автомобільна транспортна термінологія охоплює значну кількість технічних термінів.

Термін – слово або словосполучення, яке позначає певне поняття в певній галузі людської діяльності: науці, техніці, культурі, спорті, мистецтві тощо [3, с. 3]. Це розуміння терміна закріпилося у традиційній лінгвістиці, яка розглядає термін як «слово або словосполучення, що позначає поняття певної галузі науки, техніки тощо» [10, с. 774].

Термін має ряд особливостей. Від звичайного слова термін відрізняється тим, що має цілком певне значення і логічно виділяє необхідні та достатні для вираження особливостей даного поняття ознаки, на основі яких вибудовується класифікація понять [5, с. 12]. Науковець Т. А. Казакова, зазначає що, такі науковці як В. М. Лейчик і С. Д. Шелов уточнюють, що терміни фігурують як такі саме в спеціальній лексиці мови (лексиці для спеціальних цілей), а не в лексиці тієї чи іншої природної мови в цілому [6, с. 56].

Переклад терміна – це точне відтворення оригінальної лексичної одиниці засобами іншої мови за умови збереження змісту й стилю. Для повної передачі поняття оригіналу слід не лише знаходити в мові перекладу адекватні терміни та відповідні лексичні одиниці, але й відбирати необхідні граматичні форми й стилістичні чинники.

Однією з найскладніших проблем у галузі перекладознавства та лінгвістики, є переклад термінології, тому що терміни відносяться до лексики, яка розвивається швидкими темпами, користується попитом у фахівців різних сфер та потребує особливої уваги. Але виникають певні труднощі при їх перекладі, адже адекватний переклад є неможливим без додаткових знань, пов'язаних з походженням, класифікацією, функціонуванням та особливостями перекладу саме термінів. Переклад термінів вимагає знання тієї галузі, якої стосується переклад, розуміння змісту термінів англійською мовою і знання термінології рідною мовою.

Останніми роками у лінгвістиці спостерігається бурхливе зростання інтересу до перекладу текстів транспортної галузі, що призводить до необхідності дослідження їх способів перекладу у світлі постійного розвитку термінології. Сучасний професійний технічний переклад тексту – один з найскладніших у практиці перекладу, а переклад спеціальної термінології є необхідним, адже ця термінологія функціонує, розвивається та регулярно поповнюється новими назвами і визначеннями.

Досліджуючи поаспектний переклад термінів, не слід забувати, що різні види перекладу потребують неоднакового підходу до передачі семантики термінологічної одиниці. Будь-який вид науково-технічного перекладу потребує правильної передачі термінів, пов'язаних з основним предметом викладання; вторинні (периферійні) терміни, які є вагомими в суміжних галузях, повинні перекладатися максимально точно для адекватних перекладів; для ознайомлювальних перекладів, де пред'явлена вимога передачі головних ідей оригіналу, точна передача периферійної термінології є факультативною. Наведені труднощі та особливості фахових мов свідчать про особливу відповідальність, необхідність компетенції лінгвістів і перекладачів у цій, безумовно, важливій царині реалізації людського інтелекту. Фахова мова транспорту характеризується сукупністю мовних засобів, які використовуються у замкнутій сфері комунікації з метою забезпечення порозуміння між людьми, які працюють у цій галузі [8, с. 104], то перекладач-філолог повинен мати базові знання транспортної лексики, а не лише теоретичну філологічну підготовку та володіти навичками перекладу.

Науковці пропонують різні прийоми перекладу термінів автомобільної галузі, серед них: за допомогою лексичного еквівалента, транскодування, калькування, описовий переклад, конкретизація, генералізація, приблизний переклад, транспозиція, переклад шляхом утворення неологізму, модуляція, спосіб перекладу як запозичення, переклад складних термінів та дослівний переклад.

Розкрито, що застосування того чи іншого засобу перекладу залежить від деяких факторів, а саме від: характеру тексту, важливості терміна в контексті, характеру терміна, іноземної і перекладацької мов, читача перекладу.

Список використаних джерел:

1. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад: навч. посіб. / Л. П. Білозерська, Н. В. Возненко, С. В. Радецька. – Вінниця : Нова кн., 2010. – 232 с.
2. Борисова Л. І. Основні проблеми науково-технічного перекладу / Л. І. Борисова. – М. : МГУ, 2003. – 208 с.
3. Вакуленко М. О. Підвалини для науки термінології є! / М. О. Вакуленко, О. В. Вакуленко // Київський університет. – Березень 1994 року. – № 3 (1987). – 34 с.
4. Вине Ж.-П., Дарбельє Ж. Технические способы перевода. /Ж.-П. Вине, Ж. Дарбельє // Вопросы перевода в зарубежной лингвистике. – М., 1978. – 167 с.
5. Даниленко В. П. Актуальные направления лингвистического исследования русской терминологии / В. П. Даниленко // Современные проблемы русской терминологии : сб. статей / отв. ред. В. П. Даниленко. – М. : Наука, 1986. – 197 с.
6. Казакова Т. А. Практические основы перевода / Т. А. Казакова // Серия: Изучаем иностранные языки. – СПб.: Издательство Союз, 2001. – 320 с.
7. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі та жанрово-стилістичні проблеми / В. І. Карабан. – Вінниця, Нова книга, 2002. – 407 с.
8. Кияк Т. Р. Функції та переклад термінів у фахових текстах / Т. Р. Кияк // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка, 2007. – 108 с.
9. Суперанская А. В. Общая терминология : Вопросы теории / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская, Н. В. Васильева. – М. : Наука, 1989. – 246 с.
10. Українська мова : енциклопедія / редкол. : В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

УДК 811

Л.О. Шевчук, канд. пед. наук

О.О. Фадєєва, студентка

Національний транспортний університет, Київ

ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІ НЕОЛОГІЗМИ В ТЕХНІЧНОМУ ТЕКСТІ: ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ ТА ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТИ

У процесі розвитку суспільства постійно виникають нові поняття, які потребують подальшої актуалізації та трактування. Оскільки людина дедалі

глибше пізнає навколишній світ, вона безперервно відкриває нові явища, предмети чи поняття, які виникають унаслідок безперервного розвитку економіки, науки, техніки та культури. Серед науковців з'являється необхідність замінити вже наявну назву зрозумілішою, яка більше відповідає характеристикам об'єкта чи явища, точніше описує його сутність та сприяє кращому його розумінню. Саме це є основними факторами, що пролонгують постійну появу нових слів, які називаються неологізмами. Маємо на меті проаналізувати поняття «неологізм» та його види, а також дослідити способи перекладу неологізмів на прикладі науково-технічних текстів.

Неологізмами є нові слова та словосполучення, що з'являються в мові і належать до пасивної лексики [1, с. 332]. Кожне слово є неологізмом до того часу поки воно не стає загальноновживаним, а новими й незвичними є позначувані ними поняття. Наприклад, свого часу неологізмами були слова *hyperspace, laser, jeep, to accessorize, to google*. На теперішньому етапі розвитку суспільства особливо активно поповнюються новими словами сучасні науково-технічні термінологічні системи через постійне виникнення нових або вдосконалених видів транспорту, засобів комунікації, інтерактивних об'єктів тощо [4, с. 63].

Серед неологізмів розрізняють неологізми загальномовні (загальновідомі) та індивідуально-авторські, які знаходимо в творах письменників та вчених. На відміну від загальномовних неологізмів, які виконують лише номінативну функцію, індивідуально-авторські неологізми покликані дати більш експресивну та більш емоційну назву поняттю, яке вже має словесне позначення в мові. Вони зберігають за собою авторство та завдяки своїй образності зазвичай не переходять до розряду загальномовних.

Як правило, в офіційно-діловому та науково-технічному стилях утворюються та вживаються насамперед загальномовні неологізми, оскільки не всі індивідуально-авторські неологізми стають надбанням активної лексики. Деякі з них зникають, деякі засвоюються мовою, але згодом відходять разом з

поняттями, які позначають. Однак найбільш вдалі і комунікативно-значущі або необхідні слова переймаються мовним колективом, тож нерідко трапляються випадки використання індивідуально-авторських неологізмів у науково-технічній літературі, які згодом входять до активного словникового складу мови [6, с. 217]. Наприклад, відомий неологізм *cyberspace* було введено канадським письменником Вільямом Гібсоном у 1980-х роках у якості авторського неологізму, а нині даний термін активно використовується у комп'ютерних технологіях, позначаючи інтернет-простір, та є занесеним до словників.

Окрім лексикографічної проблеми індивідуально-авторських неологізмів існує зокрема проблема їх перекладу. З'ясування значення нового слова є одним з найосновніших та найскладніших аспектів перекладацького процесу. Переклад неологізму, значення якого вже відоме перекладачеві, є простішим завданням, вирішення якого проходить у два етапи:

1) з'ясування значення неологізму (коли перекладач або звертається до останніх видань англійських тлумачних (енциклопедичних) словників, або з'ясовує значення нового слова, зважаючи на його структуру і контекст);

2) переклад засобами української мови, а саме: транскрипція, транслітерація, калькування, описовий переклад [3, с. 4].

Транскрипція полягає у фонетичній передачі неологізму. Наприклад: *facebook* – «фейсбукер».

Транслітерація полягає у тому, що за допомогою українських літер передається англійське слово. Наприклад: *airbus* – «аеробус».

Переклад неологізмів за допомогою калькування полягає у заміні складових частин, морфем чи слів їх лексичними відповідниками в мові перекладу. Наприклад: *biometric lock* – «біометричний замок».

Описовий переклад використовується у випадку, якщо перекладач не може передати значення неологізму іншими способами. Найчастіше це трапляється тоді, коли поняття, явище чи предмет, який називає неологізм,

відсутній у мові перекладу. Наприклад: *vapourware* – «дослідні зразки електронної обчислювальної машини» [2, с. 73].

Варто пам'ятати, що жоден із способів передачі іншомовних новоутворень не є досконалим і не забезпечує абсолютно адекватного перекладу. Особливості перекладу кожного нового слова залежать від того, до якого типу слів воно належить (терміни, назви, скорочення, синоніми до слів, які вже мають відповідники в українській мові тощо). При передачі неологізму-назви особи важливу роль відіграє контекст, який є адекватним фоном для їх розуміння та запам'ятовування. Останнім часом тенденція утворення нових слів шляхом скорочення уже наявних слів та словосполучень посилилась. Зростання кількості скорочень пояснюється тим, що складні слова та словосполучення громіздкі та незручні, тому доцільно передавати їх коротко. У процесі перекладу також необхідно враховувати екологічні, соціокультурні та національні «відтінки» неологізмів [5, с. 96].

Отже, результати розгляду поняття «неологізм», розгляду його видів та сфер використання переконують нас у важливості аналізу способів та засобів перекладу неологізмів у науково-технічних та публіцистичних текстах, що дає нам основу для подальшого дослідження та вивчення даної перекладацької проблеми. Перекладач, який спеціалізується в тій або іншій галузі, повинен слідкувати за появою нових слів та словосполучень задля якнайточнішого їх перекладу.

Список використаних джерел:

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. – М.: Советская энциклопедия, 1966. – 615 с.
2. Верба Л. Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов. – Вінниця: Нова книга, 2003. – 160 с.
3. Данкевич Т. М. Переклад авторських неологізмів в англійській мові. – К., 2014. – 5 с.
4. Карабан В.І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову. – К.: Політична думка, 1997. – 300 с.
5. Намитокова Р. Ю. Авторские неологизмы: словообразовательный аспект / Р. Ю. Намитокова. – Ростов, 1986. – 163 с.
6. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови. – К., 2000. – 345 с.

УДК 811

Л.О. Шевчук, канд. пед. наук,

Ю. Ханенко, студентка

Національний транспортний університет, Київ

ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ У ДОСЛІДЖЕННІ ОСОБЛИВОСТЕЙ АНГЛІЙСЬКИХ ЛЕКСИЧНИХ НОВОУТВОРЕНЬ СФЕРИ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

На сучасному етапі переклад в сфері інформаційних технологій можна виділити не тільки як особливий вид перекладацького процесу та спеціальної теорії, що досліджує цей вид діяльності, але надати такому перекладу статус самостійного підвиду перекладу. З точки зору лінгвістики, характерні особливості перекладу комп'ютерних термінів та текстів поширюються на їхній стиль, граматику та лексику. Основним завданням перекладу комп'ютерних термінів є зрозуміла та точна передача викладеної в тексті оригіналу інформації та доведення її до реципієнта. Зазначеної мети можна досягти у тому випадку, якщо перекладач буде з логічною послідовністю викладати фактичний матеріал текстів з сучасних інформаційних технологій, без вираження емоційної частини, тому що інформаційний переклад частково належить до технічного перекладу, а в даному виді перекладів емоційне забарвлення змісту не застосовується. Отже, тексти сфери інформаційних технологій не мають експліцитно вираженої емоційності та викладаються у формально-логічному стилі [5, с. 54].

Характеризуючи комп'ютерну термінологію, необхідно вказати на динаміку її виникнення та інтенсивність збагачення новими лексичними одиницями. Стрімкий розвиток комп'ютерних технологій та розширення всесвітньої мережі Інтернет спричинили активізацію номінативних процесів, у результаті яких утворилася і продовжує утворюватися велика кількість лексичних одиниць термінологічного характеру. Це є причиною появи

елементів новизни у текстах з проблем комп'ютерних наук та інформаційних технологій. Вони є особливо цікавими, проте пов'язані з вживанням нових термінів, ще не зафіксованих у словниках. Зрозуміло, що такі випадки можуть створювати серйозні проблеми в процесі перекладу [1, с. 23]. Саме слово *Internet* також перетворилося на базу для цілої серії неологізмів, особливо фразеологічних (*Internetappliance, Internethost, Internetcafe*).

Прискорений темп розвитку “інтернетівського світу” призвів, наприклад, до виникнення понять *інтернетівський час (Nettime), інтернетівський рік (Internetyear)*. Поняття *інтернетівський рік* виникло за аналогією до поняття *собачий рік* (один собачий рік прирівнюється до семи людських років). Інтернетівські “гуру” вважають, що *інтернетівський рік* дорівнює трьом звичайним місяцям. Слово *Internet* також послужило зразком для таких поширених інновацій, як *intranet, extranet, evernet*.

Варто зазначити, що виникло новоутворення *outernet* для позначення традиційних *доінтернетівських* засобів інформації – преси, літератури, телебачення тощо.

Основою для багатьох неологізмів став і скорочений варіант слова *Internet* — *the Net*, наприклад: *netangst, nethead, netiquette, netizen, net-fever, netmyth, netsavvy, netsurfing, netsploitation*. У цьому зв'язку відзначимо концентрацію неологізмів навколо назви міжнародної інформаційної комп'ютерної мережі *Internet*. Існує, наприклад, цілий ряд експресивно забарвлених слів і словосполучень, що проводять аналогію між Інтернет і швидкісною шосейною дорогою, супермагістраллю тощо: *I-Bann, Info-bahn, Info-Highway, I-Way, Information superhighway, electronic superhighway, e-Bahn*.

Лексичні запозичення є одним зі шляхів поповнення мовного складу будь-якої мови, в тому числі й української. В даному випадку мова йде про англіцизми, тобто слова та вирази запозичені з англійської мови. Точніше кажучи, англіцизм, який став повноцінною одиницею іншої (української) мови, підкоряється нормам даної мови і використовується на одному рівні (а останнім

часом – навіть частіше) з "рідномовним" синонімом: *диск драйв (disk drive)* – дисковод; *флопі диск (floppy disk)* – гнучкий диск; *сідіром (CD-ROM)* – компакт-диск. За останні роки, в зв'язку з розвитком наукових технологій, комерційних відношень та, звичайно, зростом комп'ютерної мережі Інтернет, майже усі мови у світі відчують міцний "тиск" з боку англійської мови і як слідство цього впливу – кількість англіцизмів в цих мовах зростає з кожним роком [2, с. 23].

Основна складність перекладу текстів комп'ютерної галузі, а саме переклад термінологічних одиниць, полягає у розкритті та передачі засобами української мови іншомовних реалій. Обов'язкова умова повноцінного перекладу будь-якого спеціального тексту, особливо комп'ютерного, – це повне розуміння його перекладачем. Дослівний переклад термінів, без проникнення у їх сутність, без знання самих явищ, процесів та механізмів, про які йдеться в оригіналі, може призвести до грубих помилок у перекладі [4, с. 64].

При дослідженні комп'ютерної термінологічної системи слід також звернути увагу на наступну низку особливостей:

- процес аналізу комп'ютерної лексики ускладнюється різноманітністю і неоднозначністю термінології (професіоналізми, жаргонізми, арготизми, сленгізми).

- комп'ютерна термінологія у своєму функціонуванні і словотворі підпорядкована законам української мови. Зокрема, найпоширенішими способами словотворення у комп'ютерній лексиці є афіксальний, безафіксний, а також лексико-семантичний.

- для комп'ютерної лексики характерне застосування мовної гри і засобів мовної експресії.

- причини запозичення з англійської мови зумовлені розвитком комп'ютерних технологій в англomовних країнах, а саме – у США.

- для перекладу комп'ютерної термінології використовують декілька способів, а саме: транскодування, калькування, описовий переклад, еквівалентний переклад [3, с. 218–219].

Як правило, переклад термінів становить труднощі для перекладача, тому що розвиток науки й техніки у різних країнах світу знаходяться у постійному розвитку. Виникають нові технологічні винаходи, назви яких не мають відповідників в українській мові і тому спричиняють необхідність у запозиченнях для їх відтворення.

Аналізуючи специфічні риси комп'ютерних термінів, які представляють головний інтерес з погляду динаміки їхнього розвитку, виявлено, що головним чином вказані лексичні одиниці приходять у мову шляхом запозичення.

При перекладі з англійської мови на українську стосовно запозичених комп'ютерних термінів мова йде не стільки про переклад, скільки про відтворення. Найбільш поширеними є способи: калькування та графічне відтворення, транскрипція є також досить поширеним способом відтворення запозичених термінів, але поступається вищевказаним за ступенем своєї масовості та механістичності. Зауважимо, що запозичене поняття не завжди має відповідну назву в мові перекладу; також перекладацькі еквіваленти, які вже існують, не завжди повністю пояснюють функціональне застосування терміна, і, коли слово запозичується разом із поняттям та значенням, читачеві легше усвідомити його сенс та звикнути до вживання такого терміна та поняття в мові.

Список використаних джерел:

1. Галичкина Е.Н. Специфика компьютерного дискурса / Е.Н. Галичкина. – Волгоград, 2001. – 312 с.
2. Зацний Ю. А. Развитие словарного состава современной английской лексики / Ю. А. Зацний. – Запоріжжя: Запорізький державний університет, 1998. – 23 с.
3. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В.І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2002. – с. 212–231.
4. Сухенко К.М. Лексичні проблеми перекладу / К.М. Сухенко. – Київ, 2000. – 124 с.
5. Харитончик З. А. Лексикология английского языка / З. А. Харитончик. – Мн., 1992. – 54 с.

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ:

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ.

ГЛАВАЦКАЯ Е.И. УНИВЕРБАЦИЯ КАК ОДИН ИЗ ВИДОВ КОМПРЕССИВНОГО СЛОВООБРАЗОВАНИЯ В ЛИНГВИСТИКЕ	3
ГУРБАНСЬКА С.О. НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНИХ СТІЙКИХ ВИСЛОВЛЮВАНЬ У ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІЙ ХУДОЖНІЙ КАРТИНІ СВІТУ	7
ДЕМЕНЧУК О.В. ЛІНГВІСТИЧНА СЕМАНТИКА В АСПЕКТІ МІЖМОВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	11
ТЕСЛЯ В.А. МОВНА КОМУНІКАЦІЯ В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРИ	15

ПРОБЛЕМИ КОГНІТИВНОЇ СЕМАНТИКИ

ЄГОРОВА, А.В., ХАЛИМОН Т.Ю. ОБРАЗ ЖІНКИ-ВОДІЯ В АНГЛОМОВНОМУ ТА УКРАЇНОМОВНОМУ ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСІ	19
ОРЕЛ І.І. СЕМАНТИЧНІ ВІДМІННОСТІ СТЕРЕОТИПІВ ВІД СИМВОЛІВ, ШТАМПІВ, КЛІШЕ, УПЕРЕДЖЕНЬ	22
ПАВЛОВСЬКА Л.О. ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ КУЛЬТУРНИХ СИМВОЛІВ У СЕМАНТИЦІ ПОБАЖАНЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	26
ПОТАПЧУК С.С. ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ БРЕХНЯ В АСПЕКТІ МОВНИХ І КОНЦЕПТУАЛЬНИХ КАРТИН СВІТУ	31
СЄЧІНА С.І. РЕАЛІЗАЦІЯ ТЕОРІЇ ПРОТОТИПІВ ДЛЯ ПОЗНАЧЕННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ В ПОЛІНАЦІОНАЛЬНІЙ ІСПАНСЬКІЙ МОВІ	34

ПРОБЛЕМИ ЗІСТАВНОЇ СЕМАНТИКИ

АЛАДЬКО Д.О. МЕТАФОРИЧНІ МОДЕЛІ НАЙМЕНУВАННЯ
ПОСУДУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ КРІЗЬ
ПРИЗМУ СОЦІАЛЬНИХ СТОСУНКІВ 37

КУЧМА Т.В. НОМІНАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ
ЛЮДИНИ: СЕМАНТИЧНИЙ ТА ГЕНЕТИЧНИЙ АСПЕКТ (НА
МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ, ПОЛЬСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОВ) 40

ЯНИЦЬКА О.М. ЗІСТАВЛЕННЯ СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ
КЛЮЧОВИХ ЛЕКСЕМ КОНЦЕПТУ ВІРА (НА МАТЕРІАЛІ
АНГЛІЙСЬКОЇ, УКРАЇНСЬКОЇ ТА ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВ) 44

ФОНЕТИЧНА, ЛЕКСИЧНА І ГРАМАТИЧНА СЕМАНТИКИ

АЛАДЬКО О.Д. КВАЛІФІКАТИВНІ МЕТОНІМІЧНІ МОДЕЛІ В
НОМІНАЦІЇ ПРЕДМЕТІВ ОДЯГУ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ 48

РИШКОВА А.В. ОНОМАСІОЛОГІЧНА СТРУКТУРА
НІМЕЦЬКИХ КОМПОЗИТНИХ НАЙМЕНУВАНЬ ОСІБ 51

ТАРАСЮК Н.Ю. ЕТИМОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ВІДДІЄСЛІВНОЇ
ТА ВІДІМЕННИКОВОЇ МОТИВАЦІЇ СЛОВОТВІРНОГО
ЗНАЧЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОГО АД'ЄКТИВА 55

СЕМАНТИКА І ПРАГМАТИКА МОВНИХ ОДИНИЦЬ

БІСОВЕЦЬКА Л.А. ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ
ОЦІНКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ(НА МАТЕРІАЛІ
ТВОРІВ І. РОЗДОБУДЬКО) 60

БОРЗЕНКО О.П. СЕМАНТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ
ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЧНОЇ ОДИНИЦІ МОВИ 64

BAUZER A. TOWARDS MODELING SEMANTICS 67

КОВТУН Я.П. ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ
СЛОВОТВІРНОГО ТИПУ 70

МИХАЙЛОВА Є.В. ПРИКМЕТНИКИ УЗАГАЛЬНЕНО-
ВКАЗІВНОЇ СЕМАНТИКИ СУЧАСНОЇ ТУРЕЦЬКОЇ МОВИ 73

МОЗГОВА Я.О., ВОВКОГОН Ю.В. ОСОБЛИВОСТІ
ПОЛІТОЛОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ 76

РОМАНЮК С.К. ПРАГМАСЕМАНТИЧНІ КАТЕГОРІЇ
РЕКЛАМНОГО ДИСКУРСУ 79

СЕМАНТИКА ТЕКСТУ І ДИСКУРСУ

КАЛІНІЧЕНКО М.М. ПОПУЛЯРНИЙ ГУМОР 1800-Х РОКІВ
ТА ДЕМОКРАТИЧНА «КАРНАВАЛІЗАЦІЯ» АМЕРИКАНСЬКОЇ
ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ 83

ТАРАСОВА О.А. ФРАНЦУЗЬКИЙ ВІРШОВАНИЙ ДИСКУРС 19
СТОЛІТТЯ: ПРОБЛЕМА ХУДОЖНЬОЇ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ
СВІТУ 88

СЕМАНТИКА І ПЕРЕКЛАД

ГУТНІЧЕНКО Ю.О. ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ АСПЕКТИ
ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ АВТОМОБІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ 92
(НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)

ДОВГАНЕЦЬ В.І., СМАЛЬ К.О. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ
ДІЛОВОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ З УКРАЇНСЬКОЇ НА АНГЛІЙСЬКУ
МОВУ 96

ДЖУРИЛО А.П. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ-
ПЕРЕКЛАДАЧІВ 99

КОГУТ Д.О. ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ АСПЕКТИ АНГЛІЙСЬКИХ
ТЕРМІНІВ-НЕОЛОГІЗМІВ ІЗ АВТОМОБІЛЬНОЇ ГАЛУЗІ 103

КОНСТАНТІНОВА О.В. ЕКСПЛІКАЦІЯ В ПЕРЕКЛАДІ 107

КОСІЦЬКА О.М., АЛЕКСЕЄВА Ю.А. ПЕРЕКЛАД АНГЛОМОВНИХ ПАТЕНТІВ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ: ЛЕКСИКО-ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	114
КОСІЦЬКА О.М., КОЗЕНКО С.І. ЕВФЕМІСТИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ	117
КОСІЦЬКА О.М., НЕВЕЧЕРА М.В. ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ВВІЧЛИВОСТІ В АНГЛОМОВНІЙ ДІЛОВІЙ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ	121
ЛЕЙЦЮСЬ Г.М., АНИСИМОВА А.Є. СЕМАНТИКА ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТОМ «ФІНАНСОВИЙ СТАН ЛЮДИНИ» ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	124
ЛЕЙЦЮСЬ Г.М., ДЕГТЯРЕНКО К. Ю. ДО ПИТАННЯ ПРО СТРУКТУРУ ТА СЕМАНТИКУ АНГЛІЙСЬКИХ НЕОЛОГІЗМІВ СФЕРИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ	128
ЛЕЙЦЮСЬ Г.М., КАРПЕНКО І.В. ДО ПИТАННЯ ПРО ФУНКЦІЇ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З ОНОМАСТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ	131
ЛЕЙЦЮСЬ Г.М., ЛИСЕНКО О.М. ЛІЙСЬКОЇ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ	134
ЛЕЙЦЮСЬ Г.М., МАКОГОН М.С. ДО ПИТАННЯ ПРО СЕМАНТИЧНІ ТА СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКОЇ ФІНАНСОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ	138

ЛЕЙЦЮСЬ Г.М., ТЮРІНА А.О. ФУНКЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИМ КОМПОНЕНТОМ ЗНАЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	141
ЛИТНЄВА Г.П., АНДРІЙЧУК Д.О. ТИПИ ТА СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНОЇ НОВІТНЬОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЛЕКСИКИ	144
ЛИТНЄВА Г.П., ПРОСКУРІНА М.К. АСЕНДИТИЧНІ ТЕХНІЧНІ ТЕРМІНИ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ В ТЕКСТАХ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ	148
МЕДВЕДЄВА В.В. FUNCTIONING OF ENGLISH METAPHORS-NEOLOGISMS IN THE TEXTS OF SCIENTIFIC AND TECHNICAL MATTER AND THEIR TRANSLATION INTO UKRAINIAN	150
МІЗІН К.І., ДОВБУШ О.І. СВІТ ЕМОЦІЙ У «ЖІНОЧИХ» РОМАНАХ Д. СТІЛ: ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ ВИМІР	153
МІЗІН К.І., КАНЄВСЬКА М.О. АВТОРСЬКЕ ПОРІВНЯННЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ РОМАНУ С. МАЄР «СУТІНКИ»	157
МІСУРЕНКО М.А. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОГО ТА АНГЛІЙСЬКОГО СЛОВОТВОРЕНЬ У СФЕРІ ТРАНСПОРТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	161
ПЕРШУКОВА О.О., БУРБЕЛА М.М. СТРУКТУРА ТРАНСФОРМАЦІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ТЕКСТІВ АВТОМОБІЛЬНОЇ ГАЛУЗІ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ	165

ПОЛІКЕВИЧ В.В. NEOLOGISMS IN MODERN ENGLISH ECONOMIC TERMINOLOGY AND THEIR TRANSLATION	169
ШЕВЧУК Л.О., БОНДАРЧУК Г.С. ДО ПИТАННЯ АНАЛІЗУ ЕКОНОМІЧНОЇ ЛЕКСИКИ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ДОКУМЕНТІВ: ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНІВ	172
ШЕВЧУК Л.О., ДЗЮБА К.С. ПЕРЕДУМОВИ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ ВИВЧЕННЯ СТРУКТУРНИХ АСПЕКТІВ ПЕРЕКЛАДУ СКОРОЧЕНЬ В АНГЛОМОВНИХ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТАХ	176
ШЕВЧУК Л.О., НІКОЛАЙЧУК О.В. СТРУКТУРНІ ТА СЕМАНТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ТЕРМІНІВ (НА МАТЕРІАЛІ ДВОМОВНИХ ДОКУМЕНТІВ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ)	180
ШЕВЧУК Л.О., ФАДЄЄВА О.О. ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІ НЕОЛОГІЗМИ В ТЕХНІЧНОМУ ТЕКСТІ: ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ ТА ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТИ	183
ШЕВЧУК Л.О., ХАНЕНКО Ю. ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ У ДОСЛІДЖЕННІ ОСОБЛИВОСТЕЙ АНГЛІЙСЬКИХ ЛЕКСИЧНИХ НОВОУТВОРЕНЬ СФЕРИ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	187

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ

Збірник матеріалів
Міжнародної науково-практичної
інтернет-конференції
24 листопада 2016 р., м. Рівне

THE PROBLEMS OF LINGUISTIC SEMANTICS

The Collection of Conference Proceedings
November 24, 2016, Rivne

Формат 60x84^{1/16}.
Папір офсетний. Друк ризографічний.
Гарнітура Times New Roman.
Ум. др. арк. 9,2. Наклад 100.

Редакційно-видавничий відділ
Рівненського державного гуманітарного університету
м. Рівне, 33000, вул. Ст. Бандери, 12,
тел.: (0362) 26-48-83

Друк: Дизайн-агенція «Кольорова»,
м. Рівне, 33000, вул. Чорновола, 64,
тел.: (0362) 24-50-710